

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙ
ΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕ
ΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ ⑥

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1946

ΑΡΙΘ. 53.





ΓΙΑ ΝΑ ΜΟΡΦΩΝΩΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ

Α'

"Όταν λέμε, πώς πρέπει να προσέξουμε για τη μόρφωση των παιδιών μας, λέμε πώς πρέπει να προσέξουμε για να ζήση το Έθνος. Μιά γενεά καλύτερη από τη σημερινή, είναι ό,τι μπορούμε να ελπίσουμε για τούτη τη χώρα. Πρέπει, είναι ανάγκη ζωτική, τα παιδιά μας να γίνουν καλύτερα από μᾶς, ή γενεά που έρχεται να σταθῆ σὲ πεδίο ἀνώτερο ἀπὸ τούτη τη δύστυχη, τὴν ἀποτυχημένη γενεά. Αὐτὸ θὰ πῆ, πὼς γιὰ νὰ ζήσουμε σὰν λαός, σὰν Έθνος, πρέπει νὰ κερδίσουμε τὴ μάχη γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν μας. Ὁ «περὶ ὑπάρξεως ἀγών» εἶναι γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ γιὰ τὸ μέλλον του, ἀγῶνας γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν του. Καὶ πρέπει νὰ κερδηθῆ ὁ ἀγῶνας αὐτός.

Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ ἀποκτήσουμε ἐκπαίδευση, πὺν ν' ἀποδίδῃ καρπὸς διαφορητικὸς ἀπὸ ἐκείνους πὺν εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, πὺν βλέπομε διαρκῶς στὴν πραγματικότητά. Πρέπει νὰ κάνωμε ὅ,τι μπορούμε, νὰ ὑποβληθοῦμε σὲ κάθε θυσία, γιὰ νὰ μορφώνονται τὰ παιδιά μας διαφορητικὰ ἀπὸ τὸν τρόπο πὺν μορφώνονται σήμερα. Κάποια ριζικὴ μεταβολὴ χρειάζεται. Αὐτὴ τοῦλάχιστο τὴ ριζικὴ μεταβολὴ πρέπει νὰ χαρίσῃ, στὸ μέλλον τοῦ λαοῦ μας, τούτη ἡ πονεμένη, ἡ δυστυχημένη, ἡ ἀποτυχημένη γενεά!

"Ας μὴ φοβηθῆ ὁ ἀναγνώστης! Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ προτείνω νέα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα, νέους τύπους γυμνασίου, νέα προγράμματα ὕλης. Αὐτὰ βρίσκονται μὲ τὴ σειρά τους, ὅταν συντελεσθῆ ἡ ριζικὴ, ἡ βασικὴ μεταβολή. Κι' αὐτὴ ἡ μεταβολὴ ἀναφέρεται στὴν ἐκπαιδευτικὴ μας νοσοτροπία, πὺν πρέπει ριζικὰ ν' ἀλλάξῃ, ἀν θέλωμε ν' ἀπο-

κτήσωμε παιδεία πὺν θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ αἴριο, καλύτερο ἀπὸ τὸ σήμερο. Πρέπει, βάση ὅλης τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας στὸν τόπο αὐτό, νὰ τεθῆ ἡ νέα ἐκπαιδευτικὴ νοσοτροπία, πὺν θ' ἀντικαταστήσῃ τὴ νοσοτροπία τῆς ἀποτυχίας, τοῦ κατάντηματος πὺν εἶδαμε. «Πνεῦμα ζωοποιόν» πρέπει νὰ μῆ στὴν ἐκπαίδευσή μας, τὸ νέο πνεῦμα, πὺν θὰ κάμῃ τὴ νέα γενεά ἱκανὴ νὰ ἀντιμετώπισῃ νικηφόρα τοὺς νέους καιροὺς, τὰ νέα προβλήματα, τοὺς νέους ἀγῶνες.

Β'

Τὴν ἀπαρχὴ γιὰ τὸ νέο αὐτὸ θεμελίωμα, τὴν εἶδαμε κι' ὅλας στὸ προηγούμενο ἄρθρο. Πρέπει ὅλοι νὰ καταλάβωμε, πὺς τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα δὲν εἶναι ὑπηρεσιακό, τεχνικό, ζήτημα λίγων ἐδικῶν. Εἶναι ζήτημα ζωτικὸ γιὰ τὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ μας, ζήτημα πὺν ἀφορᾷ στὸ Έθνος ὁλόκληρο. Καὶ τὸ Έθνος αὐτὸ στὴν ὁλότητά του, ἡ καθολικὴ ἐθνικὴ συνείδηση, δίδει τὴν κατεύθυνση, τὸν προσανατολισμὸ στὴν ἐκπαίδευση καὶ ὄχι τὸ κόμμα πὺν ἔτυχε τούτῃ τὴ στιγμή ἢ τὴν ἄλλη νᾶναι στὴν ἐξουσία, ἢ ὁ ἑλάχιστοτε Ὑπουργός, ἢ ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός. Αὐτοὶ εἶναι ἐντολοδόχοι τῆς ὁλότητος, ἐντολοδόχοι τοῦ Έθνους. Δουλειά τους εἶναι νὰ βροῦν τὰ προσφορῶτερα μέσα, τὴν καλύτερη ἐπιστημονικὴ καὶ διοικητικὴ ὁργάνωση, τὸ σωστότερο σύστημα γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ἑλληνόπουλο, ὅπως ἡ ὁλότητα, τὸ Έθνος, τὸ θέλει νὰ γίνῃ.

Μὰ αὐτὸ, φυσικά, σημαίνει καὶ πὺς ἡ ὁλότητα πρέπει νὰ προσέξῃ, πὺς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὴν μόρφωση τῆς νέας γενεᾶς. Πρέπει νὰ τῆς δώσῃ τὴν πρωταρχικὴ σπουδαιότητα στὸ ἐνδιαφέρον, στὴν ἀγάπη, στὴν ἀγρυπνὴ παρακολούθησι, στίς θυσίες. Καὶ ἦταν ἑγκλημα καταστρεπτικὸ, πὺς, ἑκατὸ τόσα χρόνια ἐλεύθερου βίου, τὸ σχολεῖο τὸ παραρριξάμε σὲ μιὰ γωνιά τοῦ ἐνδιαφέροντός μας!

Ἀπὸ αὐτὸ λοιπόν, ἀπὸ τὴν καθολικότητα τοῦ ἐνδιαφέροντος πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀλλαγὴ. Ὅμως ἐδῶ πρέπει νὰ προληφθῇ μιὰ παρανόησις. Τὸ γενικὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον, πού χροστώμα ὅλοι γιὰ κάθε τι πού ἀφορᾷ στὴ μόρφωσις τῶν παιδιῶν μας, δὲν πρέπει νὰ γίνετα ἔμπόδιο στὸ νὰ ἐκδηλωθῇ, στὸ πεδίο καὶ μὲ τὸν τρόπο πού πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ, ἡ ἀρμοδιότης τοῦ εἰδικοῦ, τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Πρέπει νὰ ξέρωμε πού εἶναι ἡ προσταγὴ τοῦ Ἔθνους, πού εἶναι ζήτημα κατευθύνσεως, προσανατολισμοῦ καὶ πού ἀρχίζει ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρμοδιότης τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ὅπου ὁ μὴ εἰδικὸς πρέπει νὰ στέχῃ κάπως παράμερα. Ἡ γραμμὴ τοῦ διαχωρισμοῦ βρισκεται εὐκόλα, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ καλὴ θέλησις. Τί πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ, τὸ καθορίζει ἡ ἐθνικὴ καθολικὴ συνείδησις. Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ τὸ ἐπιτύχωμε, μὲ ποιά μέθοδο, μὲ ποιὸ σύστημα, αὐτὸ θὰ τὸ βρῇ ὁ εἰδικός, θὰ τὸ ὀρίσῃ ἡ διοίκησις. Ἀπλᾶ πράγματα! Μὰ τὰ μερδεύει ὁ φανατισμός, ἡ ἔλλειψις καλῆς πίστεως, ὁ κλονισμὸς τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης ἀπέναντι στὸν κακὸ ἐκπαιδευτικὸ, πού ζήτησε νὰ κάμῃ κατάχρησι τῆς ἐκτελεστικῆς τῆς ἀρμοδιότητος, γιὰ νὰ ὑπονομεύσῃ τὴν προσταγὴν πού εἶχε κληθῆ νὰ ἐκτελέσῃ, γιὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸν προσανατολισμὸ πού τοῦ ἔχει δοθῇ.

Ἀυτὰ γιὰ τῆς ἀρμοδιότητες. Καὶ μποροῦμε τώρα, ἅμα τὸ ξεκαθαρίσωμε τὸ ζήτημα αὐτὸ, νὰ προχωρήσωμε, νὰ μποιῦμε στὸ περιεχόμενον τῆς προσταγῆς πού δίνει ἡ ὀλότητα γιὰ τὴ μόρφωσις τῶν παιδιῶν τῆς, νὰ δοῦμε τὸν προσανατολισμὸ πού πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις στὸν τόπο μας.

Γ'

Δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ, πῶς θὰ μποροῦσε μὲ κάποια καλὴ πίστις ν' ἀμφισβητηθῇ, ὅτι τὸ Ἔθνος περιμένει ἀπὸ τὸ σχολεῖο νὰ τοῦ κάμῃ τὰ παιδιὰ τὸν ἀνώτερος, ἡθικὰ ἀνυψωμένους ἀνθρώπους. Κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἡθικὰ ξεπεσμένους ἀνθρώπος, καὶ τὸ ναυάγιο τῆς ζωῆς ἀκόμα, θέλει τὸ παιδί του νὰ γίνῃ κάτι καλύτερο, γι' αὐτὸ καὶ τὸ στέλνει στὸ σχολεῖο. Ὅ,τι κι' ἂν λέν μερικὸι ἀρνητές, πού παίζουν τὴν τυφλότητα

μπαρὸς στὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς, ὁ λαὸς ὁ Ἑλληνικὸς, ἀκόμα καὶ στὸ ἡθικὰ κατώτερο τμημᾶ του, καὶ στὰ κατακάδια του ἀκόμα, τὴν διαπρὴν ἀνωτερότητα αὐτῆ. Τὴν διαπρὴν γιὰ τὰ παιδιὰ του ὁ Ἑλληνας, κι' ὅταν, τυχόν, ἔχῃ ἀπελπισθῇ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Κι' αὐτὸ πού ζητᾷ, στὴν οὐσία του δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἔχῃ ἡ ἐκπαίδευσις πνευματικὸ περιεχόμενον. Μπορεῖ ὁ καθένας νὰ μὴν ξέρῃ νὰ τὸ διατυπώσῃ, μὰ, ἂν ἐξαιρέσωμε τὶς ψεύτικες, τεχνητὲς ἐξαιρέσεις μερικῶν «λογίων» ἀρνητῶν, ὁ λαὸς μας ὀλόκληρος, τὸ θέλει τὸ σχολεῖο ἴδουμα πνευματικὸ, ἴδουμα πού νὰ ἔχῃ θετικὴ καὶ ὄχι ἀρνητικὴ στάση μπροστὰ σ' ὅλες τὶς πνευματικὰς ἀξίες. Καί, πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴ βασικώτερη ἀπὸ ὅλες, τὴν χριστιανικὴ Πίστιν. Σχολεῖο, πού ἔχει ἀρνητικὴ στάση μπρὸς στὴ χριστιανικὴ Πίστιν δὲν εἶνε σχολεῖο Ἑλληνικόν. Καὶ δάσκαλος-ἀρνητής, ὅ,τι κι' ἂν εἶναι σὰν ἄτομο, δὲν εἶναι Ἑλληνας δάσκαλος. Εἶναι ξένος πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαόν. Κάτι χειρότερο. Εἶναι ἐχθρὸς του. Ἐχθρὸς τῶν πόθων του, ἐχθρὸς τῶν πεποιθησέων του, ἐχθρὸς τῶν παιδιῶν του!

Τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο, λοιπόν, δηλαδὴ τὸ σχολεῖο ὅπως τὸ θέλει τὸ ἔθνος—τῶν γενεῶν παράδοσις—ὅπως τὸ θέλει ὁ λαὸς μας, τοῦτη ἡ γενεά, εἶναι σχολεῖο χριστιανικόν. Καὶ αὐτὸ σημαίνει, βέβαια, τὸ ἐλάχιστο, πῶς τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο δείχνει σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια ἀπέναντι στὸν Χριστιανισμό. Καὶ πῶς κάθε παράβασι τοῦ σεβασμοῦ αὐτοῦ, κάθε ἀνευλάβεια στὴ χριστιανικὴ πίστιν, στὴ χριστιανικὴ διδασκαλίαν, στὸ χριστιανικὸ ἦθος, εἶναι προδοσία στὴν ἐντολήν πού δίδει ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς γιὰ τὴ μόρφωσις τῶν παιδιῶν του.

Πρέπει πάλι ἐδῶ νὰ ξεκαθαρίσωμε, πῶς μ' αὐτὸ δὲν μπαίνομε στὸ ζήτημα, μὲ ποιὸν εἰδικώτερον τρόπο τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα θὰ ἐκδηλώνῃ τὸ σεβασμὸ αὐτό. Ἀκόμα, δὲν μπαίνομε στὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν στὸ σχολεῖο, οὔτε στὸ ἂν πρέπει ν' αὐξήσῃ οἱ ὥρες τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Θὰ φθάσω νὰ ὑποστηρίξω, δυσαρεσιώντως, ἰσως, πολλοὺς ἀναγνώστες μου, ὅτι θὰ μπορούσε καὶ ἀπὸ χριστιανικὴ σκοπιὰ νὰ συζητηθῇ, μήπως δὲν

θάταν καλύτερο, στὸ δημόσιο σχολεῖο νὰ μὴν γίνεταί τέτοια διδασκαλία θρησκευτικῶν μαθημάτων, ἀλλὰ νὰ μὴν ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὴν ὀλοκληρωμένη ὀρθόδοξη ἀντίληψη τοῦ σώματος τῶν πιστῶν. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι θρησκευτικὴ διδασκαλία μπορεῖ νὰ κάμῃ μόνο ὁ πιστὸς, μετὰ βία τῆ δογμασμένη πίστη του, ὅχι ὁ ὑπάλληλος μετὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τυπικὸ προσόν, ποῦ δὲν ξέρομε (ἢ μᾶλλον, συχνὰ ξέρομε, δυστυχῶς) τί ἀντιπροσωπεύει στὴν οὐσία. Δὲν θέλομε, λοιπόν, ἐδῶ, ν' ἀνακατέψωμε τὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα, ζήτημα, ποῦ, κατὰ τὴν γνώμη μου τουλάχιστο, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ πὸς σικώνει πολλὴ συζήτηση. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιαφέρει στὴν ἔρευνα αὐτὴ εἶναι κατὰ τὸ βασικότερο: εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα, ποῦ πρέπει ν' ἀναπνέη τὸ παιδί μέσα στὸ σχολεῖο. Κι' ἂν ἄλλα μπορούν νὰ συζητηθῶν, σ' εἶνα προῶγμα δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ συζήτηση: "Ὅτι μέσα στὸ σχολεῖο του τὸ ἑλληνοπούλο πρέπει νὰ βρῆσκῃ ἀτμόσφαιρα σεβασμοῦ πρὸς τὴν χριστιανικὴ Πίστη καὶ τὸ χριστιανικὸ ἦθος, σεβασμοῦ εἰλικρινοῦς, τίμιου, συνεποῦς σ' ὅτι ἀφορᾷ στὴ σχολικὴ ζωὴ, ἀπὸ τὸ διδακτικὸ βιβλίο, ὡς τὴν ψυχαγωγία, ὡς τ' ἀστεία καὶ τὴν ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ δασκάλου.

Μ' ἄλλα λόγια, αὐτὸ ποῦ ζητᾶμε, εἶναι νὰ τηροῦν τὸ σχολεῖο ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴ συμπεριφορὰ ἐνὸς καλοσυναιθεμένου ἀνθρώπου, ἐνὸς gentleman, ὅπως λέμε. Καὶ νομίζω, πὸς δύσκολα θὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ἕνα τέτοιο αἶτημα σὰν ἀξίωση ὑπερβολικὴ. Νομίζω, ἀκόμα, πὸς δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀρνηθῆ, ὅσα κακὴ πίστη κι' ἂν ἐπιστρατεύσῃ, πὸς αὐτὴ τὴν ἀξίωση τὴν ἔχει ὀλοκληρῶς, μὰ ὀλοκληρῶς, ὁ ἑλληνικὸς λαός. Μιὰ τέτοια εὐπρεπὴ συμπεριφορὰ εἶναι τὸ ἰδεωδῶς ἐλάχιστο, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ζητηθῆ. Καὶ ὅμως, αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο... χρειάζεται ἀγῶνα γιὰ νὰ πάρῃ θέσῃ στὸ σχολεῖο, στὸ σχολεῖο μας!

Αὐτὴ ἡ εὐπρεπὴ συμπεριφορὰ, αὐτὸς ὁ σεβασμός, θάχῃ σὰν ἐκδήλωση καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν προσωπικότητα

τοῦ μαθητοῦ. Καὶρός νὰ νοιώσωμε, ὅτι ὁ μαθητὴς, σὰν προσωπικότης, σὰν ψυχὴ, εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερο, ἀπὸ ὅ,τι φαντάζονται μερικοὶ ἀρνητῆς καὶ μάλιστα δασκάλου. Μ' αὐτὸ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν εὐπρέπεια ἀπέναντι στὶς ἀνώτερες ψυχικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ μαθητοῦ θὰ λείψῃ κι' ἐκεῖνο τὸ ἐλεεινὸ φαινόμενο μερικῶν, λίγων εὐτυχῶς, δασκάλων, ποῦ χλευάζουν τὶς ἐκδηλώσεις ἐκσυνηδηνῆς χριστιανικῆς ζωῆς στοὺς μαθητῆς τους, προδίδοντας εἶτα μιὰ ψυχικὴ ἀνατηρία, ποῦ τοὺς κάνει ἀνίκανους γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο τους. Δὲν μπορεῖ νάνα δάσκαλος ὅποιος δὲν ξέρει νὰ σέβεται ὅ,τι σεβαστὸ, γιατί, ἀπλούστατα, τότε δὲν εἶναι πλήρῃς ἄνθρωπος.

Ἄπ' αὐτὰ ὅλα βγαίνει, καὶ πὸς δὲν ζητᾶμε νὰ κἀνῃ τὸ σχολεῖο τὰ παιδιὰ μας πιστοὺς χριστιανοὺς ἀλλὰ, ἀκριβέστερα, νὰ τοὺς δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ γίνων πιστοὶ χριστιανοί, ἂν θελήσουν καὶ ὅσο θελήσουν. Ἡ ὀριστικὴ κατεύθυνση ποῦ θὰ πάρῃ μιὰ ψυχὴ, εἶναι θέμα ποῦ ἀνάγεται ἀποκλειστικὰ στὴ σφαιρὰ τῆς ἀυτονομίας, τῆς ἐλεύθερης αὐτοδιαθέσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ὅμως ἡ προσωπικότης αὐτὴ πρέπει νὰ κρίνῃ σ' ἀλήθεια ἐλεύθερα. Ἐλεύθερα ἀπὸ προκαταλήψεις, ἐλεύθερα ἀπὸ ἠθικοὺς τραυματισμοὺς, ἐλεύθερα ἀπὸ ὑπονομιεῖσεις θὰ καθορίσῃ τὸ παιδί τὴ στάση του ἀπέναντι στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία ποῦ τοῦ προσφέρεται. Καὶ ὁ ἐνῆλικος θὰ κρίνῃ ὀριστικὰ καὶ ἐκσυνηδηνῆτα, ἐλεύθερα καὶ ἀνεπηρέαστα τὴν πίστη ποῦ ἐγνώρισε. Μὰ ὅχι τὴν πίστη ποῦ δὲν ἐγνώρισε, ἢ τὴν ἐγνώρισε, ὅπως τὴν γνωρίζει πολλὲς φορὲς στὸ σημερινὸ σχολεῖο!

Δ'

Μὰ τὸ σπουδαιότερο εἶναι, πὸς τὴν ἐκλογὴν ἀνάμεσα Πίστη καὶ ἀρνηση πρέπει νὰ τὴν κἀνῃ μιὰ ἠθικὰ ἄρτια προσωπικότης. Κι' αὐτὴ τὴν ἠθικὴν ἀριότητα εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ τὴν ἐξασφαλίσῃ τὸ σχολεῖο. Κι' ἔτσι φθάνομε στὴ θεμελιώδη ἀξίωση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποῦ θέλει τὸ σχολεῖο νὰ ἀσκή καλὴ, εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὸ ἦθος τῶν παιδιῶν του. Τὸ ἦθος τῶν παι-

διῶν μας εἶναι ἡ παρακαταθήκη πού ἐμπιστεύεται ὁ λαός στό σχολεῖο. Κι' ὅσοι δουλεύουν, σάν ἐγτολοδόχοι τοῦ λαοῦ, μέ τόν ἰδρωτά καί τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ, στήν ἐκπαίδευση, πρέπει νά μὴν τὸ ξεχνᾶν αὐτό. Τὸ παιδί πρέπει στό σχολεῖο ν' ἀνεβαίνει, νά δυναμώνη σάν πνευματικός καί ἠθικός ὄργανισμός, σὲ μιὰ ζωὴ αὐτοκυριαρχίας, ἀγνότητας, ἀνωτερότητας, ὥστε νά μπορέσῃ αἰετοῦ νά παλαίη νικηφόρα μέ τὶς βρομιές τῆς ζωῆς.

Μὰ παρατέρα ἀκόμα, καί γενικώτερα: Δέν εἶναι ἑλληνικό σχολεῖο, δέν εἶναι σχολεῖο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ ἴδριμα ἐκεῖνο, πού δίνει (καί μάλιστα ὑποτίθεται ἀπλῶς πὼς δίνει) μόνο ἓνα ἄλφα ποσὸ γνώσεων ξερῶν στό παιδί. Οὔτε ἔμφυχο Linguarhodie, οὔτε φροντιστήριο γιὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μάθημα· ἐλεῖ τὸ σχολεῖο του ὁ λαός μας. Τὸ θέλει ἐργαστήρι γιὰ τὴν διαμόρφωση μιᾶς προσωπικότητας ὁλοκληρωμένης, ἀνώτερης, ἱκανῆς ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀργότερα τὰ μεγάλα πνευματικὰ προβλήματα μέ ὅλα τὰ ἐφόδια, τὰ πνευματικὰ καί ἠθικά, πού χρειάζεται ὁ μέγας ἀγῶνας τῆς ζωῆς. Τὸ σχολεῖο ἐτοιμάζει ἀγωνιστὲς τοῦ ἀγῶνα πού εἶναι ἡ ζωὴ, σάν ἀνάβασμα καί ὄχι σάν κατακλίσιμα. Καί τὸ παιδί, μάλιστα τὸ παιδί τούτων τῶν ξελεσμένων χρόνων, πρέπει νά πάρῃ μέσα στό σχολεῖο τὴν ἀγωγή τῆς ὅλης του προσωπικότητας, τὴν ἀγωγή πού θὰ τοῦ δώσῃ δύναμη καί πνευματικὴ ζωτικότητα γιὰ τὸ σωτήριο ἀνάβασμα, πού θάνα καί τοῦ ἔθνους ὁλόκληρου τὸ ἀνάβασμα πού τόσο ἐπιθυμοῦμε!

Αὐτὸ σημαίνει, ἀκόμα, πὼς ἡ ἀνάγκη νά εἶναι τὸ ἐκπαιδευτήριο σταθμὸς πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, δέν μικραίνει, μὰ, ἴσα-ἴσα, γίνεται μεγαλύτερη καί ἐπιτακτικώτερη, ὅσο ἀνεβαίνομε τὶς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσως. Στὴ μέση ἐκπαίδευση ἡ πνευματικὴ ἀγωγή δέν πρέπει νά ἔχη μικρότερη, μὰ ἴσα-ἴσα μεγαλύτερη, θέση, ἀπ' ἐκεῖνη πού ἔχει στό δημοτικὸ σχολεῖο, κι' αὐτὸ ἴσχυει, περισσότερο ἀκόμα, γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο. Γιὰ τὴν πανεπιστημιακὴ μόρφωση ἐλπίζομε νά μιλήσομε ἀργότερα. Ὅσο γιὰ τὸ γυμνάσιο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ διχασμὸ σὲ κλασσικὸ καί πρακτικὸ τύπο, τὸ γυμνάσιο πρέπει πάντοτε νά εἶναι πνευματικὸ

καὶ καθιδρυμένο, μέ τονωμένη τὴν ἐπιμέλεια γιὰ τὴν πνευματικὴ προσωπικότητα τοῦ μαθητοῦ. Κι' αὐτὸ θὰ γίνῃ πάλι μόνο μέ τὸν χριστιανικὸ προσανατολισμό, πού εἶδαμε παραπάνω.

Β'

Μὰ δέν μποροῦμε νά προχωρήσομε, μιλώντας γιὰ τὴν προσωπικότητα πού διαμορφώνεται, χωρὶς νά δοῦμε τὴν προσωπικότητα πού διαμορφώνει. Τὴν προσωπικότητα τοῦ δασκάλου. Σχολεῖο, εἶναι ὁ δάσκαλος. Κι' ἐπειδὴ τὸ σχολεῖο εἶναι τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, θὰ πῆ πὼς τὸ μέλλον αὐτὸ εἶναι ὁ σημερινὸς δάσκαλος!

Πὼς εἶναι αὐτὸς ὁ σημερινὸς δάσκαλος, ἂς μὴν ποῦμε τίποτα πειὰ γι' αὐτό. Πὼς πρέπει νά εἶναι, φανερὸ καί τοῦτο. Πὼς θὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀπόσταση πού χωρίζει ἐκεῖνο πού εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνο πού πρέπει νά εἶναι... ἴδου ἡ ἀπορία! Μὰ νομίζω, πὼς τὸ πρῶτο βῆμα γι' αὐτὸ θὰ εἶναι νά ξεκαθαρίσομε τουλάχιστο αὐτὸ τὸ πὼς πρέπει νά εἶναι ὁ δάσκαλος. Δέν ἔχει μικρὴ σημασία, νά τὸ νοιώσομε, πὼς ὁ δάσκαλος ἔχει μεγάλο πνευματικὸ προσορισμὸ γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ ἔθνους καί πρέπει νάνα μεγάλη πνευματικὴ προσωπικότης! Καί δέν εἶναι μικρὸ, νά θυμώμαστε πάντα, νά μᾶς θυμίζοιεν ἔστω τὴν ἀποστολὴ μας, τὸ χρέος μας. Ἄς θέσομε καθένας τοῦτο τὸ λογικὸ ἐρώτημα: πὼς θέλομε νάχομε δασκάλους σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν τους ἀποστολὴν, ἀφοῦ τὴν εἶχαμε ξεχάσει τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν, μερμινώντας καί τυρβάζοντας γιὰ χίλια δυό; Ἄς θέσομε τοῦτο τὸ ἐρώτημα καί θὰ δοῦμε ἀμέσως τί πρέπει νά γίνῃ πρῶτα ἀπ' ὅλα.

Ὅτι στὴν ἐπιλογή τῶν δασκάλων πρέπει νάχομε πρόνοια γιὰ τὸν πνευματικὸν τους καταρτισμὸν καί νά μὴν ἀρκοῦμαστε στὰ τυπικὰ προσόντα, αὐτὸ, νομίζω, θάπρεπε νάνα αὐτονόητο σ' ἓνα ζωντανὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα. Ὅσο, καί ὅπου νά ἐπιτύχομε μιὰ τέτοια ἐπιλογή δασκάλων, νομίζω πὼς δέν πρέπει ὁλότελα νά υποτιμηθοῦν καί δύο ἄλλα μέσα, πού πρέπει νά χρησιμοποιηθοῦν. Ὁ κατασταλτικὸς ἔλεγχος ἀπὸ τὴν πειθαρχικὴν δικαιοδοσίαν, φρασιμένη ὡς πρὸς τὸ τί πρέπει νά ἐλέγχῃ, αὐτὸ θὰ ἐπρε-

πε νὰ εἶναι τὸ ἓνα. Τὸ ἄλλο, τὸ εἶπαμε καὶ στὸ πρῶτο ἄρθρο: Εἶναι ἡ στοργικὴ παρακολούθηση τῶν καλῶν εκπαιδευτικῶν, ἡ ἐνθάρρυνση, ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου των, ἡ ἔμπρακτὴ ἀκόμα ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Ἔχομε πολλοὺς καλοὺς εκπαιδευτικούς, ὑποδειγματικούς πολλὰς φορές, ἔχομε εκπαιδευτικούς λειτουργοὺς, πού θὰ τοὺς ζήλευε κάθε χώρα. Μά, σάμπως τοὺς ξέρομε, οἱ πολλοί; Μήπως τοὺς παρακολουθοῦμε, τοὺς ἐνθαρρύνουμε; Νὰ λοιπὸν κάτι πού πρέπει ἀμέσως νὰ τεθῆ σ' ἐφαρμογῇ. Ἐλεγχος καὶ ἐνθάρρυνση. Διὸ δυνάμεις γιὰ τὴν βελτίωση τῆς παιδείας μας, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ εκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ.

Μά καὶ γενικώτερα: Πρέπει νὰ τὸ ζω-νέψωμε πειά, πὼς ἂν ἔχομε ἀξιώσεις ἀπὸ τὸ δάσκαλο, πρέπει νὰ εἴμαστε συνεπεῖς πρὸς τὶς ἀξιώσεις μας αὐτές. Δὲν μποροῦμε νὰ κάνωμε τὸ δάσκαλο ρακενδύτο καὶ πεινασμένο, χωρὶς νὰ ξέρωμε ὅτι αὐτὸ θὰ ἔ-χη καταστρεπτικὰς συνέπειες. Τὸ ἔθνος, πού τοιχοκονεῖται γιὰ τὴν διατροφή τῶν δασκάλων του, πού ἀφίνει τὸ δάσκαλο ζουρελὴ καὶ πεινασμένο, τὸν καταρρακώνει καὶ ἠθικά, τοῦ κόβει τὴν ἀξιοπρέπεια, τὸν ἐξευτελίζει μπροστὰ στὰ ἴδια του τὰ μάτια. Ποιά ἀποτελέσματα θέλωμε νάχη ἓνα τέτοιο ξεκου-ρέλιασμα;

ΣΤ'.

Ξέρω, πὼς καὶ μὲ τοῦτα τὰ ἄρθρα δὲν ἐξαντλεῖται τὸ μεγάλο, τὸ ἀνεξάντλητο θέμα. Δὲν γραφήκανε, ἄλλως τε, μὲ τέτοιο χιμαρικό σκοπὸ. Σκοπὸς τους ἦταν νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴ ὄλων μας στὸ ἓνα τοῦτο: Στὴν καθολικὴ σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος γιὰ κάθε Ἕλληνα, ἀφοῦ ἡ μόρφωση τῆς νέας γενεᾶς συνδέεται μὲ αὐτὸ τὸ μέλλον, τὴν ὑπόσταση τοῦ ἔθνους. Τὸ σημερινὸ κατάντημα στὴν ἐκπαίδευση πρέπει νὰ ὑπερνοικηθῆ, κ' ἡ νίκη αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ καλύτερη ἀπὸ ὅλες, ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση, γιὰ νὰ ἔχη πρακτικὴ σημασία ὅποιαδήποτε ἄλλη νίκη.

Στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶπε τὸ θρυλικὸ ἐκεῖνο «ὄχι» στὸν κατακτητὴ, καὶ τὸ εἶπε μὲ ὄλη του τὴν ψυχὴ, μὲ ὄλη του τὴν δύναμη, ἔτοιμος γιὰ κάθε θυσία. Ἄν ὅμως, πρὶν ἀπ' αὐτό, εἶχε πῆ, μὲ τὴν ἴδια ἀποφασιστικότητα, ἓνα ἄλλο «ὄχι» στὸν μορφωτικὸ καὶ μ' αὐτὸ στὸν ἠθικό μας ξεπεσμό, τὸ «ὄχι» τῆς 28 Ὀκτωβρίου κ' οἱ θυσίες καὶ οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ ἡρωϊσμοὶ θὰ εἶχαν ἀποτελέσματα ὀλίγελα διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν τραγικὴν ἀπογοήτευση, πού θερίζομε σήμερα!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

Κ Α Τ Ι Α Π Λ Ο

Πρέπει νὰ γράψω κάτι ἀπλὸ καὶ τρυφερό,
εὐὰ δυὸ παιδιὰ πού χέρι χέρι πάνε
ὅπως ἓνα φεγγάρι ἀπάνω στὸ νερό.
Ἔνα τραγοῦδι: βέβαια πρέπει νάναϊ.

Ἄν ἤξερες πόσο μὲ βασανίζει αὐτό,
τὸ θέλω νάναϊ ἐλόκληρο δικό μου,
ἓνα τέτιο τραγοῦδι ἀνθρώπινο, ζεστό
ποιὸς τόλμας πὼς θάναϊ τὸνεῖρό μου;

Καὶ νάναϊ μέσα του ἡ παράξενη χαρὰ
πού τὴν ψυχὴ μου ἄμορφηνε κοντὰ σου.
Μὲ δάχρυα νὰ τὸ μπουκέψω. Τ' ἄρμυρα,
τὰ δάκρυα πού μὲ μάθαν τ' ὄνομά σου.

Ἔνα τραγοῦδι τέτιο, μὴν ἀπλὴ καρδιά,
δὲν εἶναι βέβαια κάτι πού ν' ἄρρασι,
φτάνει πού θὰ τὸ καταλάβουν τὰ παιδιὰ.
Κι ὅσοι πολὺ στὸν κόσμο ἔχουν πονέσει.

Ἄ τὸ τραγοῦδι μου! Νὰ πέφτει μαλακό,
εὐὰ φθινοπωρινὴ βροχὴ στὸ χῶμα,
καὶ νὰ τὸ νιώθουν ὅλοι οἱ ἀνδραγαθῆ,
πού τόσα ἔχει νὰ μαρτυρήσει, στόμα.

Δόσε μου, Κύριε, δύναμη γιὰ κάτι πού
θὰ γαληνέψει τὴν ψυχὴ μου τόσο,
καὶ νὰ βρεθῶνε κάποιοι κάποτε νὰ εἰποῦν
τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχα νὰ σοῦ δώσω

ἓνα τραγοῦδι μόνο, κ' ὅμως τ' ἀγαπᾷ
πού εἶναι ἕκατό τοῖς ἕκατό δικό σου,
ἓνα τραγοῦδι: σὲ παιδιάτικο σκοπὸ
ὅπου οἱ σοφοὶ τῆς γῆς νὰ μὴ τὸ νιώσουν.

Η ΤΕΧΝΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Ὁ σφιχτοκοιμησιμμένος κύριος πέρασε ἀδιάφορος, κλεισιμένος στὸν ἑαυτό του. Πάτησε κάποιον, ἐσπρωξε δύο, καὶ χωρὶς νὰ κυττάξῃ τὴ φτώχεια μὲ τὰ δύο μικρὰ πού του ζητοῦσαν βοήθεια, τράδηξε τὸ δρόμο του καλοφτιαγμένος, μεγαλοπρεπῆς καὶ ἀφρηγμένους.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς πού ἐσπρωξε, διαμαρτυρήθηκε ἔντονα, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἔδωσε προσοχή. Ὁ πατημένος πέταξε μιὰ βρυσιά, κάποιος ἔκλεισε τὸ μάτι σὲ ἄλλον ἐκφράζοντας ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἰσορροπία τοῦ καλοφτιαγμένου κυρίου. Καὶ τὸ ἀλητάκι μὲ τὴ σκοτωμένη τραγιάσκα, φώναξε: «Ἐ, κύριος, εἶναι κι' ἄλλοι στὸ δρόμο!»

Ὁ τύπος τοῦ ἀτομιστῆ, πού ἀδιαφορεῖ γιὰ ὄλους καὶ συγκεντρώνει τὸ σῆμα στὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι καθόλου σπάνιος στὸν σύγχρονο κόσμο. Ἡ κοινωνία μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοιους. Ὁ ἀτομιστὴς εἶναι ἡ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὴ μορφή τῆς νεώτερης κοινωνίας.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ φανῇ ὑπερβολικό, ὅμως δὲν εἶναι καθόλου. Τὸ κήρυγμα τῆς «Ἀναγέννησης», ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο παρὰ κήρυγμα ἀτομισμοῦ. Ἐξαρσῆ τοῦ ἀτόμου, πού κατάντησε στὴ δεσποτεία τοῦ ἀτόμου. Στὴν κοσμοθεωρία, πού εἶχε κέντρο τοῦ παντός τὸ Θεό, ἡ «Ἀναγέννηση» ἀπάντησε, βάζοντας κέντρο τοῦ παντός τὸ Ἐγώ. Ἀλλά, μὲ τὸν ἐκτοπισμὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐγώ ἔμεινε χωρὶς τὸ σὺ. Ἐμεινέ ξεκάρφωτο. Ἀποτελέσματα, ὁ ἐκτροχιασμός του.

Αὐτὸς ὁ ἐκτροχιασμός ἦταν ἀναπόφευκτος. Ἡ πρώτη θέληση—τοῦ Θεοῦ—ἐφυγε ἀπ' τὴ μέση. Ἡ δευτέρη θέληση—τοῦ ἀνθρώπινου ἐγώ—γίνηκε πρώτη, καὶ μόνη. Ἡ θέληση τοῦ διπλανοῦ δὲν ὑπολογί-

ζεται καθόλου. Ἀφοῦ ἡ ὑπέρτατη θέληση δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ μπροστὰ στὸ ἐγώ, πῶς θὰ στεκόταν ἡ θέληση τοῦ συνανθρώπου; Ἐνα ἐγώ ὑπάρχει, κι' αὐτὸ εἶναι τὸ δικό μου! Συμπέρασμα, ὁ «ὑπεράνθρωπος». Δεύτερο συμπέρασμα, ὁ ἐλοκληρωτισμός. Τρίτο συμπέρασμα, οἱ ζωτικοὶ χῶροι. Τέταρτο συμπέρασμα, γαῖα μιχθίτω πυρί. Πέμπτο καὶ τελευταῖο, αὐτὸ πού βλέπουμε σήμερα.

Ἀπ' τὸν «κοντοτιέρε» τῆς Ἀναγέννησης, ὡς τὸν «δασανιστῆ» τῶν Ἐς—Ἐς, ἄς ποῦμε, ἡ ἀπόσταση εἶναι μηδαμινή. Ἀπ' τὸν μακιαβελλισμὸ ὡς τὸν ναζισμὸ τὰ ὄρια δὲν διακρίνονται καθαρὰ. Μόνο πού ἡ θέληση τοῦ ἀτόμου ἐγίνε θέληση τοῦ συνόλου. Κι' ἔτσι ἡ «Ἀναγέννηση», μὲ τὴν ἐξελιξή της, ἔφαγε τὸ παιδί της, τὸ ἄτομο. Γιατί τὸ ἄτομο ἔσβυσε μέσα στὸ σύνολο. Οἱ πολίτες δὲν ἔχουν πιά «ἐγώ», γιατί ὅλα τὰ ἐγώ συγχωνεύτηκαν, μὲ μιὰ τραγελαφικὴ συγχώνευση, στὸ ἓνα «ἐγώ», πού εἶνε τὸ «ἐγώ» τοῦ ἐλοκληρωτικοῦ κράτους.

Ἄλλ' αὐτὸ ἦτανε μιὰ φενάκη. Τὸ «ἐγώ» τοῦ κράτους ταυτίστηκε μὲ τὸ ἐγώ ἐνὸς ἀτόμου. Κι' ἔτσι τὸ ἄτομο—ἀλλά, ἔνα ἄτομο πιά—ἔφαγε τὸ κράτος, ἔφαγε τὸ σύνολο. Μέσα στὸν ντισεικό ὑπεράνθρωπο, ὅπως τὸν εἶδαμε ὄχι πιά σὲ θεωρίες—πού γράφονταν μεταξὺ φρενοκομείου καὶ ἐξοχῆς—ἀλλὰ στὴ συγκεκριμένη πραγματώσή του, ἀπορροφήθηκαν καὶ χάθηκαν δριστακὰ κι' ἡ θέληση καὶ τὸ «ἐγώ» κι' ἡ ελεύθερη προσωπικότητα τῶν ἀτόμων.

Ἔτσι ὁ ἀτομισμός, τὸ γνησιώτερο δημιούργημα τῆς «Ἀναγέννησης» καὶ τοῦ «Ὀυμανισμοῦ» της, ἔφερε στὴν κατάρρευση τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Δυστυχῶς, τὸ διαλυτικὸ αὐτὸ πνεῦμα δὲν ἄφησε ἀνέπαφη καὶ τὴν Τέχνη. Ὁ σφι-

χτοκουμπομένος κύριος, πού σπρώχνει καί τσαλαπατά, δέν εἶναι μόνο μαυραγορίτης ἢ βασανιστής ἢ ναζί! εἶναι καί ποιητής.

Ἡ Τέχνη υἱοθέτησε τὸ οὐμανιστικὸ τέρας. Ὁ ἀτομισμὸς μπήκε σ' αὐτὴν μὲ τὸ δόγμα «Ἡ Τέχνη γιά τὴν Τέχνη». Ἦταν ἓνα κήρυγμα αὐτονομιστικὸ, πού ἐμφανίστηκε μὲ πολὺ δειλεατικὲς ἐπαγγελίες: Ἀνεξαρτησία τῆς Τέχνης! Ἡ Τέχνη αὐτόνομη καί λεύτερη στὴ δημιουργία της. Κάθε ἐπέμβαση τρίτων εἶναι βεδήλωση τοῦ ἱεροῦ τῆς Τέχνης.

Κι' ἡ Τέχνη τράθηξε δικό της δρόμο. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶχε σταθμούς. Κι' οἱ σταθμοὶ αὐτοί, ὄχι χρονικοὶ οὔτε τοπικοί, μᾶς δείχνουνε μᾶλλον μιὰ ψυχολογικὴ ἐρμηνεία τῶν πραγμάτων.

Ἀπὸ πού ξεκίνησε, ψυχολογικά, αὐτὸ τὸ κίνημα τῆς Τέχνης; Ἀπὸ καὶ πού ξεκίνησε τὸ ὅλο κίνημα τῆς οὐμανιστικῆς νέας θρησκείας: ἀπ' τὴν πίστη στὴν αὐτάρκεια τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος λυτρώνεται μόνος του ἄρα δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ Αὐτρωτή. Ἡ κυρίαρχη ἔλλειψη εἶναι ἡ δική μας: εἰ χρειάζεται λοιπὸν ἡ θεικὴ; Κριτήριο τῆς ἀλήθειας εἶναι τὸ λογικὸ μας ἀχρηστη λοιπὸν ἡ ἀποκάλυψη. Τέλος, μᾶς εἶναι περιττὸς κι' ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφοῦ πηγὴ τοῦ ἠθικοῦ δέοντος καί γνώμονας εἶναι ἡ ἀνθρώπινη κρίση.

Λοιπὸν, αὐτὸ ἦταν καί τὸ ξεκίνημα τῆς Τέχνης: Τὸ αἶσθημα τῆς αὐταρκειᾶς. Ὁ ποιητὴς εἶναι κι' αὐτὸς ἄτομο. Ὅσα λοιπὸν ἰσχύουν γιά τὸ κάθε ἄτομο, ἰσχύουν καί γι' αὐτόν. Κι' ἐπειδὴ τὸ ἄτομο δὲ μπορεῖ ποτέ, οὔτε ψυχολογικὰ οὔτε ἠθικὰ, νὰ χωριστῇ ἀπ' τὸ ἔργο του, φυσικὰ δὲ αὐτὰ ἰσχύουν γιά τὸν ποιητὴ, ὄχι μόνο σὰν ἄτομο, μὰ καί σὰν τεχνίτη. Συμπέρασμα: ὁ ποιητὴς δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν ἄλλον—εἶναι αὐτάρκης. Ἡ Τέχνη του εἶναι τὸ πᾶν, κι' αὐτὸ τὸ πᾶν εἶν' ἓνας χῶρος «κλειστός», πού ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸ ἐγὼ του—οὔτε περισσότερο οὔτε λιγώτερο!

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ αἶσθημα τῆς αὐταρκειᾶς ἔφερε γρήγορα τὸν ποιητὴ στὴν ἀποξένωση. Ὁ ποιητὴς ἀποξενώθηκε ἀπὸ ἄνα μεγάλο μέρος τῆς ἠθικῆς καί πνευματικῆς πραγματικότητος, μὰ καί δέν τὴς εἶχε πιά

ἀνάγκη. Τεράστιες περιοχὲς μέσα στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος, ἦτανε πιά γι' αὐτόν ἕνας ἀνύπαρκτος κόσμος.

Ἐδῶ ὅμως παίχτηκε τὸ παιχνίδι τῆς στρουθοκαμήλας. Ὅταν αὐτὴ κρῖθη τὸ κεφάλι της μέσα στὰ φτερά της, παύει φυσικὰ νὰ βλέπη τοὺς κунηγοὺς, μὰ αὐτὸ δέν σημαίνει κίολα πὼς οἱ κунηγοὶ ἔλειψαν. Ὁ ποιητὴς λοιπὸν ἔκρυψε τὸ κεφάλι κι' ἔπαψε νὰ βλέπη τίς περιοχὲς τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ θρησκευτικοῦ, τῆς μεταφυσικῆς, τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλ' ἀπ' αὐτὸ ὁ πρῶτος πού ζημιώθηκε ἦταν ὁ ἴδιος—κι' ἡ Τέχνη. Ὅταν ἡ Τέχνη ἀγνοήσῃ τίς ἄλλες ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ φτώχεια της δέν θ' ἀργήσῃ νὰ γίνῃ καταφάνερη. Τὰ λαμπρὰ λόγια καί τὰ κομψὰ ἐπίθετα δέν μποροῦν νὰ σκεπάσουν γιά πολὺν καιρὸ τὴ βαθύτερη γύμνια της, κι' ἡ φανταχτερὴ ἴσως ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση δέν θάναί ἐκανὴ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐντύπωση τοῦ μαρκασιῶ καί τῆς φθίσης.

Ἀπὸ δῶ καί πέρα ὅμως, τὰ πράγματα ἀγγίζουνε πιά τὴν τραγωδίαν. Ἡ ἀποξένωση τῆς Τέχνης ἀπ' τίς ἄλλες ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ, γρήγορα μεταστράφηκε σὲ περιφρόνηση πρὸς αὐτές. Δέν ἀργήσῃ ὅμως, ἡ περιφρόνηση αὐτὴ, ὅπως ἦτανε φυσικὸ, νὰ γίνῃ ἀμοιβαία. Ἐνας ἀνταγωνισμὸς ἀρχισε τότε ἀνάμεσά τους. Ἐνας ἀκήρυκτος πόλεμος, γεμάτος πείσμα. Ἡ Τέχνη ξιφούληξε μὲ ἀδιαιλαξία. Ἡ πεποιθήση πὼς δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα, τῆς ἔδινε μεγάλον ἀέρα. Καμμιά κατανόηση, κανέναν σεβασμὸς. Τὰ σύνορα καταπατήθηκαν, κι' οἱ φραγμαὶ πέσανε χωρὶς οἴχτο.

Οἱ ὑπόψεις δυνάμωναν τίς ἀντιθέσεις. Βαθεῖα ριζωμένες προκαταλήψεις, ἀντιθρησκευτικὲς, ἀντιηθικὲς, θερνεύανε τίς ἀντιπάθειες. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, παρεξηγημένους χριστιανικὲς ἀρχὲς καί κακὲς ἐκπροσωπήσεις τῆς Πίστης, ἐρεθίζανε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀδιαιλαξία.

Κι' ἔτσι ἡ Τέχνη, προασπίζοντας τάχα τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐπιβουλεύτηκε τὴν αὐτονομία τῶν ἄλλων. Μὲ τίς κραυγὲς γιά τὸ «ζωτικὸ χῶρο» τῆς Τέχνης καταπατήθηκαν περιοχὲς, πού ἦταν ὀλότελα στὴ δικαιοδοσία τρίτων. Ἀπ' τὴν αὐτοτέλεια πέ-

σαμε στήν ἀσυδοσία κι' ἀπό κει στήν παρανομία. Ἡ φωνή τοῦ Ὄσκαρ Ουάιλντ στό Ἀλγέριο, «ἐλπίζω νά ἔκαμα ἀρκετούς ἀνθρώπους σ' αὐτή τήν πόλη!», ἔπρεπε νά γίνη παντοῦ δεκτὴ χωρὶς καμιά ἀντίρρηση, γιατί αὐτὸς πού τὴν ἔλεγε ἦταν ἓνας μεγάλος καλλιτέχνης.

Σιγά-σιγά ὅμως τὸ πρᾶγμα ἔφτασε καὶ στὴ γελοιοτήτα. Μποροῦσες νά διαβάξεις, λόγου χάρι, ἐξωφρενικὰ γραφίματα νεαρῶν λογοτεχνῶν, καί, σὲ μιὰ ὑπόδειξη πού θὰ τοὺς γινόταν γιὰ νά λείψῃ κάπως ἡ βρωμιά ἀπ' τὶς περιγραφές τους, ἀκούγες ἀμέσως μεγαλόφωνες διαμαρτυρίες στ' ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τῆς Τέχνης. Τὸ δόγμα «ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη» ἐπιστρατεύθηκε πολλές φορές στὴ χώρα μας, γιὰ νά καλύψῃ ἀκόμη καὶ τὶς ἀθλιότητες τοῦ κίτρινου τύπου! Μαθητευόμενοι δημοσιογράφοι τὸ πιπιλίζανε σὰν καραμέλλα, καὶ ἀσήμενοι ποιητές, ἀπ' αὐτοὺς πού κάποιος ὠνόμασε «νιὸς ξεγελασμένους στὸν καιρὸ τους καὶ παραστρατισμένους», ἀγωνίζονταν νά σκεπάσουν μ' αὐτὸ ἓνα σωρὸ ἔντυπες ἀπρέπειες.

Αὐτὴ ἡ διάσπαση, ὅπως ἐκδηλώθηκε στὴν περιοχή τῆς Τέχνης, ἦτανε κι' αὐτὴ ἓνα ἀκόμη χαρακτηριστικὸ τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, πού διαμορφώθηκε ἀπ' τὴν Ἀναγέννηση ὡς τὸν καιρὸ μας. Τοῦ πολιτισμοῦ, πού φθείρεται: σήμερα μὲ τὰ δικά του τὰ χέρια.

Καὶ λοιπόν; Τί πρέπει νά γίνη; Ἀπλούστατα, ἐκεῖνο πού θάπρεπε νάχη γίνει ἀπ' τὴν ἀρχή. Δηλαδή, ὁ σφιχτοκοιμημένος κύριος νάχη ὑπ' ὄψει του πὼς εἶναι κι' ἄλλοι στὸ δρόμο. Μὰ αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ τὸ ἀλητάκι. Τὸ ἀλητάκι λοιπὸν θὰ μᾶς δώσῃ τὴ λύση;

Ἀκριθῶς. Κι' ἂν ἡ λύση εἶναι πολὺ ἀπλὴ, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ μᾶς, πού μέλλῃ τὴν ἐξυπνάδα μας καὶ τὶς ἐπιστημονικές μας, ἀφήσῃμα τὴν ἀνθρωπότητα νά χάνεται ὄχι γιὰ σπουδαῖες ἀφορμές, ἀλλὰ μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν παράδειψη μερικῶν ἀπλῶν πραγμάτων!

Βέβαια, στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο, τὸν ἀνυπόταχτο κι' ἐκνευρισμένο, νά τοῦ παρατάξῃ μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ «πρέπει», πού

θυμίζουν ἠθικὴ θεοντολογία, εἶναι κάτι ἐνοχλητικό. Κι' ὅμως, πὼς νὰ τὸ κάνουμε; μερικὰ τέτοια «πρέπει» εἶναι ἀπαραίτητα. Εἶναι δείκτες κατευθύνσεως, πολὺτιμοὶ γιὰ ἓναν πεζοπόρο, πού δὲν ἔχει σκοπὸ νά χάνεται σὲ ἀτελείωτες περιπλανήσεις. Κι' ἐπὶ τέλους, ἂν εἶναι δύσκολο νά δεχτοῦμε μερικές ἀλήθειες, γιατί παίρνουν τὴ μορφὴ τῆς θεοντολογίας, ἄς διατυπώνουμε τοῦλάχιστο τὴ σκέψη μας σὰν εὐχὴ καὶ σὰν πόθο.

Γιατί εὐχὴ καὶ πόθος δλοθέριμος κάθε στοχαστικῷ ἀνθρώπῳ τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι τὸ σταμάτημα τῶν τραγικῶν συγκρούσεων, πού ἀπεργάζονται τὸν ἄεθρο τῆς οἰκουμένης. Μὰ ἡ σύγκρουση τῶν ἀξιών τοῦ πολιτισμοῦ τότε μόνον θὰ σταματήσῃ, ὅταν ἓνας νέος ρυθμὸς δεσπῶσῃ στὴ ζωὴ καὶ στὴ σκέψη. Ἡ βασικὴ γραμμὴ πού θὰ τὸν ὑπαγορεύῃ, θάναί τούτη: Τὸ ἄτομο θὰ νοιώσῃ, πὼς δὲν μπορεῖ νά ζήσῃ μόνο του, παρὰ μονάχα σὲ μιὰ περίπτωσι. Στὴν περίπτωσι πού θὰ προτιμήσῃ τὴν κατάστασι τῆς ἀγριότητος. Τὸ ἴδιο λοιπὸν κι' ἡ Τέχνη.

Ἀγριότητα εἶναι ἀπουσία πολιτισμοῦ. Ἄμα δὲν ὑπάρχει πολιτισμὸς, φυσικὰ οὔτε ἀξίες πολιτισμοῦ ὑπάρχουν. Ἄρα, οὔτε καὶ σύγκρουση ἀξιών εἶναι νοσητὴ. Ἀπ' τὴ στιγμὴ ὅμως πού ἀναγνωρίζονται ἀξίες πολιτισμοῦ, ἡ συνεργασία τους εἶναι ἀπαραίτητη. Ἀλλοιῶς ἡ ροπὴ πρὸς τὸ ἄγριο θὰ ὑπερισχύσῃ. Ὁ ἐκφυλισμὸς παραμονεύει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κοινωνία. Παραμονεύει καὶ κάθε μιὰ ἐκδήλωσι τῆς πνευματικότητάς μας. Ἐπομένως καὶ τὴν Τέχνη. Ἡ συνάσπισι τῶν δυνάμεων θὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἀντοχή, γιὰ ν' ἀποφύγουν αὐτὸν τὸ μεγάλο κίνδυνο. Ἡ ἀντίθεσι ὅμως, θάναί τρομερὸ ὄπλο στὰ χέρια τοῦ ὑποουλίου ἐχθροῦ πού παραμονεύει. Ἡ Τέχνη πρέπει νά τὸ καταλάβῃ, πὼς δὲ μπορεῖ νά ζήσῃ μόνῃ της. Ἡ ἀποξένωσι θὰ τὴν συντρίψῃ. Πολὺ περισσότερο βέβαια ἡ σύγκρουσι. Τὸ αἶσθημα τῆς αὐτάρκειας, πού ὠδήγησε στὴν ἀποξένωσι, εἶναι μιὰ αὐταπάτη. Γιατί καμιά ἀξία πολιτιστικὴ δὲν εἶναι αὐτάρκης: Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, χωρὶς τὸν πνευματικὸ, εἶν' ἓνα ἄψυχο κατασκευασμὰ ὁ πνευματικὸς πάλι, δίχως τὸν τεχνικὸ, εἶ-

ναί καίτι χωρίς ξάρτια. Ὅσο γιά τὸ σύστημα τῆς περιφρόνησης καί τῆς πολεμικῆς, αὐτὸ πιά εἶναι καταφάνερα ἐγκληματικό.

Μᾶς χρειάζεται λοιπόν μιὰ σύνθεση. Κάποιος πρέπει νὰ συνάψῃ «τὰ διοσιτώτα». Ἡ κλασικὴ Ἑλλάδα εἶχε ἐνότητα πολιτισμοῦ, γιατί εἶχε ἐνότητα κοσμοθεωρίας. Ὁ Μεσαιῶνας εἶχε ἐνότητα πολιτισμοῦ, γιά τὸν ἴδιο λόγο. Στὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα ἡ Τέχνη δὲ χτυποῦσε τίς ἄλλες ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντίθετα, συνεργαζόταν μαζί τους. Ὑπηρετοῦσε τὸ «ἄστυ», δηλαδή ὑπηρετοῦσε τὸν πολιτισμό, ὑπηρετοῦσε τὸν ἄνθρωπο. Στὸν Μεσαιῶνα ἡ ἀρμονικὴ συνεργασία τῆς Τέχνης με τίς ἄλλες ἀξίες ἔφτασε σὲ μεγαλύτερο ἀκόμη βαθμῖο. Τὸ Βυζάντιο ἀπ' τὴ μιὰ, ἡ μεσαιωνικὴ Εὐρώπη ἀπ' τὴν ἄλλη, γνωρίσανε τὴν Τέχνην στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀνώτερων ἰδανικῶν. Ἐκεῖ ἡ Τέχνη δημιουργοῦσε πραγματικά. Ὁ τεχνίτης ἦτανε δημιουργός, ἦτανε πλάστης καινογενῶν μορφῶν καί νέων ψυχῶν. Ἐνσάρκωνε νέες ἀρχές μέσα σὲ νέες φόρμες, καί συνεργαζόταν γιά τὴ δημιουργία μιᾶς «καινῆς κτίσεως», συμβάλλοντας αὐτὸς με τὸ ταλέντο του σὲ ἐπι οἰκοδομοῦσαν ὄλοι μαζί οἱ ἄλλοι ἐργάτες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ Τέχνη τότε ἦτανε ἰέρεια τοῦ Θεοῦ, στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντὶ νὰ ὑποταχθῇ ὁ ἄνθρωπος στὴν Τέχνη, ὑποτασσόταν ἡ Τέχνη στὸν ἄνθρωπο. Ὁ Πίνδαρος στὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα καυχόταν πῶς εἶναι προφήτης τῶν θεῶν καί δάσκαλος τοῦ λαοῦ του. Ὁ μεσαιωνικὸς τεχνίτης, χωρίς νὰ καυχᾶται γι' αὐτό, παίξει τὸν ἴδιο ρόλο, καί σὲ ἐντονώτερη κλίμακα. Καί τὸ σημαντικό εἶναι πῶς καί ὁ πρῶτος καί ὁ δεῦτερος νοιώθουν τὸν ἑαυτὸ τους ἐλεύθερο. Γιατί ἡ λευτεριά δὲν ἐγκραίνεται στὴν ἀσودασία.

μιὰ στὴν ἐθελούσια ὑποταγὴ τῆς λογικῆς προσωπικότητας στίς ἐπιταγές μιᾶς ἀνώτερης θέλησης καί ἑνὸς ὑπέρτατου νόμου.

Ὁ σημερινὸς ὅμως τεχνίτης; Ζητεῖει τὴ λευτεριά τους, καί πολλές φορές τὴν ἐξυμνεῖ. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετό. Ἐνας τρόπος ὑπάρχει μόνο νὰ τὴν ἀποχτήσῃ: Νὰ τραδήξῃ τὸ δικὸ τους δρόμο. Μᾶς χρειάζεται ἐνότητα πολιτισμοῦ. Γιά νὰ τὴν ἀποκτήσουμε ὅμως, μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐνότητα κοσμοθεωρίας. Ἀλλὰ ἡ κοσμοθεωρία χιτίζεται μόνον ἀπάνω στὴν πίστη. Χρειαζόμαστε, λοιπόν, πίστη. Ἡ πίστη θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πρὸς «τὸ ἐν», πρὸς τὸν Ἐνα. Κι' ἀπ' τὸν Ἐνα ὡς τὴν ἐνότητα δὲν ὑπάρχει πιά καμιά ἀπόσταση, παρὰ μόνον ἔση ἐνώνει τὴν αἰτία με τὸ ἀποτέλεσμα.

Τότε, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα, οἱ ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ θὰ καταλάβουν ἡ καθεμιά τὴν ἀποστολή της. Τότε καί ἡ Τέχνη θὰ καταλάβῃ τὴ δική της ἀποστολή. Θὰ φροντίσῃ νὰ νοιώσῃ τὸν ἄνθρωπο. Νὰ τὸν κυττάξῃ σὰν σύνολο, καί ὄχι σὰν ἐπὶ μέρους δυνάμεις. Νὰ τὸν δῇ σὰν προσωπικότητα, σὰν πνευματικὴ ἐνότητα, με ἀνάγκες πραγματικῆς καί ὄχι φανταστικῆς, με πόνους καί με πόθους καί με ὄνειρα, με στεναγμούς καί με χαρά. Καί θὰ φροντίσῃ νὰ θεραπεύσῃ τίς ἀνάγκες του, με τὸν δικὸ της τρόπο καί στὸ δικὸ της μέτρο.

Μόνον τότε θὰ νοιώσῃ καί ὁ ἄνθρωπος τὴν Τέχνην. Θὰ τὴν αἰσθανθῇ, ὄχι σὰν εἶδος πολυπλείας, ἢ σὰν ἀπασχόληση τῶν ἀργασχόλων, με σὰν εἶδος πρώτης ἀνάγκης, σὰν ψωμί καί σὰν ἀλάτι. Τότε, θὰ τὴν νοιώσῃ καί ὁ πολιτισμός.

Γιατί ἕνας εἶναι ὁ χρυσὸς κανόνας πού θὰ ἐφαρμοστῇ καί σὲ τούτῃ τὴν περίσταση: Ὁ ἀσίστοιχος μ' ἐκεῖνον πού ὤρισε ὁ Ἰῆος τοῦ Ἀνθρώπου καί γιά τὸ Σάββατο:

«Ἡ Τέχνη διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο— οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν Τέχνην!»



Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ(*)

του JACQUES MARITAIN

Καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας στὸ Παρίσι.

Α'. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΛΟΓΗΣ

Στὴ μελέτη μου αὐτὴ δὲν θὰ ἐρευνήσω τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, ἢ τὴν ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς. Μπορῶ νὰ πῶ, πὼς ἡ ὑπαρξη καὶ ἡ ἀξία αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ἔχει πειὰ γενικὰ ἀναγνωρισθῆ. Γι' αὐτὸ θὰ περιορισθῶ, στὴν ἀρχή, σὲ μερικὲς σύντομες γραμμὲς, σχετικὰ μ' αὐτήν. Ἡ ἐλευθερία, πὸν θίγῃ σὰν θέμα μου σὲ τούτη τὴ μελέτη, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐλευθερία τοῦ νὰ μᾶς εὐχαριστῆ κάτι, ἐλευθερία τῆς χαρᾶς, πὸν μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ ἀκόμα—μὲ μιὰν ἔννοια παρμένη ἀπὸ τὸν Πάβλο κι' ὅχι μὲ τὴν Καντιανὴ ἔννοια—ἐλευθερία τῆς αὐτονομίας, ἢ, ἀκόμω, ἐλευθερία τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς παίρνει σὰν δεδομένο τὴν ὑπαρξη τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκλογῆς, εἰ-

(*) Τὸ πρόβλημα τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας στὸν ἄνθρωπο, εἰδικώτερα τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, δὲν μπορεῖ πορὰ ν' ἀπασχολῆσθῆ τὸ περιοδικὸ τοῦτο, σὲ σειρά ἀρθρῶν, πὸν, ἐλπίζομε, δὲν θ' ἀρρήσουν νὰ δημοσιευθοῦν. Στὸ μεταξὺ καὶ σὰν εἰσαγωγή, χρέος μᾶς πρὸς τοὺς ἀναγνώστες μᾶς θεωροῦμε νὰ προσφέρωμε, τοῦλάχιστο στὰ οὐσιωδέστερα σημεῖα, τὴν μελέτη τοῦ γενικώτερα πειὰ γνωστοῦ φιλοσόφου Jacques Maritain, πὸν ἐρευνᾷ τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας ὁπὸ μιὰ γενικώτερη, κι' ὡς τώρα ἀνερεύνητη πλευρά. Αὐποίμαστε μόνο, πὸν ἐπειδὴ δὲν μπορέσαμε νὰ ἔγωμε τὸ, ἀδημοσίετο ὡς φαίνεται ἀκόμα, γαλλικὸ πρωτότυπο, κατεφύγαμε στὴν ἀγγλικὴ μετάφραση, ἔτσι πὸν, τὸ δημοσίευσμά μᾶς εἶναι μετάφραση μεταφράσεως, μὲ τῆς ἀναπόφευκτες ἀπὸ τοῦτο τὸ γεγονός ἐλλείψεις.

Ἡ μελέτη ἀδημοσιεύθηκε μὲ τὸν τίλο «The Conquest of Freedom» στὸ βιβλίον «Freedom», its Meaning, Planned and edited by Ruth Nanda Anshen. A. U. London.

ναὶ ὅμως στὴν οὐσία τῆς κάτι ἔξωχο ἀπ' αὐτήν.

Μιὰ λανθασμένη φιλοσοφικὴ ἀντίληψη, πὸν νοθεύει τὴ συλλογιστικὴ ἐργασία, μὲ τὴν ὁποία τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, ματαιώνει ἐκεῖνο πὸν ἐρχεται σὰν ἄμεση, φυσικὴ, ἀυθόρμητη ὑπαγόρευση τῆς συνειδήσεως. Ὅσο δὲν παρασυρῆσθε ἀπὸ τέτοια ἀντίληψη, ὁ καθένας μᾶς ξέρει πολὺ καλά, πὼς ἔχει μέσα του ἐλευθερία ἐκλογῆς, μ' ἄλλα λόγια, ὅτι ἂν προδώσωμε ἕνα φίλο, ἂν ριψοκιδνεύσωμε τὴν περιουσία μᾶς γιὰ νὰ βοηθήσωμε ἕνα δυστυχημένον ἄνθρωπο, ἂν ἀποφασίσωμε νὰ γίνωμε, τραπεζίτης, ἢ ἀσκητής, ἢ στρατιώτης, σ' ὅλες αὐτὲς τὲς πράξεις ἐβάλαμε τὴν προσωπικότητά μᾶς καὶ ἀποφασίσωμε νὰ κάμωμε τοῦτο καὶ ὄχι ἐκεῖνο. Ὁ καθένας μᾶς ὅμως ἔχει πολὺ μικρὴ γνώση γιὰ τὸ σημεῖο ὅπου εὐρίσκεται ἡ ἐλευθερία ἐκλογῆς. Αὐτὴ ἡ ἀσάφεια στὸ συνειδητὸ, πὸν εἶναι ἀνίκανο νὰ βοηθῆ ἐκεῖνο πὸν κρύβεται μέσα του, σὰν οὐσία τοῦ ζητήματος, κάνει τοὺς φιλοσόφους καὶ ἰδιαιτέρω τοὺς ἐπιστήμονας, πὸν φιλοσοφοῦν χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν, νὰ σκοτεινιάζουν συχνὰ τὴν ὑπόθεση.

Οἱ φιλόσοφοι πὸν διδάσκουν ἕνα ἀτόλυτο ἰντελεκτουαλισμὸ δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν τὴν ὑπαρξη τῆς ἐλευθερίας βουλήσεως, γιατί κατὰ τὴ γνώμη τους ἡ νόησι, ὄχι μόνο προηγείται ἀπὸ τὴ βούλησι, ἀλλὰ καὶ προηγείται μ' ἕνα τρόπο, πὸν τοῦ ἀποδίδουν σὰν θεία ἰδιότητα καὶ ἔτσι ὥστε νὰ ἐπηρεᾷ τὴν βούλησι, χωρὶς νὰ δέχεται καμιά ἐπίδραση, πὸν νὰ τῆς προσδίδῃ ἰδιαιτέρω ποιότητα. Καὶ συνεπῶς τὸ πεδίο τοῦ τιτικῆς ἢ εἰδικῆς καθορισμοῦ (πὸν ὀνομάζεται ἡ ordo specificationis) δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐξαρθῆ, στὴν ἐσωτερικὴ του οὐσία, ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἐνεργεί-

αὖς στὴν ἐξωτερικὴ ἐμπρακτικὴ ἐπιδίωξις (ordo exercitii) καὶ ἡ βούλησις περιορίζεται σὲ μιὰν ἐνέργεια, ἐνέργεια μὲ τὴ δύναμη τῆς ὁποίας ἡ νόησις συλλαμβάνει ἰδέες, πού ἐνεκα τοῦ ἀντικειμένου πού ἐξετάζουν παρουσιάζονται στὸ ὑποκείμενο ὡς οἱ καλύτερες. Αὕτῃ ἦταν ἡ θέσις πού ἔπαιρναν οἱ μεγάλοι μεταρρυθτικοὶ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς.

Καὶ οἱ καθαροὶ ἐμπειριοκράτες ὅμως δὲν μποροῦν νὰ ἐννοήσουν τὴν ὑπαρξὴ ἐλευθέρως βουλήσεως, γιατί, ἀφοῦ ἀναγνωρίζουν μόνο αἰσθητὰ ἀποτελέσματα, ἡ ἰδέα τῆς αἰτιότητος πού ἀσχετίζεται πάνω σ' ἕνα πνεῦμα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει γι' αὐτοὺς κανένα νόημα. Ὅταν, λοιπόν, λένε τὴ γνώμη τους πάνω σ' ἕνα ζήτημα πού, ὅπως τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, βρίσκεται ἀναγκαστικὰ στὴν ὀντολογικὴ τάξη, αὐτοί, ὡς μεταρρυθτικοί, παρὰ τὴς ἀρχῆς τους, μποροῦν μονάχα νὰ ἐξηγήσουν τὰ ἐμπειρικὰ ἀποτελέσματα τῶν παρατηρήσεων μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ κλασικοῦ μηχανισμοῦ, πού κληρονομήθηκε ἀπὸ τὸν Spinoza καὶ παραδίδονται, χωρὶς νὰ ξέρουν τί κάνουν, στὶς ἀφελέστερες κατασκευές. Καὶ ὅσο ἡ ἐπιστῆμη ἀποκαλύπτει δυναμικὰ στοιχεῖα, πού ἐργάζονται μέσα στὴν ψυχικὴ μας ἐνέργεια, αὐτοὶ ἐξηγεῖν τὴν ἀπλὴ ὑπαρξὴ τῶν στοιχείων αὐτῶν ὡς ἀπόδειξη πὼς ἡ βούλησις ἐνεργεῖ κατ' ἀνάγκη μὲ νομοτελεῖ ντετερμινιστικὸ τρόπο—αὐτὸ πού εἶναι ἀκριβῶς τὸ ζητούμενο.

Στὴν ἐποχὴ μας ὁ φροῦδισμὸς προσφέρει στὸν ψευτομεταρρυθτικὸ ἐμπειριοκράτη τις μεγαλύτερες δυνατότητες ψευτικῶν ἐπαληθεύσεων. Ἐδειξα ἄλλου, πὼς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνεταί ἡ σαφέστερη διάκρισις ἀνάμεσα στὴν ψυχαναλυτικὴ μέθοδο, πού ἀνοίγει καινούργιους δρόμους μεγίστου ἐνδιαφέροντος στὴν ἔρευνα τοῦ ἀσυνειδήτου, καὶ τῆς (ἀνεπίγνωτης) φιλοσοφίας πού ἐξήγησε ὁ Φρόϋδ νὰ βρῆ σ' ἕνα χορομορφωμένο ἐμπειρισμὸ, ξεφεύγοντας ἔτσι ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἀρμοδιότητάς του καὶ δίδοντας διέξοδο στὰ ὄνειρά του. Τὸ γεγονός πού ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση, ὅτι δηλ. ὑπάρχουν ἀσυνειδήτητα κίνητρα, στὰ ὁποῖα ὑπακούει τὸ ὑποκείμενο, χωρὶς νὰ

τὰ ξέρει, δὲν παρέχει καθόλου, καθὼς μερικοὶ θὰ φανταζόντουσαν, ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, διότι ἡ ἐλευθέρως βούλησις ξεκινάει μὲ σχηματισμένη κρίσις καὶ συνείδησις. Ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀσυνείδητο ἐλατήριο μᾶς κάνει νὰ ἐργαζώμαστε αὐτοματικά, ἐκεῖ δὲν τίθεται ζήτημα ἐλευθέρως βουλήσεως· καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀσυνείδητο ἐλατήριο δημιουργεῖ συνειδητὴ κρίσις, ἐκεῖ τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον ἡ κρίσις διαμορφώνεται τὴ στιγμὴ αὐτῇ πού ἐνεργεῖ τὸ ἀσυνείδητο, ἢ, μὲ τὴν ἐλευθέρως ἐκλογὴ, παίρνει τὴν διαμόρφωσὴ τῆς ἀπὸ αὐτὴ τὴν κρίσις. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον ἡ συνειδητὰ ἐλατήρια καθορίζουν ἀναγκαστικὰ ἢ ἀπλῶς συμβιβάλλουν στὴ διαμόρφωσὴ τῆς κρίσεως μέσα μας, καὶ εἶναι φανερὸ πὼς μόνο τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ μὴ συνειδητὰ ἐλατήρια δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα.

Γενικά, ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθέρως βούλησις δὲν ἀποκλείει, ἀλλὰ προϋποθέτει τὸν ἐκτεταμένον καὶ πολὺπλοκὸ ὄργανισμὸ τῶν ἐντετακτῶν, ῥοπῶν, ψυχοφυσικῶν διαθέσεων, συνηθειῶν, καὶ κληρονομικῶν ιδιοτήτων. Καὶ ἀκριβῶς στὸ ἀνώτατο σημεῖο, ὅπου αὐτὸς ὁ δυναμισμὸς προβάλλει στὸν πνευματικὸ κόσμον, ἐκεῖ ἀσχετίζεται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς, γιὰ νὰ δώσῃ ἢ νὰ ἀναχατίσῃ τὴν τελικὴ ἀποτελεσματικότητά της στὶς κλίσεις καὶ τὶς ῥοπές τῆς φύσεως. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει ὅτι ἡ ἐλευθερία, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ εὐθύνη, εἶναι πολλῶν βαθμῶν, καὶ ἀπ' αὐτῶν θὰ κριθῆ τὸ ὑποκείμενο. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία· τὸ ἀντίθετο! Ἄν ἡ ἐλευθερία ὑπόκειται σὲ διαβάθμιση, ἄρα ὑπάρχει.

Οἱ προσπάθειες διατρεπῶν ἐπιστημόνων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὅπως π. χ. τοῦ καθηγητοῦ Compton, νὰ συνδέσουν τὶς ἀντιντετερμινιστικὰς θεωρίες τῶν νεωτέρων φυσικῶν, μὲ τὴ φυσικὴ μας πίστις στὴν ἐλευθέρως βούλησις, μπορεῖ νὰ ἔχουν πολὺ μεγάλη σημασία, δυναμιώνουν τὸ πνεῦμα καὶ διώχνουν πολλὰ προκαταλήψεις, ἀλλὰ δὲν νομίζω πὼς μιὰ αὐστηρὴ ἀπόδειξις πού θὰ ἔδιδε στὴν πίστις αὐτῇ μιὰν ἀτρόνταχτη λογικὴ βάση μπορεῖ νὰ βρεθῆ σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ἡ κατεύθυνσις πού πρέ-

πει νὰ ἀκολουθήσουμε εἶναι μεταφυσική. Μὰς ὀδηγεῖ σὲ διατυπώσεις σὰν αὐτὲς τοῦ Bergson. «Τὰ κίνητρόα μας εἶναι ὅπως ἐμεῖς τὰ κάνουμε». «Οἱ λόγοι ποὺ καθορίζουν τὶς ἐνέργειές μας ἔχουν γιὰ μὰς καθορισθῆ μόνο τὴ στιγμή ποὺ οἱ ἴδιοι ἀποκτοῦν καθοριστικὴ δύναμη δηλ. τὴ στιγμή ποὺ ἡ πράξις ἔχει συντελεσθῆ». Ἄλλὰ οἱ διατυπώσεις αὐτὲς δὲν παίρνουν τὴν πλήρη σημασία τους καὶ τὴν ἀποδεικτικὴ τους ἀξία ἀπὸ μιὰν «ἄλογη» φιλοσοφία τοῦ «καθαροῦ γίνεσθαι» μὰ ἀπὸ μιὰ φιλοσοφία τοῦ «εἶναι», καὶ τοῦ «νοεῖν», σὰν αὐτὴν τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀζινατοῦ.

Τὸ πνεῦμα, σὰν τέτοιο ποὺ εἶναι, προϋποθέτει κατὰ τὸ ἄπειρο ἢ λειτουργία τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πνεύματος ἀναζητεῖ ἓνα ἀγαθὸ ποὺ ἰκανοποιεῖ ἀπόλυτα, ἓνα ἀγαθὸ χωρὶς ὅρια, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε κανένα λόθο ποὺ νὰ μὴ συμπεριλαμβάνεται στὸν γενικὸ λόθο γιὰ τὴν εὐτυχία. Ἄλλὰ μόλις ἐμφανισθῆ ἡ σκέψη, τότε ὁ νοῦς μας, λείποντας πάνω σὲ ἀγαθὰ ποὺ δὲν εἶναι τὸ Ἄγαθὸ καὶ κρίνοντάς τα ἔτσι, φέρνει στὴν ἐπιφάνεια τὴ ριζικὴ ροπὴ τῆς ἐπιθυμίας μας γιὰ τὴν εὐτυχία ἀπέναντι σὲ κάθε τι ποὺ δὲν εἶναι εὐτυχία. Ἀποτελεσματικὸ κίνητρο ἑνὸς ὄντος, ποὺ σκέπτεται, μπορεῖ νὰ εἶναι μόνο μιὰ πρακτικὴ κρίσις: καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις ὀφείλει τὸ σύνολο τῆς ἀποτελεσματικότητάς της στὴ βούληση. Ἡ βούληση εἶναι ἐκείνη, ποὺ, καθοδηγημένη ἀπὸ τὴν κλίση της πρὸς τὸ ἀγαθὸ, ὅπως τῆς ἐμφανίζεται ἀπὸ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν κρίσις, δίδει στὴν κρίσις αὐτὴ τὴ δύναμη νὰ καθορίξῃ ἀποτελεσματικὰ τὴ βούληση.

Ἡ ἐλευθερὴ πράξις εἶναι ἐκείνη, στὴν

ὁποία ἡ διάνοια καὶ ἡ θέληση περιλαμβάνονται ἢ μιὰ στὴν ἄλλη σὰν μιὰ στιγμαία ἔκρηξις, ὅπου ἡ ἐνεργὸς καὶ κυρίαρχη ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ἐνεργεῖ ἐπάνω στὴν ἴδια τὴν κρίσις, ποὺ τὴν καθορίζει ἢ βούληση δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε χωρὶς τὴν κρίσις ποὺ εἶναι ἐνέργεια τῆς διανοίας, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ βούληση καθορίζεται ἢ ἴδια ἀπὸ τὴν κρίσις καὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὴν τὴν κρίσις καὶ ὄχι ἀπὸ μιὰν ἄλλη.

Χωρὶς ἡ βούληση νὰ εἶναι μιὰ ἀπλή λειτουργία τῆς διανοίας, μὲ τὴν ὁποία ἡ τελευταία πραγματώνει ἰδέες, ποὺ μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀντικειμένου φαινόνταν οἱ καλύτερες, ἡ βούληση εἶναι μιὰ πρωτότυπη πνευματικὴ ἐνέργεια μὲ ἀπεριόριστη ἰκανότητα ποὺ ἔχει τὸν ἔλεγχο πάνω στὴ διάνοια καὶ στὶς κρίσεις της στὴ γραμμὴ τῆς πρακτικῆς ἐκλογῆς. Ἔτσι ἐκτελεῖται ἐκεῖνο ποὺ ἡ βούληση θεωρεῖ καλύτερο γιὰ τὸ ὑποκείμενο σ' ὀρισμένο χωρὸ καὶ σ' ὀρισμένο χρόνο, ἐ δ ὦ καὶ τ ὦ ρ α. Ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὸ πραγματικὸ μυστήριο τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, εἶναι πῶς, ἐνῶ ἡ βούληση ἔχει ἀνάγκη νὰ καθορισθῆ ἀπὸ τὴ διάνοια, ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως προηγεῖται μπροστὰ στὴ διανοητικὴ ἐνέργεια καὶ τὴν κρατᾷ κάτω ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ καὶ κυρίαρχο ἐλευθερία της γιατί μόνο ἡ βούληση μπορεῖ νὰ τῆς δώσῃ ἐνεργὸ ὑπαρξὴ.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν προκαταρκτικὴ αὐτὴ ἐξήγησις τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκλογῆς θὰ μιλήσω τώρα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ἀνεξαρτησίας.

(Συνεχίζεται στὸ ἐπόμενο).

Μετάφραση ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΡΟΥΦΟΥ

ΑΝΑΠΛΩΤΙΚΟ

ΑΓΙΑ ΕΛΕΟΥΣΑ

—Μικρὸ ἐρημοκκλησάκι:
 Θυμήσου ὅτι παιδάκι,
 Ὅταν σὲ λειτουργούσαμε,
 (Πρῶτ' ὄρουσὸ κινούσαμε),
 Ἐγὼ φυλάκια μαζεύα
 Νὰ προσανάφουν τὴ φωτιά
 Θυματὸ νὰ θυματίσῃ
 Νὰ σὲ μωσκολιθάνισῃ
 Καὶ μετὰ τὴ λειτουργιά,
 Ἡ καϊμένη μου ἢ γιαγιά,
 Τὸν καφέ τοῦ Παπαγιώργη νᾶν τοῦ ψήσῃ...

—Μικρὸ ἐρημοκκλησάκι:
 (Στῆς μνήμης τὸ σφουμένο,
 Καίρῳ χορταριασμένο,
 Παλλὸ μονοπατάκι),
 Θυμήσου τα... κι' ἐλέγέ με.
 Στὴν πίστι κράτησέ με...

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Τώρα που ήρχισαν να έρχονται περιοδικά και βιβλία από το εξωτερικόν, μάς παρουσιάζεται η δυνατότης να ενημερώνωμεν τούς αναγνώστας μας επί διαφόρων γεγονότων που συνέβησαν κατά τὰ χρόνια τοῦ πολέμου, τῆς κατοχῆς καὶ τῆς πείνας. Ἐτσι σήμερα μάς διδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἀφιερῶσωμεν ὀλίγας λέξεις διὰ τρεῖς ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης, πού ἀπέθαναν κατά τὸ ἔτος τῆς φρικτῆς δοκιμασίας—τὸ 1942—. Τὰς πληροφορίας λαμβάνομεν ἀπὸ τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Β. Ἀστρονομικῆς Ἑταιρίας τοῦ Λονδίνου(*) Πρόκειται περὶ τῶν ἁγγλῶν ἀστρονόμων William J. Roberts καὶ Theodore E. R. Phillips καὶ τοῦ ἀμερικανοῦ Herbert D. Curtis.

Ὁ W. Roberts ἐνωρὶς εἰδείξε μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀστρονομικὰς σπουδὰς καὶ ἀσκήσεις εἰς τὸ ἐν Armagh τῆς Νοτίου Ἰρλανδίνης Ἀστεροσκοπεῖον, Ἰδρυσεν ἰδιωτικὸν Ἀστεροσκοπεῖον τὸ ὁποῖον ἐφωδίασε μὲ ἕνα ἀρκετὰ ἰσχυρὸν τηλεσκόπιον. Δὲν ἐπεζήτησε δημοσίως θέσεις, ἀλλ' ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. Καὶ ἐπειδὴ προσέφερε πολλὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην, δι' αὐτὸ, τόσοσὺν ἡ Ἀγγλικὴ Ἀστρονομικὴ Ἑταιρία ὅσον καὶ ἡ Γαλλικὴ τὸν ἐξέλεξαν μέλος των καὶ παρεκάθητο κοντὰ εἰς τοὺς ἐπισημότερους ἀστρονόμους ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶχεν ἐπὶ πλέον ἰδιαιτέρον χάρισμα εἰς τὸ νὰ ὁμιλῇ καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησε παλὺ διὰ νὰ κάμῃ μαθήματα καὶ συζητήσεις μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐμπεύσει εἰς τοὺς νέους τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἀστρονομίαν.

Ἄλλ' ὁ βιογράφος του θεωρεῖ σκόπιμον νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς R. A. S. ὁλόκληρον τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀπελθόντος ἀστρονόμου. «Ἦτος ζηλωτῆς χριστιανὸς πού ἦτο ὁ Roberts, γράφει (σ. 73) ἐβέβησε καθήκον του νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ πενήντα καὶ πλέον χρόνια διὰ νὰ διαδοθῇ ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου. Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὴν Βίβλον. Ἦ πάντοτε εὐθεία καὶ ὀρθὴ σκέψις του καὶ τὰ ἀνώτερα ἐνδιαφέροντα πού εἶχε ἐκέρδισαν τὸν θαυμασμόν καὶ τὸν σεβασμὸν πολλῶν φίλων του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσεν εἰς ὄλους τὴν πίστιν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου καὶ τῶν κακῶν» (σ. 72-73).

(*) Monthly Notices of the Royal Astronomical Society, Annual Report of the Council, Vol. 103, No 2—1943.

Ὁ ἄλλος Ἀγγλος ἀστρονόμος, ὁ Th. Phillips ἔλαβε ἐξαιρετικὰ διακριτικὰς τιμὰς μετὰ τῶν διεθνῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων τόσοσὺν διὰ τὴν συμβολὴν του πρὸς προαγωγὴν τῆς Ἀστρονομίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἄλλην του κοινωνικὴν καὶ χριστιανικὴν δρᾶσιν.

Ὁ Th. Phillips ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης καὶ ἀμέσως ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Μετεωρολογίας κατ' ἀρχὰς καὶ τῆς Ἀστρονομίας μετὰ ταῦτα διὰ τὴν πρόδον τῆς ὁποίας ἐργάσθη ἐπὶ 40 καὶ πλέον ἔτη. Ἀπέκτησεν ἰσχυρὰ τηλεσκόπια καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένου προγράμματος. Αἱ ἐνδιαφέρουσαι σειραὶ τῶν παρατηρήσεων καὶ μελετῶν του ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὰ Monthly Notices τῆς R. A. S. καὶ εἰς τὴν Journal τῆς Βρετανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως. Οἱ πλανῆται Ζεὺς καὶ Ἄρης ἦσαν τὰ ἰδιαίτερα ἀντικείμενα ἐρεύνης τοῦ Phillips. Ἐλαβε πλείστα παράσημα καὶ τιμητικὰ μετάλλια καὶ διετέλεσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πρόεδρος τῆς Βρετανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως, ἐπὶ 10ετίαν δὲ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος ἐρεύνης τῶν πλανητῶν τῆς Διεθνούς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως. Ἐπὶ πλέον ὁ Phillips ἐξεπροσώπησεν ἐπιειχημικῶς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἐπιτροπὰς πού ἐμελετοῦσαν τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἡμερολογίου ἢ καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ὁς ἄνθρωπος ὁ Phillips ἦτο ἐξαιρετικὸς, σημειῶναι ὁ βιογράφος του, W. Steavenson, Ἦτο ταπεινὸς καὶ σεμνὸς καὶ δι' αὐτὸ ὅλοι τὸν ἀγαποῦσαν πραγματικὰ. Πάντοτε μετριῶφρων προκειμένου νὰ εἴπῃ κάτι διὰ τὰς ἐπιτυχίας του, ἦτο πολὺ γενναιοδωρὸς ὅταν ἤθελε νὰ ἐκτιμῆσθαι τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῶν ἄλλων καὶ νὰ συγχαρῆσθαι προθύμως τὰς σφάλματά των. Καὶ ὁ Steavenson προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Ὅπως ὁ μέγας Herschel, ἔτσι καὶ ὁ Phillips, ἐκοιμάτο ὀλίγον ἢ καὶ καθόλου κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας αἱ συνθήκαι παρατηρήσεως ἦσαν καλαὶ καὶ ἀκόμη σπανίως εἰδείκνυε οἰονόητος σημεῖον κοπῶσεως. Ἐπὶ πλέον, παρ' ὅλας τὰς ἐπιστημονικὰς του ἀπασχολήσεις, ποτὲ δὲν παρέλειπε τὰ καθήκοντα πού εἶχε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐνορίαν του—ἦτο συγχρόνως ἱερεὺς καὶ ἐφημέριος. Διὰ νὰ φανῇ καλύτερα ἡ δὴλ δρᾶσις τοῦ ἀποθανόντος κληρικοῦ καὶ μεγάλου ἐπιστήμονος, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μίαν περικοπήν ἀπὸ τὴν ἐπίσημον προσφώνησιν πού τοῦ ἔγιγε ὀλίγον καιρὸν πρὸ τοῦ θά-

νάτου του, όταν, τιμής ένεκεν, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης τοῦ ἀπένειμε τὸν ἐπίτιμον τίτλον τοῦ διδάκτορος. «Εἶχες τὸν εὐτυχή κληρονόμον νὰ κρατῆς τοὺς οὐρανοὺς ὑπὸ συνεχῆ ἐπίδρασιν, ἐνῶ δὲν κατεφρόνεις τὰ πράγματα τῆς Γῆς» μόνος κατὰ τὴν νύκτα ἐπατοῦσε τοὺς δρόμους τῶν ἀστέρων καὶ τοὺς ἐδείκνυσε εἰς τὴν καθημερινὴν σου ζωὴν εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους» (σ. 72).

*

Τέλος θὰ προσθέσωμεν ὀλίγα καὶ διὰ τὸν ἐκλιπόντα ἀμερικανὸν καθηγητὴν Herbert Curtis, διευθυντὴν τοῦ μεγάλου Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Michigan καὶ μέλος τῆς Ἑθνικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀμερικῆς. Λέγομεν ὀλίγα, διότι ἡ πολυαχιδῆς ἐπιστημονικὴ του δράσις εἶναι τόσο μεγάλη καὶ τόσο εὐρεία, ὥστε θὰ ἔπρεπε κάποτε νὰ γίνῃ εἰδικὴ ἀνάλυσις τῶν ἐργασιῶν του καὶ τῶν κοσμοθεωριακῶν του ἀντιλήψεων.

Ὁ ἐπιστημονικὸς βίος τοῦ Curtis ἦτο πολυκύμαντος. Περαιώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Michigan, διωρίσθη καθηγητῆς τῶν Λατινικῶν—ἐγκώριζεν ἀκόμη τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἑβραϊκὴν καὶ τὴν σασκριτικὴν—εἰς τὸ Κολλέγιον Napa τῆς Καλλιφορνίας καὶ μετὰ τριετίαν ἐδίδαξε Μαθηματικὰ καὶ Ἀστρονομίαν εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Εἰρηματικοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ. Ἀπὸ τοῦ 1898 ἤρχισε νὰ ἐξασκῆται εἰς τὴν Ἀστρονομίαν εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Lick. Ὁ Curtis ἐχρησιμοποίησε τὰς πολλὰς μηχανικὰς του γνώσεις εἰς τὰς πολλαπλὰς ἀστρονομικὰς ἀποστολάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐγκαθίστα διὰφορα τηλεσκόπια καὶ ἄλλας συσκευὰς μετὰ μεγάλην εὐκολίαν. Εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσῃ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἕνδεκα ὀδικὰς ἠλιακὰς ἐκλείψεις, ταξιδεύων εἰς Νότιον Ἀμερικὴν, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Σουμάτραν.

Εἰργάσθη ὡς ἀστρονόμος εἰς πλείστα ὄσα Ἀστεροσκοπεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ἀξιολόγους παρατηρήσεις καὶ ἐρεῖνας ἐπὶ τῶν ἐξωγαλαξιακῶν γαλαξιδῶν, ἐπὶ τοῦ Ἥλιου, τῶν σκοτεινῶν νεφελοειδῶν, καὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων. Ἡ περίοδος τῆς ἐργασίας του εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Michigan ἀφῆσεν ἐποχὴν. Ἐγκατέστησε νέα ὄργανα καὶ ἀναδιωργάνωσε τὸ Ἰδρυμα ἐπὶ τῆς βάσει σχεδίων τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδωσεν ἡ μακρὰ του πείρα. Ἀλλὰ καὶ ὡς καθηγητῆς εἰργάσθη πολὺ ὁ Curtis. Τὸ καθῆκον του αὐτό, λέγει (σ. 75) ὁ βιογράφος του Sir Spenser Jones, διευθυντῆς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Γκρήνουϊτς, τὸ ἀνέλαβε μετὰ πολλὴν σοβαρότητα. Ἦτο ἱκανὸς διδάσκαλος, προικισμένος μετὰ τὸ δῶρον τῆς σαφούς καὶ εὐκόλου ἐκθέσεως τῶν

δυσκολωτέρων ζητημάτων καὶ συχνὰ ἔκαμε διαλέξεις ἐπὶ θεμάτων Ἀστρονομίας ποῦ ἦσαν καταληπτὰ εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὸν λαόν καὶ ἦτο προσφιλὴς εἰς τὰς συναναστροφὰς του καὶ φιλόφρων οἰκοδεσπότης.

Ἄλλ' ὁ Sir Spenser Jones μᾶς διδεῖ καὶ μερικὰ ἄλλα πληροφορίας διὰ τὸν καθηγητὴν Curtis. Ὁ ἀποθανὼν διὰσημὸς ἀμερικανὸς ἀστρονόμος εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς χριστιανικὰς του πεποιθήσεις ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν. Ὅταν π.χ. ἦτο διευθυντῆς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Pittsburgh (1920-30) εἶχε κάμει ἐνδιαφέρουσαν διάλεξιν περὶ τῆς ἁρμονικῆς σχέσεως ποῦ ὑπάρχει μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης, εἰς σειράν θρησκευτικῶν ὁμιλιῶν ποῦ εἶχεν ὀργανώσει αὐτὸ τοῦτο τὸ Πανεπιστήμιον. Καὶ ἀργότερον, τὸ 1931, ὅταν ὁ E. H. Cotton ἐδημοσίευσε τὸ γνωστὸν βιβλίον του (*) ὁ Curtis ἔγραψεν εἰς αὐτὸ εἰδικὸν ἄρθρον μετὰ τὸν τίτλον: «Ἡ σύγχρονος φυσικὴ καὶ ἡ σχέσις της πρὸς τὴν θρησκείαν». Ἀπὸ αὐτὸ μεταφέρομεν μόνον μερικὰ σημεῖα ἐκ τοῦ ἐπιλόγου:

«Υπῆρχεν ἐποχὴ, γράφει (σ. 73-74) ὁ Curtis, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐπιστήμονες ἀπέδλεπαν μετ' ἐμπιστοσύνην εἰς μίαν καθαρῶς μηχανικὴν θεωρίαν καὶ ἐνόμιζαν ὅτι σῶμα καὶ ψυχὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα χημικῶν καὶ φυσικῶν δράσεων καὶ πρὸς στιγμὴν ἡ τάσις αὐτῆ ὑπέσχετο ὅτι θὰ καταστρέφῃ ἐντελῶς τὴν θρησκείαν. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα σήμερον φαίνεται πολὺ ὀλιγώτερον πιθανόν παρ' ὅτι πρὸ 40 ἐτῶν... Ἀκριβῶς ὅπως ὁ κόσμος δι' ἐμὲ εἶναι ἀπείρως περισσότερον πολυσύνθετος καὶ θαυμαστὸς παρ' ὅτι ἦτο διὰ τὸν ἀρχαῖον ἑβραῖον, τόσον περισσότερον ἀληθὴς καὶ ἔλλογος εἶναι ἡ ἐκτίμησις μου πρὸς τὴν θρησκείαν, διότι βασιζέται εἰς πολὺ πληρεστέραν γῶσιν. Εἰς τὸ φῶς τοῦτο ἡ αὐξανομένη γῶσις τοῦ φυσικοῦ σύμπαντος, ποῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν νεωτέραν φυσικὴν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κυρία ἐμπνευσις καὶ ὑποστήριξις μιᾶς ὑγιούς θρησκευτικῆς πίστεως».

Εἰς τὸ περιοδικόν τοῦτο πολλάκις ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ πληροφορήσῃ τοὺς ἀναγνώστας του, ὅτι καὶ εἰς τὸν σημερινόν κόσμον τῆς ἀποστασίας, ὅσοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, ὅλοι γίνονται ἐργάται πραγματικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως μᾶς τὸ δεῖκνυει τὸ παράδειγμα τῶν ἐκλιπόντων ἀστρονόμων H. Curtis, Th. Phillips καὶ W. Roberts,

K. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

(*) E. H. Cotton: Has Science discovered God? New York 1931.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΝΕΩΝ ΤΟΥ ΒΕΣΤΕΡΙΚΟΥ

Ξένος, φίλος των «Ακτίων», πού ταξίδεψε τελευταία στη Γαλλία και την Έλβετία, μας γράφει:

Μέσα στο έτος πού πέρασε, ύστερα απ' την 'Απελευθέρωση, στις Προτεσταντικές Κινήσεις των Νέων της Γαλλίας, σημειώθηκαν εξελίξεις, πού ενδιαφέρουν άσφαλώς και τους αναγνώστες των «Ακτίων». Κατά τη διάρκεια της Κατοχής οι Κινήσεις αυτές εξηκολούθησαν να εργάζονται, αν και μια πολύ μεγάλη αναλογία μελών τους είχαν φυλακισθή ή έκτοπισθή ή αγωνίζονταν στις γραμμές των οργανώσεων αντίστασης, των F. F. I. Υπήρχαν πολλές ομάδες μέσα στις Πανεπιστημιακές Σχολές, ακόμα και όταν κάθε δουλειά ήταν αδύνατο να γίνει μέσα στα Πανεπιστήμια. Ειδικότερα οργανώθηκαν ομάδες για να κηρύξουν το Ευαγγέλιο και να εργασθούν κοινωνικά υπό συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες στα πολυάριθμα στρατόπεδα συγκεντρώσεως και της Βόρειας και της Νότιας Γαλλίας.

Μετά την 'Απελευθέρωση, οι Έβραιοι πού ήταν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως άφέθηκαν άμέσως ελεύθεροι, αλλά πολλοί απ' αυτούς ήταν οι μόνοι επιζήσαντες απ' τις οικογένειές τους και δεν είχαν πού να πάνε. "Ετσι ή 'Οργάνωση των Χριστιανών Νέων για Κοινωνική Έργασία (CIMA-DE) άνοιξε προσωρινά οίκοτροφεία γι' αυτούς. Ταυτόχρονα τα παλιά στρατόπεδα συγκεντρώσεως άρχισαν να δέχονται καινούργιους τροφίμους, κι' άμέσως οι άρχηγοί της 'Οργάνωσης κατάλαβαν ότι οι καινούργιοι αυτοί φυλακισμένοι δεν είχαν άλιγότερη ανάγκη για ν' άκούσουν το Ευαγγέλιο απ' τους προηγούμενους. "Ετσι οι ομάδες των χριστιανών νέων εξηκολούθησαν να εργάζονται, και συχνά αναγκάζονται για χάρη του έργου των θεληματικά να ζήσουν κι' αυτοί ως φυλακισμένοι μέσα στους φυλακισμένους.

"Άλλες ομάδες εργάζονται βοηθώντας στην άνοικοδόμηση της κοινωνικής και θρη-

σκευτικής ζωής στην Καέν και άλλες έρημομένες πολιτείες. Μερικά από τα μέλη των ομάδων ύπηρετούν για ένα χρόνο περίπου μετά το δίπλωμά τους, άλλοι κατά τη διάρκεια των διακοπών. Δεν θα ήταν δυνατόν να σχεδιασθή μια παρόμοια ομαδική έργασία απ' τους "Έλληνες χριστιανούς νέους για τα καμμένα χωριά και τις φυλακές της 'Ελλάδος;

Μια άλλη ενδιαφέρουσα εξέλιξη είναι ο σχηματισμός των ομάδων χριστιανών νέων μέσα στα διάφορα επαγγέλματα, π. χ. έδρύθηκαν ομάδες έμπορευομένων, ιατρών, δασκάλων, κοινωνικών εργατών και νοσοκόμων. "Ο σκοπός τους είναι να σχηματίσουν πυρήνες από πρόσωπα πού θέλουν να συνδυάσουν την εξέσκηση του επαγγέλματός τους με την άποστολή τους, σαν συνειδητών μελών της 'Εκκλησίας πού έχουν κι' αυτά ευθύνη για τη χριστιανική διαφώτιση του λαού. Σαββατοκύριακα ή ακόμα κι' εβδομάδες όλόκληρες οργανώθηκαν όπου, σε μερικές περιπτώσεις, μέλη διαφόρων επαγγελλμάτων εργάστηκαν μαζί επάνω σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. "Άλλα ή κυριώτερη έργασία γίνεται σε μικρές τοπικές ομάδες όπου, όσοι άνήκουν στο ίδιο επάγγελμα, συζητούν τα ιδιαίτερα προβλήματά τους και την ευθύνη τους υπό το φώς της χριστιανικής πίστεως. "Έχουν συναίσθηση του κινδύνου πού ύπάρχει γι' αυτούς, αν σκέπτονται άποκλειστικά με τον τρόπο πού σκέπτονται εκείνοι πού πέρασαν απ' το Πανεπιστήμιο, γι' αυτό χρησιμοποιοούν κάθε ευκαιρία να εργασθούν από κοινού με ομάδες απ' την εργατική τάξη. Τέτοιους είδους δουλειά αισθάνεται κανείς ότι περισσότερο από όποτεδήποτε άλλοτε είναι ανάγκη να γίνει σε μια έποχή όπου οι ύλιστικοί τρόποι του σκέπτεσθαι ύποσκάπτουν εξηκολούθητικά τα θεμέλια εκείνα, πού έστηρίζαν τους δημιουργικούς τρόπους ζωής μέσα στα διάφορα επαγγέλματα.

ΤΙ ΜΑΣ ΛΕΙΪ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Δέν είναι πολύς καιρός, πού οι σελίδες αυτές μίλησαν γιά μιὰ καινούργια πνοή πού αναζωογονεί τόν κινηματογράφο και ιδιαίτερα τήν αμερικανική παραγωγή ταινιών. Μερικά καλά έργα πού προβλήθηκαν στό τέλος τής περυσινής σαιζόν και τό καλοκαίρι στήν αθηναϊκή δθόνη μᾶς ἔκαναν νά πούμε δυό λόγια (*) γιά τό πώς ἕνα πολιτισμένο μέρος τοῦ αμερικανικοῦ κοινοῦ ἀνάγκασε τοὺς ἐπιχειρηματίας τοῦ Χόλλυγουντ νά συμμορφώσουν τήν παραγωγή τους στίς ἀξιώσεις μᾶς νοστοπίας πολυαριθμῶν ἀνθρώπων, πού δέν δέχεται ἀδιαμαρτύρητα νά στραπατοῦρεται ἡ ἀξιοπρέπεία τους και νά ποδοπατοῦνται ὅσα θεωροῦν ὅσια και ἰερά. Τό σημεῖωμα αὐτό τόνιζε πόσο ἡ προσπάθεια εἶχε σάν συνέπεια τῆ γενικώτερη βελτίωση σέ τέχνη, ποιότητα και ἀπόδοση τῆς ὅλης κινηματογραφικῆς παραγωγῆς. Σήμερα πάλι κάτι καλὸ ἔχουμε νά πούμε ἀπὸ ὅ, τι εἶδαμε τοὺς δυό μῆνες τῆς φετεινῆς σαιζόν στίς αἰθουσες προβολῆς.

Βέβαια, ἀνάμεσα στό φίλμ, πού σήμερα προβάλλονται στοὺς αθηναϊκοὺς κινηματογράφους ἡ βρωμειά δέν λείπει δυστυχῶς! Μά υπάρχουν και τὰ ἔργα, πού ἔχουν μέσα τους ὑγεία, τὰ ἔργα πού δέν ἔχουν τοῦλάχιστο βρωμειές, ὅπως υπάρχουν και κείνα πού λεκιαζοῦν τήν ψυχὴ κι' εἶναι ψεύτικα, ὑπουλα και χωρὶς φραγμὸ ἠθικὸ.

Ἄλλοτε μερικά χρόνια πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο τὰ ἔργα μὲ ὑγεία, ἔργα θετικῆς ἀξίας, ἦσαν σχεδὸν ἀνύπαρκα, τὰ ἔργα πού ἦσαν χωρὶς βρωμιές ἦσαν λιγοστά και τὰ βρώμικα ἔργα ἄφωνα. Σήμερα τὰ πρῶτα δέν εἶναι σπάνια και τὰ τρίτα ἀφθονα. Τὰ δεύτερα, τὰ χωρὶς ἀηδιαστικῆς βρωμιῆς, εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ. Μ' αὐτὴν τήν διαπίστωση, ἅμα ἀναλογιστῆς πὼς ἕνα πλήθος κόσμου ἔξαρτᾶ τήν ψυχαγωγία του ἀπὸ τὸ φίλμ πού θά ὀθ σκέπτεσαι πὼς, σήμερα τοῦλάχιστον, στίς πολυαριθμῆς και εὐρύχωρες κι-

νηματογραφικῆς αἰθουσες τῆς Ἀθήνας γίνεται λιγώτερο κακὸ ἀπὸ ἄλλοτε. Ἀφίνω δὲ κατὰ μέρος και τὸ θετικὰ καλὸ πού προκύπτει ἀπὸ μερικά ἀπ' αὐτά. Ἔτσι, ὅπως ἤλθαν τὰ πράγματα, ἅμα δοῦμε τί παίζουν αὐτὸν τὸν καιρὸ στήν Ἀθήνα τὰ θέατρα και οἱ κινηματογράφοι βρίσκουμε περισσότερη «διδασχὴ» στό φίλμ παρά στήν θεατρικὴ πρόζα. Τὸ θέατρο, πού ἀπὸ τῆ θέσης του και τήν ἱστορία του, ἔχει τήν ἀξίωση αὐτὸ νά διδάξῃ και νά καθοδηγήσῃ τὸ κοινὸν στοὺς δρόμους τοῦ ἀγαθοῦ και ὠραίου, σήμερα στήν Ἀθήνα ὀλοένα και ξεπέφτει. Φορτῶνεται ὅσο πᾶν και περισσότερο βενετισμὸ, αὐτὴν τὴν κατάρρα, πού ὁ κινηματογράφος μέσ' τήν ζωρινὴ του προσπάθεια ἀποδιώχνει ἀπὸ πάνω του. Πὼς ἀλλοιῶς, παρά μόνο σάν βενετισμὸ, μπορεῖτε νά χαρακτηρίσετε τὸν θόρυβο γύρω ἀπὸ μερικά ὄνδια, γύρω ἀπὸ ναρκισσοισμοὺς και ἐγωπάθεια τῶν ἠθοποιῶν, τῶν σκηνοθετῶν και τῶν σκηνογράφων μας; Περιμέναμε νά δοῦμε τήν κάθαρση στό θέατρο και τήν βλέπουμε πού ἀρχίζει νά πραγματοποιεῖται στὸν βιομηχανοποιημένο κινηματογράφο. Ἀνατροπὴ τῶν βασικῶν ἀντιλήψεων γιά τὴν τέχνη; Ὁχι. Ἀλλὰ εἶναι γεγονός πὼς ὁ κινηματογράφος ἀρχίζει νά ξεπερνᾶ τίς προϋποθέσεις τῶν πρῶτων του βηματοισμῶν. Μὲ τὸ νά κάνῃ συγχρονισμένη τέχνη μιὰ στήν ψυχὴ και στίς ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Γιατί στό τέλος-τέλος δέν ξέρω ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς τέχνης, τῆς διδασχῆς τί ἔχει νά προσφέρῃ στίς ἡμέρες μας τὸ ἀνέδασμα τῆς Κας Γικλερ. Ὁ τύπος τῆς μητέρας τοῦ λοχία Γιόργκ—γιά ν' ἀναφέρουμε ἕνα παραδειγματάκι—και σάν καλλιτεχνικὴ δημιουργία μᾶ και σάν τύπος ἀνθρωπιᾶς περισσότερο συγκινεῖ ἀπὸ τὴν ἱφενικὴ ἠρωίδα. Καθυστερημένοι ἀναχρονισμοὶ τὸ ἀνέδασμα μερικῶν ἔργων στήν σκηνή, ἐνῶ μένει χαρούμενο γεγονός ἡ προβολὴ ὀρισμένων φίλμ στήν δθόνη.

Τὰ καινούργια φίλμ «Στὸ σταυροδρόμι

(*) Ἀκτίβες 1945, σελ. 200, 201.

τῆς ζωῆς», «Σκλάβοι τῆς μοίρας», «Ὅταν κτυποῦν οἱ καμπάνες», «Λοχίας Γιόρκ» μπορεῖ νάχουν μέσα τους ἀμερικανισμούς, λίγη μελοδραματικότητα καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, ἀλλὰ ἔχουν κάτι νὰ ποῦν. Ἐκπροσωποῦν κάτι. Ἐχουν συγκρότηση πού δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παραβλέψῃς. Βλέποντας αὐτὰ τὰ φιλμ ἀναμετρᾶς τὴν ἀνθρωπιά σου. Νοιώθεις τοὺς ἥρωές τους νὰ κινοῦνται σὰν ἄνθρωποι μὲ συνείδηση, νὰ ἔχουν ἀνδρισμὸ καὶ χριστιανικὴς πεποιθήσεις, νὰ δουλεύουν, ν' ἀγωνίζονται καὶ νὰ προσεύχονται. Γιὰ τὴν τόσο ἀφθονή χρησιμοποίηση τῶν σκηνῶν προσευχῆς στὸ ἀμερικανικὸ φιλμ καὶ τί δὲν ἔχεις νὰ πῆς; Ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν μεγάλη μας ἐξυπνάδα δὲν πήραμε εἶδηση, πῶς οἱ λαοὶ τῆς Ἀμερικῆς στὸ καιρὸ τῶν δυσκολιῶν στάθηκαν προσευχόμενοι ἀγωνιστές. Αὐτὸ πού, σὰν εἶδηση, μᾶς ἔδιδε ἢ ἐφημερίδα καὶ ἐπαναλάμβανε τὸ ραδιόφωνο, ὅταν μετέδιδε λόγους τοῦ Ρούσβελτ καὶ τοῦ Τρούμαν, ἔρχεται τώρα νὰ μᾶς τὸ δείξῃ ζωντανὰ καὶ νὰ μᾶς τὸ «διδάξῃ» τὸ φιλμ. Ἡ ρεαλιστικὴ κινηματογραφικὴ παραγωγή, πιστὴ στὴν παράδοσή της νὰ μὴν ξεμακραίνῃ ἀπὸ ζωντανούς ἀνθρώπους, δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ ξένη στὴ πρόσφατη πείρα καὶ γιόμισε τὰ ἔργα τῆς μὲ προσευχόμενους ἀνθρώπους. Κι' αὐτὸ πού γιὰ τὸν ξένο θεατὴ εἶναι μὴ ἀντιγραφὴ ἀπ' τὸ φυσικὸ γιὰ μᾶς τοὺς ἀπληροφῆτους ἀποτελεῖ ἐκπληξῆ. Τέτοια ἐκπληξῆ, πού οἱ νεοέλληνες πού ἀποδίδουν στὰ ἑλληνικὰ τοὺς ξένους διαλόγους, μὴ γνωρίζοντας τίποτα ἀπὸ τὴν γλῶσσα τῆς προσευχῆς, ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μεταφράσουν λόγια προσευχῆς τὰ κάνουν θάλασσα. Σωστὸ θαλάσσιμα ἔγινε μὲ μιὰ σκηνὴ προσευχῆς τοῦ φιλμ «ἐπικίνδυνη διάβαση» ἔργο ξένο πρὸς κάθε θρησκευτικὴ ἐπιδιώξει, ἀμερικανικῆς ἀπλῶς νοοτροπίας, μὲ ζουγκλες, ἐρυθροδέρμους, περιπέτειες, μὰ χωρὶς ἔρωτες καὶ καουμπούσμούς—πού ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μᾶς στρατιᾶς πεινασμένων στρατιωτῶν σ' ἔρημο τόπο ἐπικαλεῖται τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ σκηνοθέτης ἐπιτυχημένα παραλληλίζει τὴ θέση τοῦ ἥρωά του πρὸς ἐκείνη τοῦ Μωϋσῆ στὴν ἔρημο καὶ βάζει στὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου πού προσεύχεται: φράσεις ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη. Στὰ ἀγ-

γλικὰ, στὴ γλῶσσα πού ἀκοῖς νὰ ἀπαγγέλλεται ἢ ἐπίκληση—ὕπάρχει μεγαλοπρέπεια καὶ χάρις βιβλικῶν κομμάτων. Στὴν ἑλληνικὴ παράθεση τῶν φωτεινῶν τίτλων βλέπεις νὰ προβάλλονται στὴν ὀθόνη ἐπὶ τρία ὀλόκληρα λεπτὰ ἀκαταλαβίστικες, ἀσύντακτες, ἑλληνικὲς φράσεις, χωρὶς νόημα καὶ συνοχή.

Καιμιά προσπάθεια νὰ ἀποδοθῇ τίμα καὶ σωστὰ κάτι πού ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημεῖα πού κρίνεται ἓνα ἔργο. Ἡ προχειρολογία ἐπιστρατεύεται γιὰ νὰ ξεπεραστῇ ἢ ἄγνοια.

Ἡ γενίκευση τῶν περιστατικῶν ὀδηγεῖ σὲ μιὰ διακρίσιωτη, πῶς ἢ ἑλληνικὴ συμβολὴ στὸ καλὸ παρουσίασμα τῶν ξένων φιλμ στὸν τόπο μας πολὺ ὕστερα. Δὲν ὕστερον μόνον οἱ μεταφράσεις τῶν θρησκευτικῶν διαλόγων, ἀλλὰ κάθε τι σοβαρὸ, λεπτό, ἀξιόλογο μέρος ἑνὸς ἔργου μὲ καλὲς προθέσεις πού, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ ἐπιχειρηματία, ἢ τοῦ μεταφραστῆ, δὲν ἐξυπηρετεῖ ἐμπορικὸς σκοπὸς, ἄγρια στραπατσάρεται.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν κινηματογραφικῶν ἐπιχειρήσεων ἔχουν μείνει ὀλοῦτελα ἀνέπαφοι ἀπὸ τίς καινούργιες ἐπιδιώξεις τοῦ σύγχρονου φιλμ. Μένουν κολλημένοι στὴν προπολεμικὴ τους νοοτροπία καὶ τὴν γνωστὴ τους τακτικὴ. Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ ρίξῃς μιὰ ματιὰ στὶς πολὺχρωμες, τίς ξεδιάντροπες εἰκόνας πού κάτω ἀπὸ τίς φωτισμένες μαρκίζες τῶν προσόψεων καλοῦν τὸν περαστικὸ νὰ μπῆ στὴν αἴθουσα. Ἡ ἐμπορικότης τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἔχει μεταβάλλει κάθε κινηματογραφικὸ ἔργο τὴν ρεκλάμα σὲ σεξουαλικὴ πρόκληση. Δὲν ὑπάρχει ξεδιάντροπη φράση πού νὰ μὴν ἐπιστρατεύεται γιὰ τίτλος. Κι' ὅλες οἱ ρωμαντικὲς ἐκφράσεις, οἱ μελοδραματικὲς λέξεις ἔχουν χρησιμοποιηθῆ ὀρθῶς γιὰ νὰ ἐλκύσουν κόσμον. Μπορεῖ ἓνα ἔργο νάναί ἥσυχο, σοβαρὸ, χωρὶς ἐξωφρενισμούς κι' ὅμως ὁ τίτλος του νάναί ἀνισόρροπος κι' ἢ ρεκλάμα του παραδολὴ. Ἀλλοίμονο λοιπὸν ἂν πάρῃς γιὰ ὀδηγὸ τὴν ρεκλάμα πού γίνεται σ' ἓνα ἔργο. Ὁ κόσμος ὅμως ξέρει αὐτὴ τὴν τακτικὴ καὶ τότε μόνον πάει στὸ σινεμὰ ὅταν ἓνας ἄλλος βρεθῆ καὶ τοῦ μιλήσῃ γιὰ τὸ ἔργο. Ἡ «ζῶσα» ρεκλάμα ἔχει τὸν λόγο. Ἔτσι: σιγά-σιγά

πιστεύομε πὼς κι' οἱ ἐπιχειρηματίες θὰ ἀλλάξουν τακτική.

Ἡ ἐλληνικὴ καθυστέρηση δὲν παίζει πιστεύομε, μεγάλο ρόλο γιὰ νὰ μὴν δοῦμε καὶ στὴν Ἑλλάδα καλὸ κινηματογράφο. Μπορεῖ βέβαια ὅσα καλὰ ἔργα προβλήθηκαν νάλθαι τυχαῖα. Νὰ ξεφυγαν ἀπὸ τὴν προσοχὴ καὶ τὸ δαιμόνιο τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐλληνικῆς κινηματογραφικῆς ἐμπορείας. Ἄς μὴ βιαστοῦμε ὅμως νὰ βγάλουμε συμπεράσματα. Οὔτε καὶ τὰ ὅσα ἐπαινετικὰ λέγονται γιὰ τὴν καινούργια παραγωγή σημαίνει πὼς ὀριστικὰ μεταξὺ ἀμερικανικοῦ κινηματογράφου καὶ χριστιανικῆς σκοπιᾶς ἐπῆλθε τέλεια καὶ ὀριστικὴ συνδιαλλαγή.

Μόνον νὰ βλέπησ τὴν νοστοροπία τῆς νεαρᾶς ντεμουαζέλλας ποῦ πρὶν ἀπὸ λίγο ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὸ σχολεῖο τοῦ «σινεμά» καὶ ποῦ σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ ὄνειρεύεται, νὰ σκέφτεται καὶ νὰ πιθηκίζει σὰν βεντέτα αὐτὸ καὶ μόνον ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐξακολουθῇ νάναι ἀκόμα ὁσιλογοῦ ἢ τῆ τέχνη.

Ὁ Κινηματογράφος πρέπει πολλὰ νὰ κἀνῃ γιὰ νὰ δικαιωθῇ καὶ νὰ πάρῃ χάρι. Βρίσκεται σὲ καινούργιες ἀναζητήσεις. Τώρα ἀρχίζει καὶ παίρνει ἀπάνω του. Ἄς τὸν παρακολουθήσουμε λοιπὸν μὲ κάποιο ἐνδιαφέρον κι' ὅταν μᾶς δίδει κάτι καλὸ νὰ τὸ λέμε.

Τ. ΠΑΡΜΕΝΑΣ

ΝΕΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΑΚΡΥ ΧΑΡΑΣ

Δάκρυ,
ἔνα μου δάκρυ
φῶτιος
καὶ λάμπρυνε
τὰ σκοτεινὰ βασίλειά τῆς ψυχῆς μου.
Κι' ὡς εὐλογία νερομάνας,
τοὺς νεκροὺς
κι' ἀγονοὺς τόπους πότιος.

Ἄνθισαν κῆποι,
σκιερὰ φάνηκαν ἄλλα·
χρυσάλλιδες,
τρίλιες
—στὰ φυλλώματα—
κι' ἀχτίδες.

—Ἄν θῆς νὰ πᾶς ψηλὰ
πρέπει φτερά ν' ἀπλώσεις.
Νᾶχεις καρδιά ζεστή, ἀνθῆς χαρὰ νὰ νοιώσεις.—

Δάκρυ χαρᾶς,
ζωῆς,
ἀγάπης
δάκρυ καλωσύνης
ἀνάσθησε τὰ μέρη αὐτὰ ποῖταν νεκρά.
Κ' εἶδα πὼς ζῶ!
Εἶδα πὼς ἔχω δύο λευκά
κι' ἀστραφτερά
φτερά.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΕΛΑ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Μὲ χίλιες ὑποσχέσεις
ὁ ξανθὸς
ἥλιος,
στῆς ροδαυγῆς τὸ χρυσὸ τ' ὄνειρο ψηλάνει.
Πᾶμε στὸν Κάμπο,
στὸν κάμπο τὸν πλατὺ,
νὰ ρίξουμε τὸ σπέρμα τοῦ καλοῦ
γεννήματος,
π' ἄνθος μυρίπωνο μὲς τὴς καρδιᾶς φουτρώνει.

Θὰ ξερριζώσουμε τ' ἀγκάθια:
ὄλους
τοὺς κκαοὺς, φαρμακεροὺς τριδάλους.

Ἐλα στὸν κάμπο Του,
στὸν κάμπο τὸν πλατὺ,
νὰ θῶσουμε σπορὰ
τοῦ μόχτου νὰ γευτοῦμε τὴ χάρι.
Νὰ δοῦμε τὸν ἰθρῶτά μας ποῦ λάμπει
νὰ γίνεταί καρπός.

Κι' ὅταν ὁ ἥλιος πάει πρὸς τὴ δύση,
θὰ γεύομε ν' ἀναπαυθοῦμε
γεμάτοι εὐτυχία, ἀν ἡ σπορὰ μας
ἔστω σὲ μιὰ μόνη
καρδιά
θᾶγα: ἀνθίσει.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΕΛΘΕΤΩ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Παραμονή πρωτοχρονιάς, σε μιὰ ἀθηναϊκὴ πλατεία. Εἶναι οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἴταλοι στὴν Ἑλλάδα. Χειμῶνας κακός. Πείνα. Ἡ ἐποχὴ ποὺ οἱ μάλιστα ἀκολουθοῦσαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη.

Κάτω, λοιπόν, ἀπὸ τὰ ἰσχνὰ δέντρα ποὺ τὰ δένρει ὁ βορρῆς, στὴν μιὰ ἄκρη τῆς πλατείας εἶναι μιὰ «οὐρά». Μιὰ γερόντισσα μαυροφόρα μὲ βουρκομένα ματιά. Τρεῖς κοπέλλες, κλαμιένες κ' αὐτὲς. Μεγάλῃ ἀγωνία. Ἀφοῦ δὲν δίνουν δεκάρα ποὺ εἶναι ὄλτελα ἀπεριποίητες. Ἀκόμα δύο-τρεῖς ἄντρες μὲ σφιγμένα νευρικά τὰ σαγόνια, ὠχροὶ ὄλοι μέσα στὸν παγωμένο ἄνεμο, παγωμένες κ' οἱ καρδιές τους. Πονετικοὶ διαβάτες ρωτοῦν διακριτικὰ τί εἶναι.

Περιμέναν μήπως τοὺς ἀφήσουν νὰ δοῦν τοὺς δικούς τους ποὺ δικάστηκαν. Ἦταν τὸ στρατοδικεῖο ἐκεῖ...

Καὶ ὅμως, στὴν ἴδια πλατεία, λίγο πῶ καὶ ἄλλη οὐρά. Ἐδῶ εἶναι πολλοί. Ἄντρες καὶ γυναῖκες. Φοροῦν κακοδεμένους καινούργιες γραββάτες, εἶναι ζεστοὶ καὶ χορτάτοι, βηματίζουν καπνίζοντας, γελοῦν, φτύνουν γάμο μὲ θόρυβο καὶ ἀστεϊεύονται μὲ τὶς κρυάδες ποὺ συνοδεύουν. Ἐκεῖνες—μποροῦν κ' ἀγοράζουν τὸ πανάκριβο ρούζ—εἶναι βαμμένες τόσο ἄγαρμπα, «ἀστείες εἶναι στ' ἀλήθεια!» λές μ' ὄλο τὸν καὶμό σου.

Εἶναι θέατρο ἐδῶ. Κι' αὐτοὶ περιμένουν νὰ μποῦν νὰ διασκεδάσουν. Ἐχούν κέφι γιὰ διασκέδαση.

Κι' ὅμως οἱ περισσότεροὶ εἶναι χθεςινοὶ φτωχοὶ ποὺ μόλις ἢ περίσταση τοὺς γέμισε τὶς τσέπες μὲ λεφτὰ γίνηκαν ὄλτελα ἀναίσθητοι. Αὐτοὺς παῖδες θὰ τοὺς διορθώση;

Ἀκόμα, πλάι στὸ ἀντικρινὸ πεζοδρόμιο, στὴ μικρὴ πάροδο ποὺ βγαίνει στὴν πλατεία, περιμένουν μιὰ σειρά ἀπὸ μικρὲς

«κούρσες»—σπάνιο ἀλήθεια θέαμα τ' αὐτοκίνητα στὴν Ἀθήνα.—Οἱ ἄνθρωποι τους εἶναι ἀπάνω στὸν τελευταῖο ὄροφο τοῦ ψηλοῦ κτιρίου τῆς πλατείας, (ἐκεῖ λειτουργεῖ μιὰ χαρτοπαικτικὴ λέσχη) καὶ γλεντοῦν πετώντας περιουσίες στὸν ἄερα. Γλεντοῦν μὲ τὸ ἴδιο κέφι ποὺ ἔχουν κ' ἄλλοι, κάτω στὴν πλατεία. Ἐνωμένοι!

Στὴ βιτρίνα τοῦ βιβλιοπωλείου ποὺ βλέπει στὴν πλατεία ἓνας ὑπάλληλος βγάζει μπροστά-μπροστά τοὺς ἡμεροδείκτες τοῦ καινούργιου χρόνου.

Περνάει ἓνα ποδήλατο ποὺ κουβαλάει δύο ἀνθρώπους. Ζηλευτὴ μεταφορικὴ πολυτέλεια. Ἐνας κουρδελιασμένος μαῦρος—ἀπ' τὴν ἀπλυσία—μικρὸς μεταφορέας μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ καρτσάκια ἐκεῖνα τὰ «ἐκτελοῦντε μεταφορὲς» περνάει μὲ ἓνα φόρτωμα γλωρὰ ξύλα.

Ἄ θ ἦ ν α, τὴν παραμονὴ τοῦ 1942.

*

Δυὸ ἐλληνόπουλα πέρασαν τότε ἀπὸ τὴν πλατεία. Ἄς τὰ προσέξουμε, αὐτὰ θὰ κάνουν τὴν αὐριανὴ Ἑλλάδα. Δὲν εἶναι πάνω ἀπὸ δεκαεπτὰ χρονῶν. Λίγα τὰ χρόνια τους, μὰ τὰ δασκαλεύουν ἐξελιξίεις ποὺ γιὰ νὰ γίνουν ἄλλοτε θέλαν αἰῶνες.

Ἐκόνταζαν τὰ δυὸ παιδιὰ τὰ περιεργα καὶ τὰ τραγικά ἐκεῖνης τῆς πλατείας. Πρῶν ἀπὸ λίγο βγήκαν ἀπ' τὸ στρατοδικεῖο οἱ κατάδικοι σὲ θάνατο. Ἐνας εἶχε σηκώσει τὰ δεμένα του χέρια, σφιχτὲς τὶς παλάμες σὲ ὄστατο χαρετισμὸ, κ' ἀπ' τὴν τραγικὴ οὐρὰ ἀκούστηκαν δύο-τρεῖς πνιχτὲς φωνές... Κάποια μάνη λύγισε ἐκεῖ. Μιὰ γερμανικὴ ἀγριοφωνάρα ἀκούστηκε.... Εἶναι νὰ σπαράξῃ ἢ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αὐτοκίνητο ἔφυγε.

Στὸ θέατρο, τελείωνε ἡ πρώτη παράσταση. Ἐκεῖνοι ποὺ περιμέναν σπρόγγονται τώρα νὰ μποῦν.

Μὲ βαρετὰ πόδια προχώρησαν τώρα οἱ δυὸ νέοι ἐμπρὸς στὸ βιβλιοπωλεῖο μὲ τοὺς ἡμεροδείκτες τοῦ νέου χρόνου.

—Κύττα Πέτρο θέαμα!

Μέσα στὴ βιτρίνα φαίνεται ἓνας ὑπάλληλος διπλασιασμένος πάνω στὸ παραπέτο ποὺ στηρίζουν τὰ βιβλία. Βασταεῖ ἓνα κάν-

τρο μὲ μιὰ φωτογραφία σὲ μεγέθυνση—
φανερὸ πὼς εἶναι τοῦ συγγραφέα ἐνὸς και-
νούργιου βιβλίου. Ἄπ' ἔξω ἀπὸ τὸ τζάμι
τοῦ δίνουν ὀδηγίες. Ὁ ἴδιος ὁ λόγιος εἶναι.
Μαγκιώνει τὸν χαρτοφύλακα του στὴν ἀμα-
σχάλη καὶ φέρνει τὶς παλάμες πότε δεξιὰ
πότε ἀριστερὰ ὀδηγώντας τὸν ὑπάλληλο ποῦ
εἶναι μέσα στὴ βιβλίνα. Κι' ἐκεῖνος καρ-
φώνει τὰ μάτια στὰ σινιάλα του καὶ φέρ-
νει πειθαρχικὰ τὸ κάντρο, δεξιὰ-ἀριστερὰ
νὰ βρῆ τὴ θέση. Ἡ παράσταση κρατᾶει
ῶρα. Κι' ὁ συγγραφέας τὸν στήχων—στί-
χοι ἦσαν—ἀγωνίζεται νὰ βρῆ τὴ θέση ποῦ
ταίριαζει στὴ φάτα του. Ὁ κόσμος γύρω
ἄς καίγεται! Στὸ τέλος ὁ συγγραφέας ἰκα-
νοποιήθηκε, χαμογέλασε στὸ κρύσταλλο καὶ
μπήκε στὸ μαγαζί. Ἐνα καινούργιο βιβλίο
ἔδιναν οἱ «πνευματικοὶ ἄνθρωποι» στὸν κο-
σμάκη.

Τὰ δυὸ ἀγόρια ἔσκυψαν νὰ διαβάσουν
τὰ ἐκλεκτὰ κομμάτια τοῦ βιβλίου ποῦ εἶχαν
ἀντιγραφῆ μὲ μεγάλα γράμματα σ' ἓνα
χαρτόνι.

—Τί σατίλα Θεέ μου! Ἡ Ἑλλάς σβύνει
κι' αὐτοί—οἱ «πνευματικοὶ ἡγέτες»—ἀν-
ξεμυτίσουν πουθενὰ ζητοῦν νὰ πλασάρουν
τὸν ἑαυτοῦλη τους γιὰ νὰ σοῦ ποῦν ὕστε-
ρα τὰ πιὸ ἄδεια λόγια! Κλαίει ἡ καρδιά
τῶν παιδιῶν. Γιατί ἀγαποῦν τὴν Ἑλλάδα
κι' εἶναι ἀγνά τὰ δεκαεφτά τους χρόνια.

*

Ἄλλὰ εὐτυχῶς... Ὅχι, δὲν ἦταν μόνον
αὐτοί... Στὴν ἴδια τραγικὴ πλατεία, ἓνα
ἄλλο κτίριο δίνει καταφύγιο στοὺς μικροφι-
μένους ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ κατάντημα νέους.
Μιὰ ἐπιστροφάτευση γίνεται ἐκεῖ πνευματι-
κῶν καὶ ὕλικῶν δυνάμεων, κάτω ἀπ' τὸ φῶς
Ἐκεῖνου ποῦ εἶναι «φῶς καὶ ζωὴ». Ἐβρι-
σκταν τώρα οἱ δυὸ νέοι τὴν ἄξια θέση γιὰ
νὰ τοποθετήσουν τὸ χρυσάφι τῆς καρδιάς
τους. Καὶ μαθητεύουν. Ἄλλοτε στὸν ἀγῶ-
να τῆς πρόνοιας γιὰ τοὺς πεινασμένους,
τοὺς ἀρρωστούς, τοὺς ἀνάπηρους, ἄλλοτε
στὸ πνευματικὸ ἐγερτήριο τοῦ ζωογόνου
λόγου, στὴ διάδοση τοῦ φωτισμένου ἐντύ-
που. Οἱ καρaboτακισμένοι ποῦ τὸ ἔπερ-
ναν στὰ χέρια τους νὰ δοῦν γῆ:

«...Δύσκολοι καιροί, μεγάλες ἀξιώσεις!
Ἀναγκάζουν τὸν ἄνθρωπο ν' ἀνοίξη τὰ

μάτια του, νὰ ξεχωρίση τὸ φέμμα ἀπ' τὴν
ἀλήθεια, τὸ ἀρρωστημένο ἀπὸ τὸ γερὸ
ποῦ ἀντέχει στὸν ἔλεγχο τῆς δοκιμασίας...

Ἀφήσαμε κι' ἐμεῖς, στὸ παρελθόν, μα-
ζὺ μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς νὰ σαγηνευθοῦ-
με ἀπὸ τὰ τραγούδια ποῦ μᾶς ἔλεγαν νὰ
κλωστήσωμε τὸν ἠθικὸ μας ὄπλισμό...
Πρέπει καθένας ἀπὸ μᾶς νὰ γίνῃ, καὶ
μπορεῖ ἂν τὸ θέλῃ, νὰ γίνῃ, ἐργαστήρι
πνευματικῆς ἐξυγιάνσεως τῆς κοινωνίας...
Κάθε στροφή ἐνὸς ἀπὸ μᾶς πρὸς τὸν Χρι-
στὸ γίνεται ἓνα βῆμα τοῦ ἔθνους μα-
λόκληρου πρὸς τὴν εὐτυχία. Καὶ πρέπει
νὰ δώσωμε ὅλοι μᾶς στὸν ἑαυτὸ μας καὶ
στὸ ἔθνος μας τὴν εὐτυχία αὐτή!»

Σ' ἐκείνη τὴ γωνιά τῆς πλατείας γινό-
ταν τώρα, τὸ βράδυ αὐτῆς τῆς θλιβερῆς
«παραιωνιῆς», τὸ γαλήνιο κλείσιμο τῆς ἡ-
μέρας, ἔλειπα ἀπὸ τὸν πολὺπλευρο ἀγῶνα
καὶ τοὺς κινδύνους τῆς μιᾶς συγκέντρωσης
σὲ κοινὴ ἵκεσία, ἀνάταση ποῦ ἔδινε καινούρ-
γιες δυνάμεις γιὰ τ' ἀνυπέροβλητα ἐμπόδια
τοῦ ἔργου, δέηση γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ δύσ-
τυχου λαοῦ.

Λουζόταν τότε ἡ ψυχὴ τῶν ταλαιπωρη-
μένων ἐλλήνων καὶ πετοῦσε τὴν ἀγωνία
ἀπὸ πάνω τῆς καὶ ἡ πίκρα γιὰ τὸ ἐλληνικὸ
κατάντημα ἄλλαξε καὶ γινόταν ζῆλος καὶ
δύναμη γιὰ τὸ ἔργο οἰκοδομῆς τῆς ἐρειπω-
μένης χώρας.

Στὴν ἴδια ἐκείνη πλατεία...

*

1943... 1944... φθάσαμε στὴν πρωτο-
χρονιά τοῦ 1945. Οἱ πρωτοχρονιῆς ποῦ πέ-
ρασαν στερέωσαν τὴν ἀλήθεια ποῦ ἀντί-
κρουσαν οἱ δυὸ νέοι. Βαρύτερη ἀπ' ὅλες ἄ-
λυσσιδα, ἡ πνευματικὴ σκληριά,
ἡ πνευματικὴ γύμνια καὶ ἐρήμωση, ἐσφιγ-
γε τὸν πνιγερὸ κλοιὸ τῆς. Τὸ βλέπουν αὐ-
τὸ ὀλοφάνερα καὶ σήμερα οἱ δυὸ τους—φοι-
τητὰ τώρα—καθῶς κολλοῦν στοὺς τοίχους
τῆς Ἀθήνας ἓνα «πρωτοχρονιατικὸ μῆνυ-
μα», μοναδικῆ, ἀλλοίμονο, θύμηση, ὅτι
μπταίνει αἴριο πρωτοχρονια!

Σφαῖρες σφουρίζουν γύρω τους στοὺς ἔ-
ρημους δρόμους. Ὁ γδοῦπος ἐνὸς ὄμιου,
ἡ ριπὴ ἐνὸς αὐτόματου, στὸ δρόμο τζάμια
σπασμένα καὶ τὰ κλαδιὰ τῶν δενδροστοιχι-
ῶν χάμω, κομμένα ἀπ' τὶς σφαῖρες, εἶναι
ὁ τραγικὸς διάκοσμος τῆς παραιωνιῆς τοῦ
νέου χρόνου. Τοῦ 1945...

Τῆς πρώτης ἐλευθέρης ἀπ' τοὺς κατακτητὰς πρωτοχρονιάς!

«... Καὶ ποιά εἶναι ἡ αἰτία; Ὁ πόλεμος; Τὸ αἱματοκύλισμα; Ἄς μὴ γελοιώμαστε! Αὐτὰ εἶναι ἀποτελέσματα. Τὸ αἴτιο εἶναι ἄλλο, βαθύτερο. Τὸ βλέπομε τώρα καταφάνερο... Ὁ ξεπεσμός τοῦ ἀνθρώπου...».

Μέσα στὸ χάος καὶ τὰ συντρίμια οἱ διαβίτες ἀκούγαν ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἤρεμη φωνὴ τῆς ἀλήθειας.

*

Πρωτοχρονιά τώρα τοῦ 1946. Γυρεύει

ΝΕΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ 1943

Δίχως τὸ ἔλατο τῶν παιδικάστικων χρόνων.

Δίχως πολύχρωμα κεριά.

Δίχως παιχνίδια.

Κλειστά τὰ σπῆτια.

Βουβὰ.

Ἐρημοὶ οἱ δρόμοι.

Νεκρωμένοι.

Θεέ μου!

Τέτοιαν ὄρα νυκτερινὴ γεννήθηκε τὸ παιδί σου.

Δίπλα σέ ζᾷ, μὲ θλέμμα πρῶο κι' ἀγαθό.

Κάτου ἀπὸ μιὰ σκεπὴ ἑνὸς ἀχρῶνα.

Γεννήθηκε δίχως νὰ εἶναι ἐασιληγᾶς.

Μὲ τὴν χρυσοῦ κορῶνα στὴν ψυχὴ του.

Ἀκούσαμε τὸ τραγουδάκι τοῦτο, σάν παιδιά.

ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς γιαγιᾶς ἀγαπημένης,

ποδικανε καὶ σταυρὸ στὴν κάθε ἀρχή.

Τὸ τέλος δὲν τ' ἀκούσαμε ποτέ, γιατί εἴτανε ἐαρειὰ τὰ ἐλέφάρᾶ μας.

Καὶ μὲ χρυσοῦ κλωστοῦ κεντούσαμε, ἕνα μικρὸ Χριστὸ στὰ θνεϊρά μας.

Μέσα στὴ νύχτα ἔπερνε τὸ κέντημα μορφῆ, καὶ παίζαμε μαζί.

Εἴμαστε φίλοι.

Ναὶ φίλοι. Ὁ Χριστὸς καὶ μεῖς!

Κάποια ἐραδυνὰ, εἴτανε ξαφνικά, κόπηκε ἡ χρυσοῦ κλωστοῦ στὰ θνεϊρά μας.

Τρομάξαμε.

Κακοκαρδίστηκε ὁ Χριστὸς;

Εἴτανε πάντα ἴσια στὰ παιχνίδια ἡ μοιρασιά μας.

Τόπαμε στὴ γιαγιὰ.

Λυπήθηκε πολὸ, κι' ἔσταξε στὴν ποδιὰ της ἕνα δάκρυ.

— Μὴν θλίβεστε πᾶσι καὶ σ' ἄλλα τὰ παιδάκια ὁ Χριστὸς.

Θὰ ξανταρωθεῖτε ὅμως κάποια μέρα.

Ἴσως σέρνοντάς σας τότε σταυρὰ, ἴσως στὸ Γολγοθᾶ, ἴσως πρὸ πέρα.

Αἴγῃ σοφία κείνον τὸν καιρὸ.

Μάταια σπάσαμε τ' ἀνίδεο μυαλό μας.

Τί νᾶταν ὁ Σταυρὸς; ὁ Γολγοθᾶς;

Σήμερα ἤρθανε τὰ λόγια τῆς γιαγιᾶς, σάν προφητεία μακρυνὴ στὴ μοναξιά μας,

κι' ἡ ἀγία της μορφῆ σεμνὴ, γλυκειὰ, γαλήνεια ξεπήδησε, μέσ' ἀπ' τὰ δάκρυά μας.

κι' ἡ στήλη αὐτὴ τὴ γιορτάσιμη ἀτμόσφαιρα. Μὰ ἔχομε ξεχάσει ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια τὰ φῶτα, τὰ τραγούδια, τὴν πῆττα, τὶς χαρούμενες εὐχῆς. Νὰ ποῦμε «καὶ τοῦ χρόνου;» Νὰ εὐχηθοῦμε «χρόνια πολλά;» Τέτοια χρόνια ὅμως; Λοιπὸν; Ἄς εὐχηθοῦμε μαζὺ μὲ τὰ δυὸ παλληκάρια, μαζὺ μὲ τὸ πλῆθος τῶν συντροφῶν τους, μαζὺ μὲ κάθε ἐργάτη τῆς πνευματικῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδας, ποὺ φωνάζει ἀπὸ κάθε ἄκρη τοῦ ρημαγμένου τόπου.

Ἐλθέτω πολιτισμός Κύριε! Δηλαδή—τὸ ἐμίθαμε τώρα—ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου!

ΟΥΤΙΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ



ΑΠΟΨΕΙΣ

Το φύλλο τούτο έρχεται σαν πρωτοχρονιάτικο, χαιρετίζοντας την άπαρχή ενός χρόνου, που τόν θέλομε και τόν ελπίζομε και τόν εύχομαστε όλοι ειρηνικό. Θερμές είναι οι εύχές του περιοδικού τούτου για τους συνεργάτες και αναγνώστες του, να δώση ο 'Αρχων της Ειρήνης, την πραγματοποίηση των πόθων αυτών, και για την έξωτερική, βέβαια, την πολιτικήν ειρήνη, και για την ειρήνη της ψυχής, την έσω-τερική, εκείνην που κάνει τόν άνθρωπον εύτυχησμένο και δυνατό, ό,τι μπόρες κι' αν ξησπούν απ' έξω.

Και θυμούμαστε, τώρα, πώς τόν περυσινό πρωτοχρονιάτικο φύλλο, έκυκλοφόρησε στην άρχη σαν... τοιχοκόλλημα. Ήταν τόν «Πρωτοχρονιάτικο μήνυμα», που είχε άκασυρθήσει τόν άλλο, τόν «Χριστουγεννιάτικο μήνυμα» των «Ακτίων», που τοιχοκολλήθηκε κι' αυτό στους δρόμους των 'Αθηνών. (Τά κείμενα έδημοσιεύθηκαν κατόπιν στις «Ακτίνες» 1945 σελ. 2, 3). Ένας χρόνος—και τί χρόνος!—πέρασε από τότε. Και ό,τι έγινε στον χρόνο αυτό, μάς κάνει να επαναλάβωμε σήμερα, με πειό πολλή δύναμη ακόμα, ό,τι λέγαμε στο πρωτοχρονιάτικο εκείνο μήνυμα:

«Δέν θα δούμε καλές μέρες, αν δέν γυρίσωμε στο Χριστό. Αυτό φωνάζουν τά πράγματα. Αυτό θα δώση τόν σκοπό τού βίου μας για τόν καινούργιο χρόνο».

Δέν μπόρεσε, δυστυχώς, να μη στο προηγούμενο φύλλο, μά δέν πρέπει γι' αυτό να παραλειφθή κι' από τόν φύλλο τούτο, κάτι για να έξαρθή ή άρίστη έντύπωση που κάνει στον Έλληνα άναγνώστη ή στοργή που δείχνει στα έλληνικά έν γενέλι ζητήματα ό κ α λ ό τ ε ς τύπος στη Γαλλία. Δέν καταπιάνεται, είναι αλήθεια, συχνά με τά προβλήματα αυτά, μά όταν τόν κάνει δείχνει μιάν άληθινή «κατανόηση». Έτσι ή Presence, απ' άφορμή την επέτειο της άπελευθέρωσης των 'Αθηνών έγραψε ένα άρθρο τού André Borghès, πραγματικά γεμάτο από στοργή στον έλληνικό λαό, χωρίς καμμιά προκατάληψη και με μιά προσπάθεια να δείξη πόσο άξιος της άγάπης τού κόσμου είναι ο λαός αυτός. Ένα μόνο θ' αναφέρω: 'Ο άρθρογράφος έξαίρει τη μεγαλοψυχία που έδειξε ο λαός μας στους συντριμμένους τυράννους του, τούς 'Ιταλούς και τούς Γερμανούς. Περιγράφοντας μιά σκηνή τέτοιας μεγαλοψυχίας άπέναντι σε κάτι Γερμανούς, τε-

λειώνει με την έκφραση: Μεγαλείο τού έλληνικού λαού! (Grandeur du peuple Grec!).

Άς είναι αυτό και σαν άπάντητη στο έθις unhappy country» (ή δυστυχισμένη αυτή χώρα) που χρησιμοποιούν άγγλικές έφημερίδες, κάθε άποχρώσεως, οίκτειροντας τόν κατάντημά μας. Δυστυχισμένη χώρα, αλήθεια! Μά αν ή δυστυχία αυτή βοηθήση να τραφή μέσα στο λαό αυτό τόν ψυχικό μεγαλείο, ό Οίκτος θα παραχωρήση και πάλι τη θέση του στον θαυμασμό. Στο μεταξύ, κάθε Έλλην δέν μπορεί παρά να έκφράση την εύγνωμοσύνη του σ' εκείνους που με τόν χριστιανικό μάτι της 'Αγάπης βρίσκουν από τώρα την εύκαιρία να «κατανοήσουν» τόν λαό αυτό, άκριδώς στής πειό δύσκολες στιγμές της ζωής του.

Έπειτα, ό λαός αυτός—λαός δύσκολος, άλθεια, για να τόν καταλάβη ό ξένος—δείχνει κάθε μέρα πώς μπορεί να τού άξίζει συμπάθεια και βοήθεια, μά δέν είναι και τόσο άξιος οίκτου, τούλάχιστο για ό,τι άφορά τόν μέλλον του. Καταφάνηρη κάθε μέρα είναι ή πνευματική άναδημιουργία, που συντελείται μέσα στο λαό μας. Κάθε τόσο κι' από ένα φωτεινό σημάδι, μέσα στο σκοτάδι των καιρών.

Έτσι, λόγω χάριν, έχω μτροστά μου μιάν έκθεση για την έργασία που έκαμε ή «Χριστιανική Φοιτητική Ένωσις» τόν περασμένο καλοκαίρι. Την διαδάζω και... σκάω από τη ζήλεια, γιατί δέν είμαι πειά φοιτητής, να μετέχω κι' έγώ σε τέτοια έργασία που, και μονάχα αυτή, σε κάνει να βρίσκης τόν νόημα της χαρούμενης ζωής. Ό ήθελα να χωρούσε ή έκθεση αυτή σε τούτη τη στήλη, μά θα περιορισθώ ν' αναφέρω ένα μόνο, της έπισκέψεως που έγιναν από φοιτητές και φοιτήτριες της Ένώσεως σε διάφορες κωμοπόλεις και χωριά. «Από τη βερνιή μας κατασκήνωσις», μάς λένε στην έκθεσή τους «επετάξαμε πολλές φορές προς την Πεντέλη και την Πάρνηθα, τόν Μαρούσι και τόν Μέγαρα, την Έλευσίνα κι' από κει στο όμορφο νησί της Σαλαμίνος. Άλληλοδιαδόχως, τόν Λιόπεσι, τόν Κορωπί, ή Μάνδρα, τόν Σπάτα, τόν Πικέρι, και τόν Βίλλια έδέχθησαν με άγάπη τούς κατασκηνωτές και τίς κατασκηνώτριες, για τόν κήρυγμα, τόν κατηχητικό, τόν όμιλία, τόν ψυχαγωγία. Από όπου κι' αν φύγαμε, με συγκίνηση μάς έξαρρίζοντο... Και στις έπαρχιες, από τόν Άρτα μέχρι την Πελοπόννησο και μέχρι τά νησιά τού Αιγαίου... Περάσαμε από πολλές πόλεις κι' από πολλά χωριά. Άντικρύσαμε την έλληνική ύπαιθρο. Ζήσαμε ώρες και μέρες κοντά σ' ανθρώπους που αίμάτωσε ό πόνος... Σε χωριά καμμένα. Τόν καθένα είχε τόν δικόν του τρόπο

πού μᾶς δεχότανε. Μὰ ὅλα ἀνεξαιρέτως εἶχαν βαθθὺ τὸν πόθο νὰ ἀκούσουν, νὰ ἰδοῦν, νὰ ζήσουν τὴν χριστιανικὴ ζωὴ. Παντοῦ μὲ στενοχώρια φεύγαμε, γιατί μᾶς ἤθελαν, ἂν ἦταν δυνατὸν, γιὰ πάντα μαζί τους. Δὲν ἀγαποῦσαν ἐμᾶς—οὔτε κἂν μᾶς ἤξεραν—ἀγαποῦσαν τὸν Χριστὸ πού τοὺς καλοῦσε μὲ μέσο τῆ δικῆ μας προσπάθειαι...».

Μπράβο παιδιά! Θαυμαστή ἡ ἔμπνευση αὐτῆ τῶν ἐπισκέψεων καὶ θαυμαστή ἡ ἐκτέλεση. Μόνο πού ὅσο γιὰ τὴν ἔμπνευση καὶ γιὰ κάτι τέτοιες περιodes... σὰν νὰ μοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού διαβάζω κάτι παρόμοιο... Κάπου ἄλλοῦ ἔχω διαβάσει... κάπου ἔχω διαβάσει... ἂ, βέβαια... τὸ βῆμα: Ματθαίου, κεφ. ι'.

Καὶ κάτι ἀκόμα, σχετικὸ μὲ τέτοιες προσπάθειαι γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ἀναγέννηση. Ἐχω μπροστά μου τὸ γράμμα ἐνὸς δημοδιδασκάλου, πού ὑπηρετεῖ σ' ἕνα πρόσωπο τῶν Ἀθηνῶν καὶ διατυπώνει μιᾶν ἰδέαν, ἀξία, ἀλήθεια, νὰ τὴν προσέξωμε: «Πόσο μεγάλο καλὸ —λέει— θὰ κάναμε οἱ δάσκαλοι, ἂν καθένας τους, στὸ χωριουδάκι πού κάθεται προσέθετε καὶ μιστὴ ὥρα παραπάνω στὴ δουλειά του, γιὰ νὰ λήθῃ δυὸ μονάχα λόγια, π. χ. γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς! Μὴ νομίζετε, ἀγαπητοί μου συναδέλφοι, πὼς αὐτὸ εἶναι δύσκολο! Πέστε πὼς διδάσκετε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς τάξεις τοῦ σχολείου σας! Κι' ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἔχετε περισσότερα ἐφόδια, καὶ πονᾶτε γιὰ τὴν κατάντια τῆς κοινωνίας μας, προχωρήστε ἀκόμα παραπέρα, συστηματικώτερα, ἀφοῦ, συνεννοηθῆτε, βέβαια, μὲ τοὺς ἀρμοδίους γιὰ τέτοιο ἔργο, μὲ τὴν ἀρμόδια ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, μὲ τοὺς εἰδικούς... Ἄλλὰ ἐμπρός... ἄς δεῖξωμε ἄλλη μιὰ φορά τί ἀξίζουν οἱ δάσκαλοι!»

Τί ἀξίζουν; Ἄλλὰ ἀξίζουν τὸ πᾶν... ὅταν ἀξίζουν. Καὶ ἔχομε πολλοὺς καλοὺς δασκάλους, πού ἀξίζουν. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ἀξιοποιηθοῦν σὲ καρποφορία. Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀναγνώστου μας δασκάλου, σὰν νὰ βοηθᾷ σὲ μιὰ τέτοια κατεύθυνση!

Π. Δαμ.

θρο τοῦ καθηγητοῦ Β. Α. Fletcher, «Τὰ νεότερα ἀγγλικά Πανεπιστήμια». Στὸ ἄρθρο αὐτό, μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὀργανωμένων φοιτητικῶν οἰκοτροφείων. Σχεδὸν οἱ μισοὶ σπουδασταὶ τῆς Ἀγγλίας ζοῦνε σὲ οἰκοτροφεία. Σὲ μερικὰ Πανεπιστήμια τὸ ποσοστὸ τῶν φοιτητῶν πού ζοῦνε σὲ οἰκοτροφεία φθάνει τὰ 90% (Πανεπιστήμιο Durham), σὲ ἄλλα ἕως 75% (Ρήντινγκ). Καὶ «ἔτσι, συνεχίζει τὸ ἄρθρο, δημιουργεῖται μιὰ κοινὴ φοιτητικὴ ζωὴ καὶ μ' αὐτὴν ἀναπτύσσεται μιὰ δεύτερη ἐκπαίδευσις τῶν φοιτητῶν, πού ἀποτελεῖ ἴσως καὶ τὸ πολυτιμότερον τμήμα τῆς πανεπιστημιακῆς ἐκπαίδευσης». Καὶ παρακάτω τονίζεται ἕνα ἄλλο σημεῖο, μεγάλῃ σημασίαι, πού προσέχτηκε ἰδιαίτερα στὴν Ἀγγλία, ἐνῶ στὰ δικὰ μας πανεπιστήμια εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν τὸ σκεφθῆκαμε κἂν. Νὰ τί μᾶς λέγει ὁ καθηγητὴς Fletcher: «Τὰ νέα Πανεπιστήμια εἶχαν ἀπὸ τὴν ἰδρυσή τους κυριώτερα τὸ σκοπὸ νὰ ἐρευνήσουν τὴν ἀλήθειαν στὸ πρακτικὸ καὶ κοινωνικὸ πεδίο. Ἄλλὰ δὲν μεροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν καλοὶ μηχανικοὶ ἢ γιατροὶ, ἂν δὲν ἔγουν λάβει καὶ μιὰ ψυχικὴ μόρφωση. Τὸ Πανεπιστήμιο, σὰν πνευματικὸ ἴδρυμα, πρέπει νὰ ἔχη ἀνώτερους σκοποὺς. Ἀρχίζει τώρα μιὰ καινούργια περίοδος καὶ σημειώνομε ἕνα μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ θερησκευτικὰ προβλήματα. Φέτος γιὰ πρώτη φορά ἔγιναν σὲ διάφορα πανεπιστήμια μαθήματα μὲ τὸ γενικὸν τίτλον Φιλοσοφία τῆς Θερησκείαι».

Τελειώνοντας δὲν μποροῦ νὰ μὴν ἐκφράσω καὶ τὸν πόθο μεγάλῃς μερίδος Ἑλλήνων φοιτητῶν πού περιμένουν νὰ ἰδοῦν κάτι παρόμοιο καὶ στὰ δικὰ μας Πανεπιστήμια. Θὰ ἦτο δυνατόν μὲ λίγη καλὴ θέληση νὰ ἀκούγοταν καὶ στὶς αἰθουσὰς μας ἡ φωνὴ τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, εἴτε σὲ γενικὰς συναντήσεις τῶν φοιτητῶν εἴτε σὲ ἄλλαις εὐκαιρίαι, ἀφοῦ ἄλλοστε αὐτὸ ζητεῖ καὶ «ἡ καινούργια ἐποχὴ» πού ἀρχίζει.

Μὲ εὐχαριστίαι γιὰ τὴν φιλοξενία.

Γ.Δ.Ρ.

Φοιτητής.

ΑΛΛΗΘΙΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Κυρίε Διευθυντά,

Νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μείνουν ἀγνωστα δύο γεγονότα ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ κίνησις τοῦ τόπου μας καὶ γι' αὐτὸ θὰ σᾶς παρακαλοῦμαι νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ τὰ παρουσιάσω ἀπὸ τίς στήλαις τῶν ἀγαπητῶν «Ἀκτινῶν». Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ πανηγυρικὴ ἀναγνώρισις πού γίνεται στὶς τελευταῖαι συνεδριάσεις τῆς Ἱατρικῆς ἐταιρείαις τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὸ μεγάλο καὶ σημαντικὸν ὄρολ πού καίζει ὁ ψυχικὸς παράγων στὴ γενετήσια σφαῖρα τῆς γυναικῆς. Τὰ πειράματα πού ἔγιναν παντοῦ δὲν ἐπιτρέπουν πιά καμμία ἀμφιβολία στὸ ζή-

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΑ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτινές»

Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν πνευματικὸν κόσμον τοῦ ἐξωτερικοῦ πού ἀρχισε μὲ αὐξανόμενον ρυθμὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπελευθέρωσις μᾶς γνωρίζει πολὺ ἐνδιαφέροντα νέα. Ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας φοιτητὰς ἔχουν ἑξαιρετικὴν σημασία, πληροφορίαι σχετικὰ μὲ τὰ πανεπιστήμια καὶ τὴν πανεπιστημιακὴν ζωὴν.

Τέτοιαις πληροφορίαις μᾶς δίνει καὶ τὸ ἄρ-

τημα αυτό και γενικότερα στην ανεπάρχεια των υποθέσεων και θεωριών που κρατούσαν ως τα σήμερα.

Και το δεύτερο γεγονός είναι ότι στο έναρκτηίο μάθημα του καθηγητού της νευρολογίας και ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης τονίσθηκε η μεγάλη συμβολή της χριστιανικής πίστεως για την απαλλαγή και την κάθαρση από τα διάφορα νοσηρά συμπτώματα των νευροψυχώσεων.

Νά ελπίσουμε ότι και στον τόπο μας θα αρχίσω να εξετάζεται από τον επιστημονικό κόσμο η ψυχική ζωή του ανθρώπου, όπως της αξίζει και όπως έχει γίνει χρόνια τώρα, με τόσο θαυμαστούς καρπούς από μεγάλους δασκάλους της επιστήμης στο εξωτερικό :

Με τιμή
Αθ. Καραντώνης
Ίατρος.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

✽ Πολλά γνωρίζουμε από γαλλικές πηγές για τον ρόλο που οι Χριστιανοί διανοούμενοι και κληρικοί έπαιξαν στον αγώνα της αντίστασέως κατά των σχεδίων του Χίτλερ. Τελευταία τα αμερικανικά φύλλα του γεμάτα από πληροφορίες για τους αγώνες που μέσα στην καρδιά του Ναζισμού, στην ίδια την Γερμανία, κατέβαλλαν οι Χριστιανοί ηγέτες. Και αναφέρονται πολυάριθμα ονόματα κληρικών που δολοφονήθηκαν, που κλείστηκαν σε στρατόπεδα, που εσύρθηκαν σε δικαστήρια και μπουντρούμια. Για τους Χριστιανούς λογίους εκδότες, διευθυντές, Χριστιανικών εφημερίδων και περιοδικών γίνεται ιδιαίτερος λόγος.

✽ Στο Reader's Digest του Σεπτεμβρίου μία πληροφορία αναφέρει πώς το μεγαλύτερο μέρος του πληρώματος του αεροπλανοφόρου Franklin τό έσωσε μ' αφάνταστο ηρωισμό και ψυχραιμία ο Joseph Timothy O' Callahan που δέν ήταν άλλος από τον εφημέριο του αεροπλανοφόρου.

✽ Σε μία μεγάλη συγκέντρωση για την κατασφάλιση της ειρήνης στην Αμερική ο αρχιεπίσκοπος Spellman ζήτησε από τα αμερικανικά Πανεπιστήμια να προσαρμόσουν το πρόγραμμά τους στις ανάγκες της εποχής και να μορφώσουν τον κόσμο για την ειρήνη. Αύτα, τόνισε, «πρέπει να γίνουν πρωτοπόροι για να διασωθώ το πρώτο θύμα του πολέμου—ή Αλήθεια».

✽ Από αμερικανικές πηγές μαθαίνουμε πώς στην Όλλανδία, την χώρα που κρατήθηκε στην πρώτη σειρά των εθνών που έκαναν συστηματική «άντισταση» κατά του κατακτητού, τον πρώτο λόγο τον είχαν οι Χριστιανοί

νοί διανοούμενοι και ο λαός που σ' αυτόν του τον αγώνα, θερμάνθηκε απ' τη ζωντάνια της Χριστιανικής πίστewς. Οι πληροφορίες των αμερικανικών φύλλων στο σημείο αυτό είναι πολύ ενδιαφέρουσες.

✽ Για τον François Mauriac, τον γνωστό Χριστιανό διανοούμενο που τόσο ενεργό μέρος πήρε στην κατεύθυνση και καθοδήγηση της αντίστασέως του γαλλικού λαού, οι γαλλικές έπιθεωρήσεις αφιερώνουν πολλά σχόλια. Τελευταία κυκλοφόρησε σε βιβλίο και μία συλλογή πολιτικών του άρθρων με τίτλο «Υστερα από σιωπή τεσσάρων χρόνων».

✽ Ο λογοτεχνικός κόσμος της Γαλλίας με ιδιαίτερη χαρά υποδέχθηκε την απόφαση του Mauriac, να άρθρογραφή στη μεγάλη γαλλική εφημερίδα, το Figaro, χαρίζοντας τις γεμάτες δύναμη απόψεις του για τα αγωνιώδη ζητήματα της εποχής. Και το πιο σπουδαίο είναι ότι αναγνωρίζεται, ότι ο Mauriac έγκατέλειψε το ρομάντζο για την άρθρογραφία, όχι από φιλοδοξία ή κανένα άλλο ελατήριο, μα μονάχα υπακούοντας στη φωνή της χριστιανικής του συνειδήσεως. Και έπειδή ο λόγος για τον Mauriac ως αναφέρουμε ότι αναγγέλλεται και η έπικειμένη έκδοση ενός βιβλίου του Georges Hurdin που θα έχη τίτλο «Mauriac ο Χριστιανός μυθιστοριογράφος».

✽ Ο Paul Claudel έδωσε σε δημοσίότητα ένα τόμο με τίτλο «Ποιήματα και Λόγια» («Poemes et Paroles»). Σ' αυτό περιλαμβάνεται ο γνωστός λόγος του στον γερμανικό λαό, καθώς και διάφορα κομμάτια παλαιά κι πρόσφατα.

✽ Ο Georges Duhamel εξέδωσε τον δέκατο τόμο της σειράς «των χρονικών των Pasquier». Ο τόμος αυτός φέρνει τον τίτλο «Το πάθος του Ιωσήφ Pasquier».

✽ Στο British Digest μία ενδιαφέρουσα μελέτη του γνωστού μελετητή Gilbert Murray για το ήθικό επίπεδο του πολιτισμού μας. Το άρθρο καταλήγει με τη φράση: «Μπορούμε να ελπίζουμε, μπορούμε να άνησυχούμε, όχι όμως ν' άπελπιζόμαστε».

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Η πρώτη φιλολογική άπογευματινή του Εθνικού θεάτρου μας έδωσε την ευκαιρία ν' ακούσωμε διαλεχτά άποσπάσματα από δ,τι γνωρίζουμε σαν νεοελληνική ποίηση. Το πρόγραμμα που είχε μεγάλη ποικιλία άρχισε με κείμενα του άκριτικού κύκλου των δημοτικών μας τραγουδιών. Για τόν καταρτισμό των προγραμμάτων, που θα μας παρουσιάση όλη τη χειμερινή περίοδο το Εθνικό θέατρο κατέβαλε ιδιαίτερη προσπάθεια. Γιατί όμως ένώ η διαλογή των παλιών μας ποιητών γίνηκε με πάλο, σφρίγος και ζωντάνια, έμεινε κάπως άτο-

νη, φιλολογική και χωρίς οὐσία ή παρέλαση τῶν σχεδόν συγχρόνων μας;

Καί τīs εὐθύνες βέβαια τīs πολλές τīs ἔχουν οί ἴδιοι οί δημιουργοί, οί ποιητές μας, μά και οί ἀνθολόγοι δέν ἀπαλλάσσονται ἀπό κάθε εὐθύνη. Πῶς δικαιολογεῖται π. χ. ή πρόθεσίς τους νά βάλουν στό πρόγραμμα ὀκτώ ποιητικά κείμενα τοῦ Παλαμά κι' ἕνα τοῦ Σολωμοῦ. Μπορεῖ νά ὑπάρξουν βέβαια προτιμήσεις και ἰδιαίτερες ἀντιλήψεις, ἀλλά πρέπει νά προσεχθῇ και τὸ κοινό, ἰδίως οί νέοι ποῦ φαίνεται πῶς δέν ἔχουν τīs ἴδιες ἀντιλήψεις ἀπάνω στήν ποίηση μέ τοῦς παλῆους. Κι' ἀπόδειξη ὁ ἐνθουσιασμός γιά τόν Σολωμό και τόν Κάλβο. Μά ἀνεξάρτητα ἀπό τīs ἑλλείψεις αὐτές ή καθιέρωση τῶν φιλολογικῶν βραβυῶν πρέπει νά χαιρετισθῇ σάν ἕνα γεγονός. Χαιρεῖται κανεῖς βλέποντας τὸ ἐπίσημο θέατρο μας νά ἐνδιαφέρεται γιά «διδασκαλία» νεοελληνικῶν κειμένων. Μας εἶχαν καταπιεζέι οί διάφορες «τάσεις» και τὰ πειράματα κι' οί ξενότροπες «σπουδές» κι' ἔτσι τώρα κάπως βαθεῖα ἀναπνεύουμε ὅταν ἔχουμε κάτι ποῦ μπορεῖ νά προβληθῇ σάν «διδασκαλία». Θά ἀγάλλεται κι' ή ψυχή τοῦ Φώτου Πολίτη μέ τήν ἐπάνοδο ποῦ ἐπιχειρεῖ νά κἀνῇ τὸ ἴδρυμα τῆς ὁδοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου στό ἀρχικό τὸ ξεκίνημα. Οἱ νεώτροί μας ἴσως θάχουν τήν εὐκαιρία συστηματικά ν' ἀκούσουν κάτι ἀπό τὰ λογοτεχνικά μας κείμενα. Ν' ἀκούσουν και νά κρίνουν. Νά πάρουν ἀφορμές γιά μελέτες. Νά συκινηθοῦν.

Οἱ ἀκροατές τῆς Παρασκευῆς πᾶνε ἐνδεχομένως και στīs φιλολογικῆς αὐτές ἀπογευματινῆς ὅπως πᾶνε και στīs ἄλλες θεατρικῆς ἐκδηλώσεις, μέ τήν πρόθεση νά ἀκούσουν περισσότερο ἀπαγγελία ἠθοποιῶν παρά νά χαροῦν κείμενα. Στὸ ἀκουσμα ὁμως ἐκείνου, ποῦ ἀποτελεῖ τήν παράδοσή μας στόν ποιητικό λόγο, ἀναφερώνεται ή καρδιά κι' ὁ νοῦς ἀρχίζει νά κινιέται. Αὐτόματα ὁ ἀκροατής σκέφτεται. Κάνει συγκρίσεις. Χαιρεῖται τīs ἀποτάσεις. Βλέπει τīs διαφορές. Βγάζει τὰ συμπεράσματά του ποῦ μπορεῖ νά ὀδηγήσουν σέ ἀπόψεις. Καί τὰ φιλολογικά αὐτά ἀπογευματινὰ—ἀν κρατήσουν—μπορεῖ ἀξιόλογα νά γίνουν ἀφορμές σπουδῶν. Θά δοθῇ εὐκαιρία σέ νεωτέρους και παλῆους νά στοχαστοῦν ἐπάνω στὰ ποιητικά μας πράγματα. Ἄν ὁ ποιητῆς ποῦ παρουσιάζεται εἶναι ποιητῆς «ἐλέω» εἰσηγήσεως, κριτικής σαλονιοῦ και σχετικῆς ρεκλάμας τήν ὥρα ποῦ ἀθελά του δέχεται ἀνοικτῆρμονα τήν σύγκριση πρὸς τήν «βρυσομάννα» τῆς δημοτικῆς μας ποίησης ή πρὸς τὸ Σολωμό, παῖει νᾶναι ποιητῆς. Δέν τόν σώζει οὔτε ή ὠραιοπάθεια οὔτε ή μεγαλοστομία. Μπορεῖ νᾶναι τὸ εἶδωλο τῶν φιλολογικῶν μας σαλονιῶν, μπορεῖ νᾶναι ὁ μάστορας στιχοπλόκος ή ὁ,τι ἄλλο θέλετε, ὅταν ὁμως δέν μιλά στήν ψυχή τοῦ μεγάλου κοινού, ὅταν τὸ ἴδιο τὸ κοινό ἀπό προσωπική ἐπαφή κι' ὄχι ἀπό τρίτους πληροφορεῖται τί ἀξίζει ὁ ποιητῆς, παῖει νά στρέφεται πρὸς τήν

«φίρμα» τοῦ ὀδηγοῦ-ποιητῆ. Παῖει νᾶναι τὸ σύμβολο τὸ ἐπιβεβλημένο μεγάλο ὄνομα μέ τὸ μεγάλο κύρος ποῦ δέν δέχεται ἐπίκριση. Δέν εἶναι κοινό μουσικό πῶς ὄλοι μιλάνε γιά ποίηση και ποιητές χωρῆς νά ξερούμε τίποτα τὸ συστηματικό ἀπό τὸ ἔργο τοῦ καθενός. Ἐκεῖνο ποῦ ὀλιγώτερο διαβάζεται στόν τόπο μας εἶναι ή ποίηση. Κι' οἱ ποιητές μας ἔχουν ἐπιβληθῇ ἐπειδὴ δέν διαβάζονται. Μπορεῖ λοιπὸν νά προσφέρῃ ὑπηρεσίες στόν τόπο τὸ Ἐθνικό θέατρο ἄμα προσέξῃ τήν δουλειά ποῦ ἀρχισε. Ὅ,τι ἔχουμε καλύτερο, νά παρουσιασθῇ και νά μελετηθῇ. Νά μελετηθοῦν ὁμως και ὁ τρόπος και οί βάσεις τοῦ κατάρτισμού τῶν προγραμμάτων. Τὸ πρᾶγμα ἔχει τīs εὐθύνες του και χρειάζεται διαύγεια, λεπτότητα και στοργή. Τὸ ξεκίνημα—τὸ πρόγραμμα τῆς πρώτης ἀπογευματινῆς—φαίνεται πῶς ἔχει τīs προϋποθέσεις τῆς σοβαρῆς δουλειᾶς. Θά θέλαμε νά βλέπαμε και τήν κατοπινη ἔργασία νά παρακολουθῆ ή ἴδια στοργή.

Στὴν πρώτη ἀπογευματινῇ ἀκούσαμε ἀπό τὸ ἀκριτικό ἔπος τὸν θάνατο τοῦ Διγενῆ, ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τήν Ἐρωφίλη τοῦ Χορτάζη και κομμάτια ἀπό τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, Κάλβου, Καρασούτσα, Ψυχάρη, Παλαμά, Πορφύρα, Μαλακάση και Σικελιανού. Ἡ παρεμβολή τοῦ Καρασούτσα στό πρόγραμμα, ἦταν μιά πολιτισμένη, λεπτῇ και ἀπροσδόκητη ἐκπληξη. Ὁ ἀδάσης θάλεγε, τί θέλει ὁ ἄγωνος μέσα στīs φίρμες. Καί ἐν τούτοις ή ἀποκατάσταση τοῦ παραγνωρισμένου λεπτοῦ ποιητῆ τῶν χριστιανικῶν δραματισμῶν, στό πρώτο και πανηγυρικό πρόγραμμα τῶν ἀπογευματινῶν τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου ἀποτελεῖ ἕνα γεγονός ποῦ τιμᾶ μαζί μέ τὸ Ἐθνικό ἴδρυμα και τήν ἀνθρωπιά και λεπτότητα τῶν τριωνῶν μας γραμμάτων. Πέρασε φαίνεται ὀριστικά ή βαρβαρότης τῶν καθαρολόγων τοῦ γαλλικοῦ ρωμαντισμοῦ. Οἱ Σούτσοι και οἱ Ραγκαβῆδες ἐντέλως λησμονημένοι σήμερα δέν ἀκούγονται ἀναγγέλλοντας στὰ φύλλα τους τὸν θάνατο τοῦ κυριώτερου ἀντιπάλου τους μέ τήν μοναδική, ἀλλά χαρακτηριστική γιά ὀλη τήν ἐποχή τους φράση: «ἀπέβισε και Καρασούτσας τīs».

Ἡ πολιτισμένη αὐτῇ νότα τῆς πρώτης ἀπογευματινῆς βρῆκε τήν κατάλληλη εὐκαιρία νά ἐπανορθώσῃ ἐπίσημα και σύμφωνα μέ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας τὸν ποιητῆ τῆς Βαρβίτου ποῦ οἱ σύγχρονοί του δέν ἦταν σέ θέση νά ἐκτιμήσουν.

Γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος ποῦ ἔγινε ἀπό νέους ἠθοποιούς δέν ἔχουμε παρά ἐπαινετικά λόγια νά ποῦμε. Διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς τοῦ Θεάτρου και καλλιτέχνες προσπάθησαν ή ἀπαγγελία τους νά βοηθήσῃ τὸ εὐπρόσωπο παρουσιασμα τῶν νεοελληνικῶν μας ποιητικῶν «θησαυρῶν». Ἄν βέβαια μερικὸ ἀπό τοῦς «θησαυρούς» μας βγήκαν πιὸ μικροί γιατί δέν μπόρεσαν νά ἀνέξουν μπροστὰ στό Σολωμό, στόν Χορτάζη, στόν Κάλβο, γι' αὐτὸ

δὲν φταίνε οἱ καλλιτέχνες τῆς ἀπαγγελίας. Ζημιωμένοι βγήκαν βέβαια οἱ πολλοὶ νεοέλληνες πού γιόμιζαν ἀσφυκτικά τὴν κίνηση τῶν τελευταίων χρόνων καὶ κερδισμένοι οἱ παλιοί, οἱ διαλεχτοὶ πού ἀντέχουν στὸ χρόνο. Μαζὺ μ' αὐτοὺς ἀναμφισβήτητα κερδισμένο βγήκε καὶ τὸ κοινὸ πούχε τὴν εὐκαιρία νὰ περάσει ἓνα ἀπόγευμα ἀκούοντας νεοελληνικά κείμενα, κάνοντας συγκρίσεις, ζυγίζοντας τὰ πράγματα καὶ διαμορφώνοντας τὴν προσωπικὴ του γνώμη ἀπάνω σὲ ὅ, τι λέγεται παράδοση τοῦ ποιητικοῦ μας λόγου.

Σ. ΚΛΗΠΕΡΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μελισσάνθης: «Λυρική ἐξομολόγηση».

Μιά ματιά στὴν νεοελληνικὴ ποίηση τῶν τελευταίων χρόνων δείχνει πὼς στὸν τόπο μας κάθε ποιητικὴ «Σχολή» καὶ κάθε ιδιορρυθμία ἀκόμα, ἔχει τοὺς λάτρεις της καὶ τοὺς ὀπαδοὺς της. Δὲν ὑπάρχει ρεθμά ἰδεῶν ἢ αἰσθητικὴ κίνηση, πού διαμορφώθηκε καὶ ἀνεπτύχθηκε στὸ ἐξωτερικὸ καὶ πού νὰ μὴν ἔχη καὶ στὴν Ἑλλάδα τοὺς ἀντιπροσώπους της. Τὰ τελευταία τριάντα χρόνια στὸν τομέα τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς φανερώθηκε κί' ἔδω ἢ «Σχολή» τῶν ποιητῶν, πού μέσα στὴν «ἀγωνία» τους, προβάλλουν τὴν ἐκζητήση τοῦ Θεοῦ καὶ πού ζητοῦν τὴ λύτρωσιν τους στὸ θρησκευτικὸ λυρισμὸ. Φαίνεται πὼς δὲν ἄφησε ἀνεπηρέαστους ὀρισμένους διανοητὲς μας ποῦχουν μέσα τους ζωντανὴ καὶ τὴν ποιητικὴ φλέβα ἢ μεγάλη κίνηση τῶν θρησκευτικῶν ποιητῶν τῆς Δύσης πού τὸ κίνημα τους ἀναζωογόνησε, ὅσο τὸ ξέπεσμα τῆς ἐποχῆς ἀπέτρεψε, τὸν λυρισμὸ στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ξέρεθ κανένας, ἂν αὐτὴ ἢ κάπως ξενότροπη πνοὴ στὴν ποίησίν μας, ποῦχει μέσα της ἀναμφίβολο καὶ μπόλικο διανοητικισμὸ, εἶνε σίερα δεμένη μὲ τὴν ἑλληνικὴ γῆ καὶ τοὺς οὐσιαστικὸς πόθους τοῦ λαοῦ πού ἔχει μέσα του τὴν πίστη.

Ἡ κίνηση αὐτὴ τῶν ποιητῶν δὲν ἀναφέρεται σὲ ὀργανωμένον κίνημα πού ξεκίνησε μὲ πρόγραμμα ν' ἀλλάξῃ στὸν τόπο μας τοὺς δρόμους τῆς νεοελληνικῆς ποίησης, παρὰ εἶνε προσπάθεια ἀνοργάνωτη καὶ σκορπία, πού μὲ μεγάλο κόπο ἢ κριτικὴ προσπάθεια νὰ βρῆ τὴ συνοχὴ της καὶ νὰ τῆς δώσει τὴν ἐτικέττα «Θρησκευτικὴ Σχολή» στὴν νεοελληνικὴ ποίηση. Τοὺς ποιητὲς αὐτοὺς ἢ κριτικὴ μας μπορεῖ νὰ τοὺς κατατάσῃ στὴν κατηγορίαν «*poetes minores*»—μὰ ποῖον ἄρα γε ἔχει νὰ προβάλλει στὴν ἐποχὴ μας γιὰ μεγάλο ποιητὴ;— ἂν καὶ δὲν μπόρεσε ν' ἀγνοήσῃ τὴν ἰδιαίτερον νότα τους. Ἀσχολήθηκε μ' αὐτοὺς⁽¹⁾ καὶ

χαρκιριστικὰ ἀποράνθηκε πὼς τὴ γενεὰ τῶν ποιητῶν τοῦ 1914 τὴν λαμπρύνει τὸ γεγονός, τὸ καινοεργίον γιὰ τὴν ποίησίν μας,⁽²⁾ πὼς ἔχει συνοδοιπόρους τὴν πρώτη ὀμάδα τῶν νεοελληνικῶν θρησκευτικῶν ποιητῶν πού ἀποτελοῦν ἱστορικὰ τὴν πρώτη καταβολὴ τῆς θρησκευτικῆς πνοῆς στὴν πρόσφατη νεοελληνικὴ ποίηση. Ἀνεξάρτητα ἂν συμφωνῆ ἢ ὄχι⁽³⁾ κἄνεις μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ καὶ μὲ τὴν ὀρολογία «θρησκευτικὴ ποίηση» καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς οὐσίας της, παρατηρεῖ πὼς στὰ χρόνια ἐκεῖνα παρουσιάστηκαν οἱ Δούρας, Παπατζώνης, Μπαρλάς κτλ., πού μαζὺ τους κατὰ κάποιον τρόπο, ὄχι βέβαια χρονικά, συνδέεται καὶ ἡ Κατῆρη Κούγια Σκανδαλάκη, πού, μὲ τὸ ψευδώνυμον Μελισσάνθη, συνεχίζει, τὰ τελευταία χρόνια, τὴν γραμμὴ τῶν πρώτων ἐκείνων ποιητῶν. Ἡ ποιήτρια πού, στὰ 1930, γιὰ πρώτη φορὰ ἔδωσε μὲ ἐξαιρετικὴ σεμνότητα τὴ σχεδὸν πολυγραφημένη πρώτη συλλογὴ της τίς «Φωνὲς ἐντόμου» καὶ πού σήμερα μᾶς δίδει τὴν «λυρική ἐξομολόγηση», τὴν ἔκτα κατά σειρά συλλογὴ της, διαφέρει κί' ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ψυχικοῦ κλίματος κί' ἀπὸ τὴν ἀποψη νοστορπίας καὶ τεχνικῆς ἀπὸ τὴν ὀμάδα πού ἀναφέραμε, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ μέλη τῆς ὀμάδος διαφέρουν ἀναμεταξύ τους. Μεταξὺ ὁμοῦ ὅλων αὐτῶν τῶν ποιητῶν ὑπάρχει τὸ κοινὸ σημεῖο πὼς ὅλοι ἔχουν μέσα τὴν λεγομένη «θρησκευτικὴ ἀνησυχία» κί' ἡ ποίησίν τους ἔχει μέσα στοιχεῖα τῆς «πάλης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν». Εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πρόθεση αὐτοῦ τοῦ σημειώματος νὰ ἐξετάσῃ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ γενικώτερον ζήτημα τῆς νεοελληνικῆς θρησκευτικῆς ποίησης καὶ ἐπανέρχεται στὸ θέμα τῆς Μελισσάνθης, πού ἀποτελεῖ καὶ τὸν εἰδικὸ σκοπὸν τῆς.

Τὸ ποιητικὸν ἔργον τῆς ποιήτριας ἀφοῦ ξεπερνᾷ τίς μέσες δυνατότητες τῶν ἄλλων ἐλληνίδων συναδελφῶν της, πού ἐξαντλοῦν τὸ ταλέντο τους σὲ νταντελένεις περιγραφὰς μικρῶς πνοῆς θεμάτων, ἔρχεται νὰ παρουσιασθῆ στὸν κόσμον τῶν γραμμάτων μας μὲ τὴν ἀξίωση νὰ προσφέρῃ κάτι τὸ οὐσιαστικόν, κάτι τὸ διαφορετικόν ἀπ' ἐκεῖνα πούμαστε συνειθισμένοι ν' ἀκοῦμε. Τὰ περισσότερα τρογοῦδιον τῆς Μελισσάνθης, καθὼς εἶνε δοσμένα, ἀπὸ τίς πρώτες

χο; Νέα: Ἐστίας 1931 σελ. 74, 77.

⁽¹⁾ Μ. Παπαγιωτόπουλος: Ἡ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα Ν. Ἐστία Χριστ. τεύχος 1912 σ. 33, 41.

⁽²⁾ Α. Ἰ. Κεραμιτῆς ἀπὸ εἰσαγωγικὸν καὶ κριτικὸν σημείωμα τὸ βιβλίον των «Νεοελληνικὴ θρησκευτικὴ ἀνθολογία».

⁽³⁾ Κ. Παρᾶσχος: «Εἰσαγωγή στὴν νεοελληνικὴ ποίηση».

⁽⁴⁾ Βλ. Ἀκτίνας 1940 σελ. 138.

Ἀκτίνας 1941 σελ. 224.

Ἀκτίνας Παιημνικὸν τεύχος 1943 σελ. 78—82.

(1) Ἡλ. Παρᾶσχος: Ἡ θρησκευτικὴ ποίηση: σὴν νέα ἑλληνικὴ ποίηση. Χριστογεν. τεύ-

συνεσταλαμένες εμφανίσεις τους, σὲ τόνο ἔξομολόγησης, ἔχουν βέβαια αὐθορμητισμὸν, εἰλικρίνεια, ἔξαρση, ὄφος, φινέτσα κι' ἄλλες ἀρκετὲς προϋποθέσεις πνευματικοῦ ἔργου, μὰ δὲν ἔχουν ἔκείνῳ τὸ βασικὰ χαρακτηριστεῖς μὰ ὀλοκληρωμένη θρησκευτικὴ Μορφή, τὴν Πίστη. Μέσα στὸ ποιητικὸ ἔργο τῆς Μελισσάνθης βλέπεις τὴν ἴδια γραμμὴ, ἀναγνωρίζεις πὼς ὁ ποιητὴς βρισκᾶται στὸν καλὸ δρόμον, νοιώθεις τὸν ἀγῶνα ποὺ καταβάλλει γιὰ νὰ σταθῇ στὰ δικά του πόδια, συμπάσχεις μαζί του καὶ παραστέχεις στὶς ἀγωνίες του, μὰ δὲν ἀγαπάσαι, δὲν ἱκανοποιεῖσαι μὲ τὴν ἐπικοινωνία μαζί του.

Δὲν βλέπεις στὴν πορεία τοῦ ποιητῆ το ὅτερο καὶ σταθερὸ ἐλεύθερο βηματισμὸ ποὺ ἡ χριστιανικὴ πίστη δίδει στὸ στοχαστὴ τῶν πλατειῶν ὀρίζοντων.

Δὲν μένεις βέβαια ἀσυγκίνητος μπροστὰ σὲ μερικὸν ἔξαιρετικὸν στίχον. Χαίρεσαι τὴ ζωογόνον πνοή τους καὶ ἐνὸς περιμένεις ἔχει παρακάτω νὰ συναντήσης τὸν ἐργάτη—ποὺ μὲ τὴν διαύγεια καὶ διάκριση βλέπει νὰ σοῦ μιλήσῃ ὀλόγισα στὴν καρδιά, συναντᾶς τὸν ἀνθρώπον ποὺ ὀλοένα ταλαινίζεται καὶ ποὺ δὲν ξεπερνᾷ τοὺς διαταγμοὺς τοῦ ἐγῶ του. Τὸν ὀδηγὸ ποὺ φθάνει ἔκει ποὺ φθάνεις καὶ ἐσὺ ὀ πεζὸς καὶ κοινὸς ἀνθρωπάκος.

Στὴν τελευταία τῆς συλλογῆς τὴν «λυρικὴ ἔξομολόγηση» ἡ Μελισσάνθη παρουσιάζεται μεταμορφωμένη στὴ φόρμα, ἀνεγνωμένη στὴν ἔκφραση καὶ πολὺ πιὸ κοντὰ στὸ ἀρχικὸ τῆς ξεκίνημα τοῦ γιομάτο ἐλπίδες, ἔκείνον ποὺ ξαναεῖ δυὸ τρεῖς παληὸς μας λογίους ὀ καθένας ξεχωριστὰ νὰ θεωρῆ καύχησι γιὰ τὸν ἑαυτὸν τὸν πὼς αὐτὸς τὴν πρωτοπρόσθε. Δὲν ὑπάρχουν στὴ «λυρικὴ ἔξομολόγηση» τὰ παραστράτηματα τῶν ἐνδιαμέσων συλλογῶν. Στὸ καινούργιον βιβλίον τῆς Μελισσάνθης ξαναβλέπουμε τὸν πλούσιον φυσιολατρικὸν τῆς νὰ μὴ ἔχη τὴν πανθεῖστικὴ ἄπονη διάθεση τοῦ παλιῶν καιροῦ ἀλλὰ νάναί ζωογονημένον μὲ προσπάθεια ἀδολοῦ ὀμολογημάτων πρὸς ἓνα συγκεκριμένον θεῖον. Εὐχάριστα ἀνοῖμε τὴν γνωστὴν μάγια λέξι τῆς Μελισσάνθης ὀραία νὰ ἠκολογᾷ σ' ὀλόκληρον κατεβὰτὰ στίχον. Αἰσθανόμεσθε τὴν λεπτὴ γυναικεία διαίσθησι καὶ τὴν δεξιότερη πλούσια λυρικὴ διάθεσὸς τῆς νὰ πλουτίζῃ τὸ ποιητικὸν κείμενον καὶ νὰ ζωντανεῖ τὴν σελίδες στίχον. Καὶ ὀμως, παρ' ὀλες αὐτὲς τὶς χάρες ποὺ παρουσιάζει τὸ ποιητικὸν βιβλίον, δὲν συγκινοῦμαστε.—Δὲν δροσίζεται τόσο εὐκόλῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου—λείπει ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα ἡ θέρμη τῆς πίστεως καὶ γιναυτὸ ἡ ποιησὴ του δὲν ἔχει τὴν χάρη τοῦ λυτρωμοῦ. τῆς οἰγουρίας τὴν ὀλόκληρη ἀτμοσφαιρα.

Κλείνει ὀμως μέσα του, τὸ τραγοῦδι αὐτὸ, μιὰν ἐλπίδα. Τὴν ἐλπίδα πὼς θάρρη ἡ στιγμή ποὺ ἡ Μελισσάνθη θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θεωρήσῃ τῆς ζωῆς, ποὺ τὴν ἄνθρωπον κάνει ἀπ' τὸ περιθώριον τῆς πίστεως, χωρὶς νάναί μέσα στοὺς κόλπους τῆς πίστεως. Ἀνοίγονται ἴσως σήμερον

οἱ ὀρίζοντες γιὰ μιὰ καινούργια προοπτικὴ. Ἀμα ἐγκαταλείψῃ ἡ ποιητρία τὶς λεπτὲς μὰ ἄγονες ἀμφιταλαντεύσεις, τὶς ξένες καὶ ντόπιες αἰσθητικολογίαις, τὰ ὀραιοπαθῆ ὀνειρικὰ ξεπετατάγματα καὶ ἀγκαλιάζοντας ὀλόθερμα τὴν πίστη γίνοι ἡ χριστιανικὴ ποιητρία, τὰ πράγματα ὀλοτέλα ἀλλάζου.

Ἀναμφισβήτητα κα' ἡ Μελισσάνθη κα' ἡ ποιησὴ τῶν ἡμερῶν μας πολλὰ θάρρη νὰ κερδίσῃ. Ἀπ' αὐτὴν τὴν βασικὴ στροφῆ, ποὺ βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ γίνοι χωρὶς θυσίας, ἐξαρτάται ἂν ἡ ποιητρία μὲ τὴν πλούσια γλέβα θὰ τραγοῦδήσῃ μιὰ μέρον σὲ ντόπιον ἑλληνικὸν σκοποῦς καὶ σὲ ἀνανεωμένα μοτίβα τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς ποὺ «ὀλοπύτερα αὐξάνει».

Σ. Καλησπέρης.

Π. Δ. Ἀντωνοπούλου. «Πρὸς τοὺς μελλόντας διδασκάλους». Δύο ὀμιλῖαι εἰς 67 σελ. δύο διαλέξεις, αἱ ὀποῖαι διοφεύγουν τὸν συνήθη ὀτυπον τῶν ἀπολυτηρίων ὀμιλιῶν. Δὲν ἀσχολοῦνται καθόλου μὲ «πραχθέντας» μὲ ἀριθμοὺς, μὲ στατιστικὰς, δὲν ἀποτελοῦν ἀπολογισμὸν ἔτησίαις ἐργασίας, προωρισμένον νὰ ἐνδιαφέρῃ μόνον τὸ προσωπικὸν τῆς Ἀκαδημίας ἡ καὶ ἐλαχίστους ἄλλους. Ἐρευνοῦν κυρίως τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς, ὀπως τίθεται σήμερον, ὀστερα ἀπὸ τὸν ἀπερίγραπτον, σωρὸν τῶν ἐρεπιπῶν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ποῖα θὰ εἶναι ἡ μέλλουσα ἀγωγή; Τί θὰ ἐμπνῆ καὶ θὰ κατευθύνῃ αὐτὴν; Ὀ συγγρ. κ. Π. Δ. Ἀντωνοπούλου, διευθυντῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, θέλει ὀς ρυθμιστὰς τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀγωγῆς, ἐκτός βέβαια τοῦ θρησκευτικοῦ παραγόντος, τὴν Πολιτικὴν καὶ τὴν Παιδ. ἀγωγικὴν ὀς ὀμορρίζουσι, ὀμοσπόνδους, ὀμοσπαιγεῦσι καὶ ἀλληλεγγύουσι παράγοντας. Τὴν Πολιτικὴν, ὀχι τὴν ἄνευ Ἠθικῆς, ἀλλὰ τὴν ὀγιᾶ καὶ ἔντιμον ποὺ ἔχει συνείδησιν τοῦ ἀνωτέρου ἠθικοπαιδαγωγικοῦ περιεχομένου τῆς, τὴν Πολιτικὴν ποὺ ἔχει χαρακτηριστὴ ὀς ἐφηρμοσμένη Ἠθικὴ, ὀς ἐφηρμοσμένη Φιλοσοφία. Παιδαγωγικὴν δὲ ὀχι τὴν παραλόγως κρημνίζουσαν τὰ πάντα χωρὶς οὐδὲν νὰ ὀικοδομῇ, τὴν ἀρηνητικὴν τοῦ G. Wyneken ἡ τὴν «εναυτοραλιστικὴν» ἡ τὴν «ἀχαλίωτον». Ἀλλὰ τὴν σφῆρα παιδαγωγικὴν ὀς σύνθεσιν μέσα εἰς τὰς τὸσας ἀντιθέσεις, τὴν θεωροῦσαν τὸν ἄνθρωπον ὀχι ὀς ὀλοκοκῖδον μόνον μηχανισμόν, ἀλλὰ καὶ ὀς πνευματικὸν ὀν, τὴν ζωντανὴν, τὴν συλλεξισομένην μὲ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, τὴν ἐναγκαλίζουσαν τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ καὶ ἀτενίζουσαν πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰωνίων ἀξιών.

Ἡ δευτέρα ὀμιλία θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὀς συνοπτικὸν ἄλλὰ πολὺτιμον ἐγκόλιον τοῦ διδασκάλου. Τὸ ἔργον καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου εἶναι ἀνυπολογίστου ἀξίας. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἀπόστολος, τὸ δὲ ἔργον τοῦ ἀποστολικόν. Τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ὀπὸ Ἀνω-

τέρας συννεμῶς. Δι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐμπιστευόμενος μὲ βαθεῖαν καὶ ζωντανὴν πίστιν, μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶναι ὀργανικῶς καὶ ἀναποσπαστάως συνδεδεμένος πρὸς τὴν Ὀλότητα. Πρόθυμος νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἄλλους μὲ ἀγάπην καὶ αὐταπάρησιν, διότι αὐτὸς εἶναι, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεανθρώπου, ὁ κλημένος νὰ διακονῇ καὶ ὄχι νὰ διακονηθῆι. Σοφὸς κατὰ τὴν μὀρφωσιν μὲ φωτεινὴν ἐπαγγελματικὴν συνείδησιν, μὲ παιδαγωγικὸν τὰκτ διὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως εἶναι συνεργάτης τοῦ Θεοῦ.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἄντ. πρέπει νὰ μελετηθῆ ἀπὸ κάθε ἐκπαιδευτικὸν καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς δημοδιδασκάλους.

Ι. Θ. Κ.

Κλείνοντας ὁ ἀναγνώστης τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κώστα Τριανταφύλλου «Χειμῶνας στὴν Ἀλβανίαν» (Πάτρα, 1945), ἀναρωτιέται: Φυσεῖ μέσα στὰ «Διηγήματα αὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκστρατείας 1940-41» ὁ ἀέρας τῆς Ἀλβανικῆς Ἐποποιίας; Εἶναι τόσο μεγάλῃ, τόσο τεράστια ὑπόθεσις αὐτὴ ἢ «Ἀλβανία 1940-41» ὥστε δικαιολογεῖται νομίζω σὲ κάθε ἀγγίγμα τοῦ ἱεροῦ χώρου τῆς αὐτῆς ἐρώτημα. Εἶναι ἀλήθεια πῶς τὰ χρόνια πού ἀκολουθήσαν τὸ Ἀλβανικὸ ἔπος δὲν μᾶς ἀφῆσαν νὰ ξανακυττάξωμε, ὅπως ἀρμόζει, τὸ ξεπέταγμα ἐκείνου τῆς πνευματικῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Καὶ περιμένοντες τὸν νεοῤῥηθῆναι σ' αὐτὰ προσκυνητὲς ὅταν δοθῆ ἡ εὐκαιρία. Περιμένει ἀκόμη τοὺς φωτισμένους ἐρμηνευτὲς τοῦ ἔπος, γιατί εἶνε τόσο ἀφελεῖς καὶ ἀλληλουσκραυόμενες οἱ ὀρθολογιστικὲς ἐρμηνεῖες πού τὸ δόθησαν!

Ὁ κ. Τ. μᾶς δίνει σὸ παραπάνω βιβλίον του τίμιο καὶ πολυτίμο σχετικὸ ὄλικό, γιατί τὸ δίνει, ὅπως φαίνεται, ὁ αὐτόπητος καὶ αὐτήκοος λογοτέχνης, ὁ στρατιώτης, ὁ «πέζος» μάλιστα, πού ἦπιε ἄκροτο τὸ πικρότατο ποτῆρι τῆς κακουχίας καὶ τοῦ κινδύνου. Ἀλλά, ἂς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ ποῦμε, τὸ ὄλικό αὐτό εἶναι κυτταγμένο κάπως μονόπλευρο. Στὸ τέλος μένει πάντα ἡ περιγραφή τῆς κακουχίας—ζωντανότατης πάντα—σωματικῆς καὶ ψυχικῆς «γιά τὸ θάνατο ὑπάρχουν παλληκαράδες. Γιὰ τὴς κακουχίας—μὴν ἀκούτε τὰ παχειὰ λόγια—δὲν εἶναι κανεὶς, ἀπόλυτα καὶ ἀνεξαιρέτα κανεὶς» (σελ. 95). Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ποῦμε εἶναι τὸ μοτίβο τῶν διηγημάτων τοῦ κ. Τ. Ἡ δραματικὴ περιγραφή γίνεται, σχεδὸν πάντοτε, μὲ μιά τόσο μελαγχολικὴ ὑπόκρουση πού ἀρρωσταίνει τὸν ἀναγνώστη καὶ θυμίζει τὸ «τέλος τοῦ ταξιδιοῦ» τοῦ Ρεμάρκ. Κάτι ἄλλο ὅμως ἦταν ἡ Ἀλβανία. Δὲν συναντήσαμε στὰ ἀφηγήματα τοῦ κ. Τ., τὸν μαχητὴ πού, μέσα στὴς θυσίαι τοῦ ἀγῶνα, ἐνοιθε τότε—ἀντινομία τοῦ πνεύματος πρὸς τὴ σάρκα—τὴ μεγαλύτερη εἰ-

ρήνη τῆς ζωῆς, του, καὶ πού ἐβλεπε νὰ τοῦ ἀποκαλύπτεται τὸ μυστικὸ τῆς λυτρώσεως στὴν χριστιανικὴ τριλογία: ἀγὼν, θυσία, νίκη. Κι' ἀκόμα δὲν εἶδομε τὸν ἀγωνιστὴ πού ἀντίκρυζε μὲ εὐτυχισμένον δέος τὸ ἀναριθμῶτο πλήθος τῶν θαυμαστῶν καὶ σωτηρίων ἐπεμβάσεων τῆς Προνοίας, πού ἐσωζε ἀπὸ τὸν θάνατο, ἐμπύχωνε, φώτιζε τοὺς Ἕλληνας ἢ τύφλωνε τὸν ἐχθρό, τὴν ἀλυσίδα τῶν ἐπεμβάσεων ἐκείνων πού—γιατί νὰ τὸ κρύψωμε;—δίνουν τὴν ἀπλή—ὅπως εἶναι πάντα ἡ ἀλήθεια—καὶ βαθύτερη ἐρμηνεία τοῦ θαύματος (χωρὶς εἰσαγωγικά) τοῦ Ἀλβανικοῦ ἀγῶνος. Μήπως ὅταν ἔγραφε ὁ σ. τὰ διηγήματα αὐτὰ στὰ μαῦρα καλοκαίρια τοῦ 1940 καὶ 1941, ὅπως μᾶς τὸ λέει, ἐπιρραστήθηκε ἀθέλητα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς; Εἶναι αὐτὸ μιά ψυχολογικὴ ἐξήγησις τῆς μελαγχολίας του.

Σὰ ζωγράφος τώρα τῆς πέννας ὁ κ. Τ. ἔχει περιγραφῆς ἐξαιρετικὰ πετυχημένες καὶ δυνατὰ γράψιμο. Νομίζομε ἀκόμα ὅτι θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ μὲ λίγη φροντίδα πιο ἀπαλό καὶ ξεκούραστο ὕφος, ἀδρότερον σχέδιο καὶ περισσότερο ἐνότητα στὴν ἀφήγησις. Τελικὰ πρέπει νὰ συγχαροῦμε τὸν κ. Τ. γιὰ τὴ νέα αὐτῆς θετικῆς συμβολῆς του στὴν γνωριμία τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου. Μᾶς ἔδωσε καὶ μορφῆς τόσο ἀληθινές, ὅπως π. χ. ὁ λοχίας Φίλιππος (σ. 112 ἐπ.) πού δὲν ζήτησε ν' ἀνακατευθῆ στὸ μακελειὸ δὲν ζήτησε τὸν πόλεμο μὰ σὰν τοῦδωσαν τὴ θέση του, σὰ σήμανε ὁ κίνδυνος γίνεσθαι ὁ ταπεινός, ὁ ἀφανής, ὁ γεμάτος αὐταπάρνησις ἐπικός ἥρωας. Αὐτὸ μάλιστα, εἶναι Ἀλβανία! Ἀκόμα μᾶς ἔδωσαν τὰ διηγήματά του τὴν ἠθικὴ καθαρότητα πού ἀρωματίζει τὴς σελίδες τῶν ζωντανῶν καινούργιων βιβλίων. Ἀς θυμίσῃ τὸ βιβλίον τοῦ στοῦς λογίους μᾶς—σὲ ὅσους βέβαια ἔμειναν στὴν πρώτη γραμμὴ—τὴ βαρεῖα εὐθύνη γιὰ τὴν ἀποθανάτισις τοῦ θαύματος τῆς Ἀλβανίας.

Δ. Πευκιώτης

Γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ζ. Οἰκονόμου, Πολιτικὴ καὶ πνεῦμα ἔχω νὰ πῶ ὅτι περίπου καὶ σὲ προηγουμένα φύλλα γιὰ τὸ ἄλλο του βιβλίου «ἡ ὁμολογία τῆς ταπεινώσεως». Εἶναι ἓνα βιβλίον σεβαστό, γιατί εἶναι πηγαῖο καὶ γραμμένον μὲ εὐκριθεία. Οἱ σελίδες του εἶναι γραμμένες ἀπὸ μιά ψυχὴ πού αἰσθάνεται, πονεῖ καὶ λέει ὅτι ἔχει μέσα της. Εἶναι βιβλίον κριτικῆς, ἐλέγχου, πού, ὅμως δὲν τὸν υπαγορεύει ἓνας κηνοσορισμὸς τοῦ συνειθισμένου τύπου, ἀλλὰ ὁ πόνος γιὰ τὴν κρίσις πού περνᾷ ὁ κόσμος, γιὰ τὴν μοῖρα ἐνὸς πολιτισμοῦ, πού προχωρεῖ «κατακτώντας γιὰ τὴν Ἥττα τὴν μεγάλη».

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ πεινᾷ καὶ διψᾷ. Εἶναι, γι' αὐτό, μακαρισμένος. Ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτινῶν» θὰ εὐχρηθῆ νὰ βρῆ ὁ σ. καὶ τὸν μακαρισμένον, χορτασμένον, στὴ πηγὴ τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὴν εἶναι «οὐ μακράν».

Β. Πλ.

Πολύ απάνια μέσα σ' ένα βιβλίο, που έχει μόνο 68 σελίδες, μπορεί κανείς να βρη τόσο μεγάλο πλούτο πληροφοριών και ιδεών, όσο σ' ένα τεύχος του Hugh Martin με τον τίτλο «ΟΙ Βρετανικές Εκκλησίες στην περίοδο του πολέμου» (The British Churches in War Time). Αισθάνεται κανείς μια εύχρηστη έκπληξη και μια αληθινή ανακούφιση, διαβάοντας αυτό το βιβλιαράκι. Γιατί βλέπει, πώς το χριστιανικό κήρυγμα και η χριστιανική ζωή όχι μόνο δεν έχασε, αλλά και πολλά πράγματα κέρδισε κατά τη διάρκεια του φοβερού αυτού πολέμου. Και άκουγεται σαν μια παρηγορία για τα τόσα δεινά που υποφέραμε και υπέφεραν όλος ο κόσμος, ότι τουλάχιστο, ταυτόχρονα, ο Θεός έσπερε πλούσια το σωτήριο σπώρο μέσα εις τις ψυχές εκατοντάδων χιλιάδων, ίσως και εκατομμυρίων, ανθρώπων, που υπό άλλες συνθήκες δεν θάβελαν να προσφέρουν την καρδιά τους στην εύλογημένη αυτή σπορά.

Το πιο σπουδαίο όμως είναι, ότι αυτή η σπορά έγινε όχι μόνο με λόγια αλλά και με έργα, με έργα μάλλον που προσθέτουν εξαιρετικά μεγάλες ευθύνες και αφάνταστα σκληρή δουλειά, εκτός απ' την πνευματική άπασχόληση. Στην εκκένωση του πληθυσμού απ' τις περιοχές που βομβαρδίζονταν ιερείς και θρησκευτικές οργανώσεις κουβάλησαν επιπλα, ώδηγησαν φορητά αυτοκίνητα, επιδιώρθωσαν σπίτια κι εγκαταστάσεις, μαγειρέψαν, «διακόνησαν» με μία λέξη «ως πάντων διάκονοι». Στην υποχώρηση της Δουνκέρκης οι στρατιωτικοί ιερείς έμειναν τελευταίοι, κουβαλώντας τραυματίες, στο στρατό έλάβαιναν μέρος σ' όλες τις ασκήσεις, από του άλεξιπτωτιστού μέχρι του οδηγού της μοτοσυκλέτας, στα εργοστάσια δούλεψαν όπως κι' οι άλλοι εργάτες με το μεροκάματο. Κι' ενώ έκαναν όλ' αυτά, δεν δούλεψαν καθόλου λιγώτερο, απ' ό,τι δούλευαν στην περίοδο της ειρήνης, και για την εκπλήρωση της πνευματικής τους άποστολής. Μόλις σταματούσαν ό βομβαρδισμός, ενώ τα κτίρια δεξιά κι' άριστερά καίγονταν ακόμα κι' άλλα γκρεμίζονταν, στη σάλα κανενός μεγάλου καταστήματος ή μέσα στην αίθουσα κανενός κινηματογράφου, πούχαν μείνει όρθια, στη καντίνα του εργοστασίου ή λίγο πιο πίσω απ' το πεδίο της μάχης, με μία ακολουθία και με δυο-τρία λόγια, βγαλμένα μέσα απ' την καρδιά τους, έπρεχαν να δώσουν στους ανθρώπους των λίγη ψυχική ξεκούραση και κουράγιο, για να μπορέσουν ν' ανθέξουν στις νέες των δοκιμασίες. Έτσι έξηγείται γιατί ο στρατάρχης Μοντγκόμερυ έλεγεν, ότι γι' αυτόν οι ιερείς των μονάδων του είναι σαν το πυροβολικό του.

Άλλα το άκόμα πιο σπουδαίο είναι ότι όλη αυτή η πνευματική ζύμωση, που σημειώθηκε μέσα στον άγγλικό λαό κατά τη διάρκεια του πολέμου, δεν είναι έργο μόνο των άγγλων

κληρικών. Σ' αυτό βοήθησαν και οι άλλοι, οι άπλοι πιστοί. Έκτός απ' τους «πυρήνες», που σχηματίζονταν σε κάθε μονάδα ή εργοστάσιο, ή συνοικισμό και τις θρησκευτικές οργανώσεις, που υπήρχαν και πριν απ' τον πόλεμο, κατά την διάρκεια του πολέμου δυο θρησκευτικοί σχηματισμοί δημιουργήθηκαν: ο ένας με την όνομασία «Θρησκεία και Ζωή» εργάστηκε για το χριστιανικό ξεσπώμα μεταξύ των μη καθολικών και ο άλλος «Η μάχαιρα του Πνεύματος» μεταξύ των καθολικών. Κατάλαβαν δηλαδή κι' οι άγγλοι χριστιανοί κάτι που και στη χώρα μας έγινε κατά τα τελευταία χρόνια αντίληπτό: ότι αν δεν δουλέψουμε όλοι για μία καλύτερη αύριο, που μόνο πάνω στην πίστη είναι δυνατό να βασισθεί, δεν μπορεί να περιμένουμε καμιά βελτίωση. Έννοείται ότι για τη θρησκευτική εργασία χρησιμοποιήθηκε κάθε μέσο, το ραδιοφωνικό έπαιξε ένα μεγάλο ρόλο στο σημείο αυτό. Μετίδιδε όχι μόνο ακολουθίες, αλλά και όμιλίες, που είχαν τη χριστιανική άποψη πάνω σε χριστιανικά θέματα, θρησκευτικά δράματα, συζητήσεις, άπαντήσεις σε άπορίες κλπ. Με πόσο δε ένδιαφέρον παρακολουθούσαν οι άκροατές του ραδιοφώνου αυτές τις έκπομπές: άρκει να σημειωθεί, ότι μόνο στις έξι πρώτες έκπομπές, όπου δίδονταν άπαντήσεις σε άπορίες, υποβλήθηκαν 4.000 έρωτήματα!

Και τώρα; Ύστερ' απ' τον πόλεμο; Θα εξακολουθήσουν την ίδια τακτική και θα εργασθούν με την ίδια δραστηριότητα; Μερικοί, απ' όσους εργάσθηκαν έτσι κατά το διάστημα του πολέμου εκφράζουν κάποιον φόβο, θά έχονταν όμως κανείς με όλη του την καρδιά να μη πραγματοποιηθί. Η Νεολαία, που τόσο πολύ στενώτερα γνώρισε το Χριστό κατά τη διάρκεια του πολέμου, ο λαός όλοκληρος, ή πλακεία μάζα του πληθυσμού, έχουν και τώρα ανάγκη απ' την ίδια πίστη και την ίδια αγάπη, που κίνησε εκείνους, που εργάσθηκαν, όπως μας περιγράφει το βιβλιαράκι αυτό κατά τη διάρκεια της πολεμικής δοκιμασίας. Τώρα όλοι μας έχουμε ανάγκη για φώς, για προσανατολισμό κι' άλλο φως απ' το φως της μόνης Άληθείας δεν υπάρχει ούτε για την Άγγλία ούτε για καμιά άλλη χώρα. Ε. Ο.

Πόσο δύσκολο είναι να ξεφύγη κανείς απ' τα δίχτυα της άμφιβολίας και του σκεπτικισμού, μια και θά μπλέξη σ' αυτά, δείχνει το έξάτομο έργο του καθηγητού της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και διευθυντού του Ινστιτούτου των διεθνών υποθέσεων Arnold J. Toynbee, με τον τίτλο Σπουδή της Ιστορίας (A Study of History). Οι τρεις πρώτοι τόμοι του, που για πρώτη φορά κυκλοφόρησαν το 1934 και πού ξανατυπώθηκαν πάλι έφέτος σε τέταρτη έκδοση, είναι το μόνο μέρος του έργου που έχει έκδοθί μέχρι τώρα. Η ποικιλία του περιεχομένου

εἶναι μεγάλη καὶ τὰ θέματα ποῦ θίγει εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα. Π.χ. κάνει μιὰ συγκριτικὴ μελέτη τῶν διαφορῶν πολιτισμῶν, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸν πολιτισμὸ τῆς χριστιανικῆς Ὀρθοδοξίας, ἔρχεται ὕστερα στὴν ἐξέταση τῆς γενέσεως τῶν διαφορῶν πολιτισμῶν καὶ τὴν αὐξησὶν τῶν, ξεκινώντας ἀπ' τοὺς πιὸ ἀρχαίους καὶ φθάνοντας μέχρι τοὺς σημερινούς κλπ.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ βλέπει καεῖς στὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ὅτι εἶναι βαθειὰ ποτισμένο ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς θρησκευολογικῆς σχολῆς στὴν ἱστορικὴ ἐρευνα, μιὰ προϋπόθεση, ποῦ δὲν ἀφίνει στὸν συγγραφέα τὴ δύναμη καὶ τὴ ζωντανία γιὰ νὰ μεταδώσῃ παλμὸ καὶ συγκίνηση, χρησιμοποιώντας τὸ ἀπάνταστα πλούσιο ὕλικό, ποῦ ἔχει στὰ χεῖρα του. Ἔτσι ἀνακατεύοντας μῦθο καὶ ἱστορία, πιάνεται ἀπ' τὶς ἐξωτερικὲς ὁμοιότητες καὶ νομίζει πὼς ἔχει συλλαβεῖ τὸ βαθύτερον νόημα (πρόβλ. τ. σ. 259 ἐξ. τοῦ γ' τόμου). Γι' αὐτὸ, τὸ βιβλίον αὐτὸ, ὅποιος τύχει καὶ τὸ πάρει στὰ χεῖρα του, πρέπει νὰ τὸ διαβάσῃ μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ μὲ προφύλαξη, γιὰ εἶναι ἀπ' τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ποῦ κάτω ἀπ' τὴν πληθώρα τοῦ ὕλικου καὶ τὴν «σοφὴ» διαπραγματεύσει του εἶναι δυνατό νὰ πάρουν ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστου, ὅ,τι ὠραῖο καὶ δημιουργικὸ ἔχει μέσα τες.

Εἶναι, δηλαδή, ἀπ' τὰ βιβλία ἐκεῖνα ποῦ ἐδῶ καὶ ἐκετὸ πάνω κάτω χρόνια ἄργισαν, ἔμμεσα νὰ γκρεμίσουν μέσα μας τὴν πίστη σὴν βάση γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ν' ἀφίνουν τὸν ἄνθρωπο σὲ μιὰ σκοτεινὴ ἀβεβαιότητα, ποῦ τὸν παραδίδει κατὸς ἔτοιμο θῦμα στὴν κάθε δυστυχία, ποῦ ξεπηδᾷ ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴ, μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὄρου, ἀντίληψη τοῦ κόσμου γενικά καὶ εἰδικότερα τοῦ ἀνθρώπου.

E. O.

Τὴν ἀνοίξη τοῦ ἔτους ποῦ μᾶς πέρασε, τὸ Συμβούλιο γιὰ τὴ μεταρρυθμίση τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀγγλικῶν σχολείων δημοσίευσε(*) μὲ προσοχὴν ἐξοδα τῶν μελῶν του, ὅπως λέγεται στὸν πρόλογο, τὴν προκαταρκτικὴν ἐκθέσιν, ποῦ περιέχει τὶς προτάσεις γιὰ τὶς ἀπαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Ὅπως εἶναι φυσικὸ στὸ συμβούλιον αὐτὸ μετέχουν ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκπαιδεύσεως, γιὰ τὴν προετοιμασία ἐνὸς τέτοιου ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν σχολείων, ποῦ νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ στὴ γενικὴ ἐπιθυμία ὄλων γιὰ τὸν συγχρονισμό τοῦ σχολικοῦ προγράμματος, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀνάγκες καὶ τῶν παιδιῶν καὶ τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐκθέσις διαγράφει πρῶτα τὶς βάσεις, ποῦ θὰ στηρίζουν τὸ ὅλο πρόγραμμα καὶ ὕστερα μπαίνει στὴν ἐξέταση τῶν διαφορῶν κλάδων

τῶν γνώσεων ἢ μᾶλλον τῆς ἐκπαιδεύσεως, ποῦ πρέπει νὰ δίνεται στὰ παιδιά. Ἀρχίζοντας ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση, ὅπου ὅπως σημειώθηκε καὶ σὲ προηγούμενον φύλλον τῶν «Ἀκτίνων»(**) ὑπάρχει καὶ ἡ ἀποψη ὅτι «κάθε ἀληθινὴ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ εἶναι πέρα γιὰ πέρα θρησκευτικὴ» προχωροῦν στὴν καλλιτεχνικὴ, τὴ φιλολογικὴ ἀγωγή, τὰ μαθηματικά, γιὰ νὰ τελειώσουν μὲ τὶς φυσικὰ καὶ τέλος τὶς κοινωνικὰς ἐπιστήμας.

Μιλώντας γιὰ τὶς «προσωπικὲς ἀνάγκες» τῶν νέων διαπιστοῦν ὅτι «οἱ δυσκολότερες καὶ βασικότερες εἶναι οἱ θρησκευτικὲς» καὶ ὅτι «ἐάν κανεὶς θέλῃ νὰ ἔχῃ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, αὐτὰ θὰ εἶναι θρησκευτικά». Καὶ προχωρώντας γράφουν χαρακτηριστικά «τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι στὴν κοινωνία μας εἶναι ἀναπόφευκτον τὸ νὰ εἶναι οἱ νέοι πιστοί. Μπορεῖ νὰ δέχονται ἢ νὰ ἀπορρίπτουν τὶς ἀπαντήσεις ποῦ δίδονται στὰ διάφορα ζητήματα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἀδιάφοροι. Ἐνα ὅμως σχολικὸ πρόγραμμα ποῦ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του αὐτὸ τὸ γεγονός θὰ εἶναι ἀνεπαρκὲς καὶ ἀτελὲς (σ. 34).

E. O.

* Th. Martin: The Royal Institution, London 1942, σ. 46.

Εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο τεῦχος παρουσιάζεται ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορία τοῦ Royal Institution τῆς Μ. Βρετανίας, τὸ ὅποιον ἱδρύθη τὸ 1779 «διὰ τὴν προαγωγήν τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τὴν διδασίαν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ὠφελίμου γνώσεως». Δὲν εἶναι εὐκολον νὰ εἴπῃ κανεὶς μὲ συντομίαν, λέγει ὁ συγγραφεὺς, τί εἶναι τὸ Ἰνστιτούτον αὐτό. Εἶναι τὸ μοναδικὸν μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν Ἰνστιτούτων. Συνδυάζει τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς Ἀκαδημίας, ἐνὸς Ἰνστιτούτου ἐρευνῶν καὶ ἐνὸς ὀμίλου καὶ ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἓνα ἐξ αὐτῶν.

Πάντως ἡ ἱστορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ ἱδρυμάτος ἔχει συνδεθῆν στενότερα μὲ τὰ ὄνματα διαπρεπῶν ἐρευνητῶν ὅπως εἶναι οἱ φυσικοχημικοὶ Rumford, Davy, Joung, Faraday, Tyndall, ποῦ προήγαγον ἐξαιρετικὰ τοὺς διαφορῶν κλάδους τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ὁ σ. μὲ μεγάλῃν παραστατικότητά παρουσιάζει τοὺς κόπους ποῦ κατέβαλαν ὅλοι αὐτοὶ διὰ νὰ τὸ ἀναδείξουν εἰς ἓνα πρότυπον Ἰνστιτούτου. Μὲσα εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν ἐκθεσιν φαίνονται οἱ κόποι, οἱ μόχθοι, αἱ πικρῖαι, αἱ ἀπογοητεύσεις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιτυχῖαι ποῦ ἐπιτέλει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν ἀγῶνα ποῦ κατέληγεν εἰς ἐπιτυχίαν. Τοῦτο δὲ ἰδιαιτέρως ἰσχύει διὰ τὸν μέγαν Faraday ποῦ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος παράγων τοῦ Royal Institution. Σέργ. Παῦλος

(*)The Content of Education, Interim Report of the Council for Curriculum Reform.

(**)«Ἀκτίνες», 1945 σ. 246.

Ελήφθησαν εἰς τὰ γραφεῖα μᾶς τὰ κάτωθι βιβλία: 1) Σπ. Μ. Καλλιὰς «Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαιδευτικῆς» Ἀθήναι: 1945. 2) Πάρης Σπῆτας «Ἁγία Γραφή καὶ Δημοκρατία» Ἀθήναι: 1945. 3) Ὁ «Προμηθεὺς Διοριώτης καὶ τὸ θεῖον δράμα» Ἀντων. Βερβεσιώτη Ἀθήναι: 1945. 4) Θέμη Ἀστρινού «Ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ» Ἀθήναι: 1945. 5) Νικ. Κ. Παπαρόδου «Συμβολὴ γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς νοοτροπίας» Ἀθήναι: 1945. 6) Γ. Γαυριτάδου «Ἀρνάκη Ἱστορία τῆς Ἀγγλικῆς λογοτεχνίας» Ἀθήναι: 1945.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δ. ημ. Σ. Μ. πο γ δ. Πά τ ρ α ς. Εὐχαριστοῦμεν ἄστυχως ὁ κανονισμὸς τοῦ περιοδικοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν σας. Ὁ συνεργάτης μᾶς ὁμως ἔλαβεν γνῶσιν τῆς ἐπιτολῆς σας.—κ. α ν Α ἰ κ. Μά ν. Ἐδ ε σ α α ν. Ἡ ἐπιτολὴ σας μᾶς δίδει μεγάλην χαρὰν, διότι εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀληθινὸν καλὸν. Σὰς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.—κ. Ἰ. Θ α ν. Χ α λ ά ν δ ρ ι. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς καὶ σὰς συχαίρομεν διὰ τὸ γράμμα σας. Πολὺ ἐκτανεὶ ὁμως! Δὲν μπορεῖτε νὰ μᾶς κάμψετε μίαν περιλήψιν μὲ τὰ χαρακτηριστικώτερα σημεῖα; Ἐπίσης καλὸν νὰ φύγῃ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ παρεξηγηθῆ ὡς προσωπικόν. Διὰ τὴν ἰδέαν πού ρίπτει εἰς τὴν δευτέραν ἐπιτολὴν σας, θὰ δῆτε καίτι εἰς ἄλλην στήλην τοῦ τεύχους τούτου.—κ. Ν ἰ κ. Ἀ ν δ ρ ι ο π. Μ ο σ χ ᾶ τ ο ν. Εἰς τὰς «Ἀκτίνας» εἰδικῶς δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό, οὔτε χρειάζεται, νομιζομεν, λόγῳ τοῦ κύκλου εἰς τὸν ὅποιον τὸ περιοδικὸν ἀπευθύνεται. Ἄλλα ὁμως περιοδικὰ πού ἀναφέρετε, περιέχουν τοιαῦτα θέματα.—κ. Ἰ. Ἀ. Κ. Ἡ λ ι ο ὔ π ο λ ι ν. Κρατοῦμε τὸ «Φῶς». Ἄν θέλετε, περάστε ἀπὸ τὸ Γραφεῖόν μας, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 6-7.—δ. Ἰ ο μ. Κ α φ ρ. Λ ά ρ ι σ ο α ν. Θερμῶς εὐχαριστοῦμεν. Καί συχαίρομεν.—κ. Μ. Ἀ. Δ ε λ φ. Ἀ θ ῆ ν α ς. Πολὺ καλὸ τὸ πρῶτον σας ποίημα. Νομιζομεν μόνον, ὅτι ἡ παρεμβολὴ πολλῶν ἐκφράσεων, ἔστω καὶ γραφικῶν, εἰς καθαρῶσαν, ζημιῶνον τὴν ποίησιν.

Ἐπίσης πρέπει νὰ προσέξτε μερικὰς μεταβολὰς πού δὲν ταιριάζουν εἰς λυρικὸν ποίημα. Τὸ «ἦθελα» μὲ τὴν παιδικότητά του, τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἀπαλοσύνην του ἐξαιρετικὰ καλὸ. Θὰ περιμένωμεν ὁμως νὰ μᾶς σταλεῖτε καὶ καίτι ἄλλο δικό σας. Περάστε, ἂν θέλετε, ἀπὸ τὸ Γραφεῖόν μας.—κ.ν Τ α ο. Ἄ δ. Θ ε σ ο σ α λ ο ν ι κ ῆ ν. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶτα. Εἰς τὸ πλείστον τῶν «Ἀκτίνων» θὰ ἔμπαινε ἡ «Ἀπολύτρωση», ἂν ἦτο διαφορητικὸς ὁ τέταρτος στίχος. Θὰ ἤμπορούσε νὰ ἀλλάξῃ;—κ. Δ η μ. Π. Ζ α γ. Ἀ θ ῆ ν α ς. Τὸ πρῶτον ποίημα πού μᾶς σταίλατε ἔχει πίστιν ἀλλ' ὅσαρτε τεχνικῶς. Ὁ στίχος σας χρειάζεται ἐπεξεργασίαν. Θὰ περιμένωμεν καίτι ἀξιολογώτερον ἀπὸ σὰς.—κ. Π. Φ ω κ. Κ α λ ά μ α ς. Εὐχαριστοῦμεν δι' ὅσα μᾶς γράφετε. Ἐς πρὸς τὸ λογοτεχνικὸν μέρος, ἴσως γράψωμεν ἐπ' αὐτὸ καίτι. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἀμερικὴν κλπ., αἱ συνθήκαι, ἔκαί, εἶναι τόσον διαφορητικαὶ καὶ δυσεξηγητικοί: 1—κ. Μ ἰ γ. Ο ἰ κ. Ἀ θ ῆ ν α ς. Ἄστυχως διὰ τὸ ἴδιον θέμα, ὅπως καὶ σὰς θὰ εἰδῆτε, ἐδημοσιεύωμεν, εἰς τὸ περσήμενον τεύχος ἓνα ἄλλο σύντομον ἄρθρον, ὅπως ὁ χῶρος τοῦ τεύχους ἀπαιτοῦσας. Ἡ δημοσίευσίς τοῦ εἶχε προμελετηθῆ εἰς τὸν καιρὸν. Αὐτοῦμεθα διὰ τὴν σύμπαισιν.—κ. Π. Β ε ρ λ. Ἀ θ ῆ ν α ς. Ἡ ἐμπνευσις σας καλὴ εἰς τὸ διήγημα, τὸ θέμα εἶναι, ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἐξηγητημένον καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ὀσκόλον. Περιμένωμεν καίτι καλύτερον καὶ πρωτότυπον.—κ. Κ. Σ τ ο λ ι δ. Π ε ι ρ α ι ᾶ. Εὐχαριστοῦμεν. Περάστε, ἂν θέλετε, ἀπὸ τὸ γραφεῖόν μας.—κ. Ε ὐ θ. Χ ρ ι σ τ. Α Ἰ γ ι ο ν. Δὲν εἶναι, ἀκόμη, ὄριμον πρὸς δημοσίευσιν ἡ Ἐργασίη ἀκόμη περισσύτερον.—κ. Γ. Ν. Κ α ρ τ. Π ά τ ρ α ς. Καλὴ ἡ σκέψις, ἀλλὰ χρειάζεται ὄριμοναι, ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. Ἰδίως τὸ θέμα δὲν ταιριάζει. Περιμένωμεν καίτι ἄλλο.—κ. Ἀ π ο τ. Χ. Δ ε λ. Ἀ θ ῆ ν α ς. Ἐξαιρετικὰ καλὸ, θερμὸ καὶ πηγαῖο τὸ ποίημά σας. Δὲν πειράζει ἂν ὅσαρτε ἡ στιχογραφικὴ του, ἔχετε ταλέντο καὶ πίστιν, σὰς χρειάζεται ὁ καταρτισμὸς. Ἡ κατὰκτησις τῆς τεχνικῆς δὲν εἶναι ὀσκόλος, ἀρκεῖ νὰ διατηρήσεται τὴν τυρινὴν σας πίστιν. Θὰ σὰς συνιστοῦσαμε νὰ διαβάξτε πολὺ ποίησιν καὶ νὰ γράφετε ὡς πού νὰ κατακτῆσατε τὴν τεχνικὴν.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνας», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»—Γραφεῖα: Ἐδὸς Κάρυου 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 023.—Ἐπεθῶνον, ἐπιτολαὶ καὶ χρηματικὰ ἐμβόματα: Δ. Γ. Σταμάτης.—Προϊστάμενος τυπογραφίης: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176. Συνδρομὴ ἔτησια δρχ. 2000, ἐξάμηνος δρχ. 1200, διὰ τοὺς δημοσίους καὶ ἰδιωτικοὺς ὑπαλλήλους: ἔτησια δρχ. 1500, ἐξάμηνος δρχ. 800.—Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.